

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง “แนวทางการพัฒนาการจัดการการท่องเที่ยวบริเวณในเขื่อนประเทศไทย” มีเอกสารและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง สรุปได้ดังนี้

1. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
2. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน
3. แนวคิดคุณลักษณะของนักท่องเที่ยวคุณภาพ
4. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับชุมชนท้องถิ่นและการท่องเที่ยว
5. ข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวบริเวณเขื่อน
6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
7. กรอบแนวความคิดในการวิจัย

ตอนที่ 1 แนวคิดและทฤษฎีการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

1.1. ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) หมายถึง การท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น และแหล่งวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ โดยมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้องภายใต้การจัดการสิ่งแวดล้อม และการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของท้องถิ่น เพื่อมุ่งเน้นให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืน

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หมายถึง การท่องเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบต่อแหล่งธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น และแหล่งวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ สิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยวโดยมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้อง ภายใต้การจัดการอย่างมีส่วนร่วมของท้องถิ่น เพื่อมุ่งเน้นให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืน (อุดม เขยกิจวงศ์ และคณะ, 2548, หน้า 81 - 82)

The Ecotourism Society (1991) ซึ่งเป็นองค์กรภาคเอกชนที่มีบทบาทโดยตรงเกี่ยวกับการศึกษาวางแผน และเผยแพร่ความรู้ด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ได้กำหนดความหมายของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศว่า “การเดินทางไปเยือนแหล่งธรรมชาติ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเรียนรู้ถึงวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ธรรมชาติด้วยความระมัดระวังไม่ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหรือทำลายคุณค่าของระบบนิเวศ และในขณะเดียวกันก็ช่วยสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจที่ส่งผลให้การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและเกิดประโยชน์ต่อประชาชนท้องถิ่น”

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) คือ การท่องเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบในแหล่งธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น และแหล่งวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ โดยมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้อง ภายใต้การจัดการสิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมในท้องถิ่น เพื่อมุ่งเน้นให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืน (สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย, 2541, หน้า 2 - 8)

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Eco - tourism) คือ การท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น และแหล่งวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ โดยมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้อง ภายใต้การจัดการสิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของท้องถิ่นเพื่อมุ่งเน้นให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืน (สุรพล ศรีวิทยา, 2545, หน้า 48)

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นการท่องเที่ยวรูปแบบหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับการเดินทางไปยังแหล่งธรรมชาติและแหล่งวัฒนธรรมอย่างมีความรับผิดชอบ โดยไม่ก่อให้เกิดการรบกวนหรือความเสียหายแก่ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม แต่มีวัตถุประสงค์อย่างมุ่งมั่นเพื่อชื่นชมศึกษาเรียนรู้ และเพลิดเพลินไปกับทัศนียภาพ พืชพรรณและสัตว์ป่า ตลอดจนลักษณะทางวัฒนธรรมที่ปรากฏในแหล่งธรรมชาตินั้น อีกทั้งช่วยสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจที่ส่งผลให้การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเกิดประโยชน์ต่อชุมชนอีกด้วย (กรมป่าไม้, 2548, ออนไลน์) โดยแนวคิดเรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้รับการตอบสนองเป็นอย่างดีทั้งภาครัฐและเอกชน ในการตระหนักถึงการพัฒนการท่องเที่ยวที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม (ชินกมล วัฒนาวงศ์, 2553, หน้า 23 - 24)

ระยะแรกได้ให้คำจำกัดความ Ecotourism คือ การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เพื่อสื่อความหมายให้เข้าใจว่า เป็นรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวอย่างมีคุณภาพเพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ต่อมาในปี พ.ศ. 2538 - 2540 การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้มอบหมายให้สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (วท.) ทำการศึกษาเพื่อกำหนดนโยบายการท่องเที่ยวเพื่อรักษาระบบนิเวศ และให้ราชบัณฑิตยสถานบัญญัติศัพท์ Ecotourism มาจนถึงปัจจุบันโดยกำหนดความหมายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ คือ การท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น และแหล่งวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ โดยมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้อง ภายใต้การจัดการสิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของท้องถิ่น เพื่อมุ่งเน้นให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืน และได้ใช้การท่องเที่ยวเชิงนิเวศในความหมายของ Ecotourism มาจนถึงปัจจุบัน (กรรณิกา บุรศิริรักษ์ 2549, หน้า 18)

จากนิยามข้างต้นจะเห็นได้ว่าการท่องเที่ยวเชิงนิเวศให้ความหมายที่เป็นสาระสำคัญพอสรุปได้ดังต่อไปนี้

1. การท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ธรรมชาติและอาจรวมไปถึงแหล่งประวัติศาสตร์ โบราณคดีและวัฒนธรรมที่ปรากฏในพื้นที่ธรรมชาตินั้นด้วย โดยมุ่งเน้นที่คุณค่าของธรรมชาติหรือ

ลักษณะเด่นที่เป็นเอกลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยวเป็นสิ่งดึงดูดนักท่องเที่ยว ไม่ใช่เน้นที่การเสริมแต่งหรือการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ

2. เป็นการท่องเที่ยวที่ทุกฝ่ายมีความรับผิดชอบต่อสภาพแวดล้อมธรรมชาติระบบนิเวศและวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยเป็นการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน ไม่ทำลายและทำให้สิ่งแวดล้อมหรือธรรมชาติเสื่อมโทรม

3. เน้นให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัส เรียนรู้หรือมีประสบการณ์กับสภาพแวดล้อมธรรมชาติโดยตรงและเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้ศึกษาเรียนรู้สภาพแวดล้อมธรรมชาติ ซึ่งนอกจากจะได้รับความพึงพอใจแล้วยังเป็นการเสริมสร้างจรรยาบรรณด้านสิ่งแวดล้อมเชิงบวก

4. เป็นการท่องเที่ยวที่ให้ประโยชน์กลับคืนสู่ธรรมชาติและ การอนุรักษ์ธรรมชาติ ในขณะเดียวกันจะเอื้อประโยชน์ต่อชุมชนท้องถิ่นทั้งทางตรงและทางอ้อม (ดร.รชนี เอมพันธ์, 2547, หน้า 2)

1.2. ลักษณะของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ประชิด สกฤษณ์พัฒน์, ผศ.วิมล จิโรจพันธ์ และอุดม เขยกวีวงศ์ (2554, หน้า 70 - 71) ได้อธิบายถึงลักษณะการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่สำคัญมี 8 ประการ คือ

1. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่ให้ความสำคัญกับธรรมชาติสิ่งแวดล้อม ทั้งสิ่งแวดล้อมด้านชีวภาพ ภูมิศาสตร์ และวัฒนธรรมประเพณี โดยยึดหลักที่ว่าต้องอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมให้ดีที่สุด เพื่อให้สามารถสืบต่อถึงอนุชนรุ่นหลัง

2. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่มีการจัดการอย่างยั่งยืนทั้งในเชิงเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม โดยยึดหลักที่ว่าต้องไม่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมหรือให้กระทบน้อยที่สุด เพื่อส่งผลต่อเนื่องถึงการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน

3. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่ให้คงไว้ซึ่งวิถีชีวิตของท้องถิ่นในแง่สังคมและวัฒนธรรม โดยยึดหลักที่ว่าต้องให้เป็นจุดดึงดูดนักท่องเที่ยวที่ต้องการศึกษาความแตกต่างทางด้านสังคมและวัฒนธรรมอันหลากหลาย

4. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่ให้ความรู้แก่ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายทั้งนักท่องเที่ยว ผู้ดูแลแหล่งท่องเที่ยว ผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวและประชาชนในท้องถิ่น โดยยึดหลักที่ว่าต้องให้ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายได้ความรู้และประสบการณ์จากการท่องเที่ยวพร้อมทั้งมีจิตสำนึกในอันที่จะทะนุถนอมไว้ซึ่งสภาพแวดล้อมรอบๆ ตัว

5. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่ให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมและมีผลประโยชน์ โดยยึดหลักที่ว่าต้องให้ประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการวางแผนตัดสินใจและได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยว อันจะนำไปสู่การกระจายรายได้

6. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่คำนึงถึงขีดความสามารถรองรับของพื้นที่ โดยยึดหลักที่ว่าจะต้องไม่เกินขีดความสามารถรองรับของพื้นที่ ทุกๆ ด้านทั้งด้านจำนวนนักท่องเที่ยว สถานที่ท่องเที่ยว ชุมชนและสภาพแวดล้อมโดยรอบ

7. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่มีการตลาดของบริการท่องเที่ยวครบตามเกณฑ์แห่งการอนุรักษ์อย่างแท้จริง โดยยึดหลักที่ว่าต้องให้ธุรกิจท่องเที่ยวเน้นในเรื่องอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

8. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่ให้นักท่องเที่ยวเกิดความพึงพอใจ ความต้องการเข้ามาท่องเที่ยวหรือกลับมาท่องเที่ยวซ้ำอีก โดยยึดหลักที่ว่าต้องให้กิจกรรมท่องเที่ยวตรงตามความคาดหวังของนักท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

1.3. องค์ประกอบหลักของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ประชิด สกฤษณ์พัฒน์, ผศ.วิมล จิโรจพันธ์ และอุดม เขยกีวงศ์ (2554, หน้า 70 - 71) ได้อธิบายองค์ประกอบหลักของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศว่ามีองค์ประกอบหลักที่สำคัญที่เกี่ยวข้องกันเป็นพื้นฐานกัน 4 ด้าน ดังนี้

1. องค์ประกอบด้านพื้นที่ พื้นที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวและแหล่งวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น รวมถึงแหล่งวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศในพื้นที่นั้นๆ การท่องเที่ยวที่มีพื้นฐานอยู่กับธรรมชาติ

2. องค์ประกอบด้านกิจกรรมและกระบวนการ เป็นการท่องเที่ยวที่มีกระบวนการเรียนรู้ โดยศึกษาเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมและระบบนิเวศของแหล่งท่องเที่ยวนั้นๆ เป็นการเพิ่มพูนความรู้ เพิ่มประสบการณ์ ความประทับใจ เพื่อปลูกจิตสำนึกที่ดีและถูกต้องต่อนักท่องเที่ยว ประชาชนที่อยู่ในท้องถิ่นนั้นและผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้อง จึงเป็นการท่องเที่ยวสิ่งแวดล้อมศึกษา

3. องค์ประกอบด้านการจัดการ เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบ ไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคม มีการจัดการที่ยั่งยืนครอบคลุมถึงการอนุรักษ์ ทรัพยากร สิ่งแวดล้อม ป้องกันและกำจัดมลพิษ อีกทั้งควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีขอบเขต และยั่งยืนให้เกิดเป็นการรับผิดชอบ โดยไม่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคม

4. องค์ประกอบด้านการมีส่วนร่วม การท่องเที่ยวที่คำนึงถึงการมีส่วนร่วมของชุมชน และประชาชนท้องถิ่นร่วมคิดวางแผน ปฏิบัติตาม ได้รับประโยชน์ติดตามตรวจสอบร่วมบำรุงรักษา ทรัพยากร อันจะก่อให้เกิดผลประโยชน์ในท้องถิ่น เช่น การกระจายรายได้ การยกระดับคุณภาพชีวิต และการได้รับผลตอบแทน เพื่อกลับมาบำรุงรักษาและพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีคุณภาพ เป็นการร่วมมือจากระดับล่างไปจนถึงการปกครองส่วนท้องถิ่น รวมไปถึงผู้เกี่ยวข้องจึงเป็นการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของชุมชน

กล่าวโดยสรุป การท่องเที่ยวเชิงนิเวศมีองค์ประกอบที่สำคัญ 4 ด้าน คือ ด้านพื้นที่ด้านการจัดการ ด้านกิจกรรมและกระบวนการและด้านการมีส่วนร่วม ทั้งนี้นักท่องเที่ยวที่เดินทางพื้นที่ที่จะได้รับความเพลิดเพลินเกิดความประทับใจ เพิ่มพูนความรู้และประสบการณ์ เป็นการท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคม สร้างความตระหนักและปลูกจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งหากนักท่องเที่ยวมีความรู้ความเข้าใจและปฏิบัติ ก็ส่งผลให้เป็นการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน (สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย, 2542, 2 - 4)

1.4. หลักเกณฑ์ในการกำหนดแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ประชิต สุกุณะพัฒน์ วิมล จิโรจพันธุ์และอุดม เขยกิจวงศ์ (2554, หน้า 128 - 129) ได้สรุปการกำหนดหลักเกณฑ์ของแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศซึ่งจะประกอบไปด้วยข้อกำหนดต่างๆ ตามกองทุนอนุรักษ์การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยกับสมาคมไทยการท่องเที่ยวอนุรักษ์และผจญภัย กำหนดขึ้น แหล่งใดไม่สามารถจัดการให้ได้ครบตามเกณฑ์กำหนดก็สามารถเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้ ดังนี้

1. มีป้ายสื่อความหมายบนเส้นทางศึกษาธรรมชาติ เป็นระยะๆ เพื่อให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยว ซึ่งป้ายแสดงชื่อหรือที่มา เป็นการประหยับุคคลากรแนะนำอย่างดียิ่ง
2. มีการจัดทำเส้นทางศึกษาธรรมชาติ ทั้งเส้นทางไปและกลับ รวมตลอดเส้นทางเป็นแบบวงรอบหรือวงกลมซึ่งเป็นระยะทางเริ่มตั้งแต่ 1 กิโลเมตรเป็นต้นไป
3. มีความพร้อมในการบริหารจัดการ ภายในศูนย์มีการบริการอำนวยความสะดวกเบื้องต้น มีเคาน์เตอร์บริการข่าวสาร มุมนิทรรศการ ห้องสุขา มุมจำหน่ายอาหารและเครื่องดื่ม การบริหารจัดการลักษณะการเป็นเจ้าของบ้านที่ดี และความปลอดภัย
4. เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ เป็นแหล่งที่มีระบบนิเวศสมบูรณ์
5. มีการบริหารจัดการพื้นที่ และบริการร่วมกับประชาชนในท้องถิ่น องค์กรภาครัฐบาล องค์กรเอกชน องค์กรพัฒนาเอกชน ตลอดจนองค์กรที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น
6. มีมัคคุเทศก์ท้องถิ่นที่มีความรอบรู้
7. มีการกำหนดขีดความสามารถ ในการรองรับของพื้นที่จำนวนนักท่องเที่ยวต่อครั้งต่อวัน
8. มีแผนที่และคู่มือนำเที่ยวประกอบ เพื่อสื่อความหมายในการให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยว
9. หากแหล่งท่องเที่ยวมีที่พักแรม จะต้องเป็นที่พักแรมที่ได้มาตรฐานและรักษาสิ่งแวดล้อม

10. มีแผนพัฒนาบุคลากรและการบริการ เพื่อพัฒนาให้ก้าวสู่ระดับมาตรฐานสากล
11. มีแผนพัฒนาพื้นที่ นโยบายต่อการรักษาสภาพแวดล้อมและภูมิปัญญาท้องถิ่น
ชัดเจน เช่น การจัดการขยะปฏิภูล การจัดการน้ำเสีย การจัดการป้องกันมลพิษต่างๆ

1.5. คุณลักษณะของนักท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ความสนใจของนักท่องเที่ยวเชิงนิเวศซึ่งชอบเที่ยวในแหล่งธรรมชาติเพื่อหาความรู้และประสบการณ์ใหม่นั้น กลุ่มนักท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นกลุ่มของผู้เดินทางที่แสวงหากิจกรรมให้มีประสบการณ์ที่หลากหลายมากขึ้น เป็นประสบการณ์จากการเรียนรู้ เรียนรู้จากธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมท้องถิ่น วิถีชีวิตของชุมชน และมีจิตสำนึกต่อการรักษาทรัพยากรการท่องเที่ยว จากการวิเคราะห์ของนักวิเคราะห์การตลาดสำรวจพบกลุ่มนักท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นบุคคลที่มีลักษณะดังนี้ (ประชิด สกฤษณ์พัฒน์, วิมล จิโรจพันธ์ และอุดม เขยกิจวงศ์, 2554, หน้า 129 - 131)

1. มีความอ่อนไหว เปราะบาง เป็นกลุ่มบุคคลที่มีจิตสำนึกต่อการรักษาคุณค่า คุณภาพสิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมท้องถิ่น มีความห่วงใยต่อการเกิดผลกระทบต่อทรัพยากรการท่องเที่ยวและสภาพแวดล้อม
2. มีอาชีพมั่นคง ความปลอดภัยต่อการเดินทาง คือ สิ่งที่นักท่องเที่ยวกลุ่มนี้ใช้ประกันชีวิตและทรัพย์สิน
3. มีความอดทน คำนึงถึงคุณภาพชีวิต สุขอนามัย มีที่พักสะอาด อาหารมีคุณค่าทางโภชนาการและมีประโยชน์ต่อร่างกาย
4. มีความประทับใจและสุนทรียภาพ สนุกสนาน ตื่นเต้น ซาบซึ้ง แปลกใจ และมีความทรงจำที่ดี กลุ่มที่ชื่นชอบวัฒนธรรม มีความสนใจเป็นพิเศษในการชมโบราณสถานการแสดงพื้นบ้าน ดนตรีพื้นบ้าน เป็นต้น
5. เป็นผู้ที่ไม่รู้ใฝ่เรียน ถือว่าคุณค่าการเรียนรู้ช่วยเพิ่มพูนคุณภาพชีวิต เรียนรู้วิถีชีวิต วัฒนธรรมของผู้คน มีความรู้ทางธรรมชาติวิทยาและระบบนิเวศของท้องถิ่นนั้นๆ
6. สร้างสัมพันธ์ภาพกับเจ้าบ้าน นักท่องเที่ยวและเจ้าบ้านพบปะพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน สร้างมิตรไมตรีร่วมกัน เช่น แลกเปลี่ยนความรู้ เล่าถึงสภาพแวดล้อมในสถานที่ของแต่ละฝ่าย

1.6. แนวทางปฏิบัติของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

แนวทางปฏิบัติของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศประกอบด้วย 10 ประการดังต่อไปนี้ (ชื่นกมล วัฒนาวงศ์, 2553, หน้า 25 - 27) คือ

1. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศต้องอาศัยความร่วมมือจากอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวและอุตสาหกรรมอื่นอย่างมีเอกภาพ และมีประสิทธิภาพ
2. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศต้องมีมาตรการคัดเลือกนักท่องเที่ยว โดยสนับสนุนนักท่องเที่ยวที่สนใจธรรมชาติและศิลปวัฒนธรรม พร้อมทั้งกีดกันนักท่องเที่ยวที่มุ่งหวังแตกต่างกันออกไป
3. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศต้องให้ผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวมีบทบาท โดยเป็นผู้กำหนดวิธีการปฏิบัติและผู้ตรวจสอบดูแลการประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวของตนเองที่ไม่เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม และไม่ใช้ทรัพยากรฟุ่มเฟือยเกินไป
4. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศต้องให้ภาครัฐและเอกชนร่วมกันจัดตั้งสภาอุตสาหกรรมท่องเที่ยว เพื่อดำเนินการแผนหลักพัฒนาการท่องเที่ยว จัดทำมาตรการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมท่องเที่ยว และตรวจสอบการดำเนินกิจกรรมของผู้ประกอบการทั้งหมดให้มีมาตรฐานเดียวกัน
5. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศต้องส่งเสริมกิจกรรมพิทักษ์สิ่งแวดล้อมให้เป็นจุดขายสำหรับการท่องเที่ยว
6. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศต้องเผยแพร่ข่าวสารให้แก่นักท่องเที่ยวทั้งในและต่างประเทศทราบถึงสถานที่ท่องเที่ยวเชิงนิเวศ พร้อมทั้งวิธีปฏิบัติที่ถูกต้องเหมาะสมกับแต่ละพื้นที่
7. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศต้องมีการพัฒนาบุคลากรร่วมกับสถานศึกษาในท้องถิ่น
8. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศต้องให้รัฐมีบทบาทในการจัดการกำหนดกลยุทธ์ และแผนในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว โดยให้เป็นหน่วยหลักในการพิทักษ์ธรรมชาติ ปกป้องรักษาระบบนิเวศศึกษาและกำหนดขีดจำกัดความสามารถรองรับการพัฒนาสาธารณูปโภค ถ้าไม่มีความพร้อมยังไม่ควรเปิดให้มีการพัฒนาการท่องเที่ยว
9. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศต้องให้มีการพัฒนาโครงการขนาดใหญ่โดยภาครัฐ และต้องทำรายงานผลกระทบสิ่งแวดล้อม พร้อมทั้งกำหนดขีดความสามารถรองรับของพื้นที่
10. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศต้องให้ภาครัฐและเอกชนร่วมกันกำหนดมาตรฐานต่างๆ เพื่อผลประโยชน์ของการท่องเที่ยว

1.7. การจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

การจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศเพื่อบริการให้นักท่องเที่ยวเดินทางสะดวกได้ ความรู้และประสบการณ์ใหม่โดยที่แหล่งเที่ยวนั้นจะต้องมีคุณภาพมีมาตรฐานในระดับสากลเพื่อการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน เน้นผู้มีส่วนร่วมรับผิดชอบในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวต้องดำเนินการวางแผนพัฒนาจัดทำแผนงานและแผนปฏิบัติการเพื่อการดำเนินการตามขั้นตอน โดย.ประชิด สกฤษณ์พัฒน์, วิมล จิโรจน์พันธ์ และอุดม เขยกิจวงศ์ (2554, หน้า 159 - 161) ได้อธิบายไว้ดังนี้

1. การจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว ต้องมีการวางแผนปรับปรุงพัฒนาทุกระเบียบระหว่างผู้ประกอบการ ภาครัฐบาล องค์กรพัฒนาเอกชนกับประชาชนในท้องถิ่น องค์กรประกอบธุรกิจการท่องเที่ยวจะต้องเปิดโอกาสให้คนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมดำเนินการอย่างเสมอภาคกัน

2. การให้การศึกษาเรื่องการจัดการการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนศึกษาต่อประชาชนในท้องถิ่นทุกระดับให้มีการเรียนรู้เพิ่มพูนประสบการณ์ รู้วิธีการบริการ การฝึกอบรมหรือดูงานให้เกิดความรู้ใหม่ๆ ทันเหตุการณ์เสมอ

3. การกำจัดของเสีย จะต้องมึระบบการกำจัดน้ำที่มีประสิทธิภาพ การบำบัดน้ำเสียก่อนทิ้งตามธรรมชาติ การกำจัดขยะและปฏิภูล ถือหลักใช้แล้วใช้ซ้ำและเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์อีก (Reuse/Recycle) สำหรับของเสียจากห้องสุขาอาจใช้ระบบการทำแก๊สมูลชีวภาพ (Biogass)

4. การศึกษาวิเคราะห์ความอ่อนไหวของระบบนิเวศ ทั้งทรัพยากรธรรมชาติและมรดกทางวัฒนธรรม และแหล่งโบราณคดี โบราณสถานต่างๆ แม้เป็นเพียงเนินดินร้างย่อมสะท้อนอดีตกาลที่ทรงคุณค่าซึ่งสามารถศึกษาค้นคว้าถึงลักษณะการตั้งถิ่นฐานชุมชนโบราณได้

5. ในแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ ควรสร้างห้องสุขาบริการตามระยะทางเดินห่างกันอย่างน้อย 3 กิโลเมตรต่อหนึ่งห้อง ห้องสุขาต้องสะอาด คิดค่าบริการเพื่อเป็นค่าการจัดจ้างแรงงานดูแล

6. การเดินทางเข้าชมสะดวก ทางเดินในแหล่งธรรมชาติที่เปราะบาง ควรทำทางเดินข้าม (Board walk) คำนึงถึงความปลอดภัยมีระบบการสื่อความหมายที่ดี (แม้เดินเที่ยวคนเดียวก็ได้) รวมถึงการติดต่อสื่อสารระหว่างนักท่องเที่ยวกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเมื่อมีเหตุฉุกเฉิน ป้ายชี้ทาง ป้ายสื่อความหมายควรออกแบบใช้ได้ทนทาน

7. การรักษาสภาพของแหล่งท่องเที่ยว รักษาไว้ให้มีสภาพดั้งเดิมมากที่สุดและอยู่ในสภาพแวดล้อมที่ดี (สะอาด) มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น

8. การตรวจสอบผลกระทบ การประเมินศักยภาพในแหล่งท่องเที่ยวจะต้องกำหนดสถานภาพให้เหมาะสม โดยหารายละเอียด รวบรวมข้อมูลสภาพแวดล้อมในที่แห่งนั้นว่าควรอยู่ในระดับไหน หาความสมดุลระหว่างความสามารถการรองรับของพื้นที่กับความต้องการของ

นักท่องเที่ยวและการยอมรับของชุมชนท้องถิ่นต่อการพัฒนารวมทั้งนโยบายของรัฐบาลจะต้องมีความสัมพันธ์กัน เป้าหมายของการบริหารจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวต้องสอดคล้องจากฝ่ายบริหารทุกระดับการจัดการใช้ทรัพยากรการท่องเที่ยวจะต้องคำนึงถึงการลงทุน ต้นทุนของสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมด้วย

9. การจัดการบริการ ควรคำนึงถึงระดับมาตรฐานสากล ปัจจุบัน คือ ISO 9000 /ISO 14000/ISO 18000 ด้วย

10. การศึกษาและสำรวจแหล่งพลังงาน เพื่อนำมาใช้ประโยชน์มากที่สุด อาทิ พลังงานแสงอาทิตย์ พลังงานกระแสน้ำ พลังงานความร้อนใต้พิภพ ควรใช้พลังงานจากธรรมชาติมากที่สุด หลีกเลี่ยงการใช้น้ำธรรมชาติใช้ให้คุ้มค่า หลีกเลี่ยงการใช้เครื่องปรับอากาศมากที่สุด

11. การจัดการสาธารณสุขปลอดภัยพื้นฐาน ต้องคำนึงถึงขีดความสามารถขอบเขตในการรองรับปริมาณนักท่องเที่ยว (จำนวนนักท่องเที่ยว) โดยใช้หลักการสภาพแวดล้อม ขีดความสามารถรองรับทางกายภาพ (Physical carrying capacity) และขีดความสามารถรองรับทางสภาพแวดล้อม (Environmental carrying capacity) อาทิ น้ำประปา ไฟฟ้า ขยะมูลฝอย ต้องมีแผนการจัดการอย่างดีเพียงพอต่อการใช้

12. การออกแบบสิ่งก่อสร้างสิ่งบริการอำนวยความสะดวกการท่องเที่ยว (ที่จอดรถ ที่พัก การเดินทาง ร้านอาหารเครื่องดื่ม ห้องสุขา) ต้องกลมกลืนกับธรรมชาติ สภาพแวดล้อมและวัฒนธรรมท้องถิ่นไม่เป็นสิ่งแปลกเข้าไป อนึ่งการก่อสร้างควรคำนึงถึงความสะดวกของคนพิการด้วย ควรหลีกเลี่ยงสิ่งต่างๆ เช่น การตัดต้นไม้เป็นสำคัญ ต้องคำนึงถึงกระแสน้ำจะไม่ก่อให้เกิดการพังทลายและไม่กีดขวางเส้นทางเดินของสัตว์ป่า

1.8. การจัดการด้านการบริการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

การจัดการบริการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นการจัดการที่มีเป้าหมายให้บริการที่ดีแก่นักท่องเที่ยว โดย (อุดม เขยกิจวงศ์ และคณะ, 2548, หน้า 86 - 91) ประกอบด้วย

1. การจัดการการนำเที่ยว

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติ (Natural based tourism) ที่มุ่งให้ความรู้การศึกษาธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (Environmental education-based tourism) แก่นักท่องเที่ยว โดยประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการ (Community participial management) เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้รับความพึงพอใจ ประทับใจและประสบการณ์ใหม่ นั้นผู้ประกอบการจัดนำเที่ยวจะต้องคำนึงถึงหลักการจัดการ ดังนี้

1.1) คุณสมบัติของมัคคุเทศก์จะต้องเป็นมัคคุเทศก์ที่มีคุณสมบัติ ดังนี้

- มีความรอบรู้ในสถานที่ท่องเที่ยวนั้นเป็นอย่างดี

- รักและรู้คุณค่าศิลปวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีพื้นบ้านของแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ

- มีบุคลิกภาพและความประพฤติ เพื่อสร้างความศรัทธาและความประทับใจ ความเป็นมิตรไมตรีกับบุคคลทั่วไปและนักท่องเที่ยว

- มีศีลธรรม กล้าตัดสินใจ และกำหนดจุดยืนของตนเอง เคารพหลักการและเหตุผล หมั่นพิจารณาตนเอง และมีทัศนคติที่ชัดเจนต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

- มีความสามารถในการสื่อความหมายการสื่อสารที่ดี (แตกฉานในการพูดและภาษาที่ใช้)

- เป็นผู้ที่ไม่เรียนรู้ (สังเกต อ่าน จด รู้จักถามและมีความคิดสร้างสรรค์)

1.2) การจัดบริการอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยวและมีการประสานประโยชน์ร่วมกันกับประชาชนในท้องถิ่น ในด้านการบริการด้านอื่นๆ ต้องมีการพัฒนาให้มีมาตรฐานสากล มีความปลอดภัยและเป็นมิตรไมตรี

1.3) การจัตรายการนำเที่ยว เป็นการให้ข้อมูลโดยควรแจ้งรายการท่องเที่ยวให้กับนักท่องเที่ยวชัดเจนเพื่อให้นักท่องเที่ยวเตรียมตัวเดินทางได้ถูกต้องมุ่งเน้นการให้ความรู้ การสร้างประสบการณ์ใหม่ๆ จากการเดินทางและให้ข้อคิดกับนักท่องเที่ยวในการเดินทาง ซึ่งมีหลักการปฏิบัติดังนี้

- แจ้งกำหนดการเดินทางนับแต่การเดินทางถึงสิ้นสุดรายการ

- แจ้งอุปกรณ์ของใช้ที่ให้บริการ ส่วนใดที่นักท่องเที่ยวจะต้องจัดเตรียมไปเอง รวมทั้งบริการอาหารและเครื่องดื่ม

- แจ้งราคาค่าบริการ ค่าใช้จ่ายอื่นๆ

- แนะนำแนวคิด ข้อควรพิจารณาแก่นักท่องเที่ยว เพื่อให้เกิดความรู้และประสบการณ์ท่องเที่ยวในพื้นที่นั้น

- มัคคุเทศก์เป็นผู้รอบรู้ (กรณีภาษาต่างประเทศจะต้องแจ้งความสามารถบริการภาษาด้วย)

1.4) การมีส่วนร่วม โดยประชาชนในท้องถิ่นต้องมีส่วนร่วม (ตกลงรายการนำเที่ยว ผู้เสนอขายรายการ มัคคุเทศก์นำเที่ยว) การจัดการร่วมคิดวางแผน ดำเนินการขายรายการ การได้รับผลประโยชน์อย่างเสมอภาคกัน การจัดการนี้ควรอยู่ในรูปแบบคณะกรรมการ สหกรณ์ บริษัทชุมชน

1.9. การอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ

ทรัพยากรการท่องเที่ยวทางธรรมชาติหรือแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ หมายถึง สถานที่ท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ ที่มีลักษณะเด่น สวยงาม แปลกและมีคุณค่าในการที่จะเข้าไปท่องเที่ยวเพื่อพักผ่อนหย่อนใจ หรือศึกษาหาความรู้ เช่น ป่าไม้ น้ำตก ภูเขา เกาะ ถ้ำ และชายทะเล เป็นต้น ทรัพยากรการท่องเที่ยวทางธรรมชาตินี้ยังรวมไปถึงสภาพทางธรรมชาติบางแห่งที่มนุษย์ได้ดัดแปลงตกแต่ง หรือเสริมสร้างให้มีสภาพเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม เช่น เขื่อน และอ่างเก็บน้ำ ในการอนุรักษ์ทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ (วรรณ วรชวีนิช, 2539, หน้า 65) มีหลักดังนี้

1. การป้องกันความเสียหายหรือความเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้น ซึ่งอาจมีสาเหตุจากสิ่งต่างๆ เช่น จากภัยธรรมชาติ ไฟป่า น้ำท่วม การลักลอบตัดไม้ทำลายป่า หรือล่าสัตว์ การขีดเขียนข้อความหรือเครื่องหมายต่างๆ ตลอดจนการทิ้งขยะมูลฝอยและสิ่งปฏิกูลต่างๆ ตามสถานที่ท่องเที่ยว ซึ่งการกระทำเหล่านี้ก่อให้เกิดความเสียหายแก่สถานที่ท่องเที่ยวและทำให้บรรยากาศของการท่องเที่ยวในบริเวณนั้นเปลี่ยนไปไม่เป็นที่ดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวอีกต่อไป เช่น ถ้าแม่น้ำลำคลองสกปรก การล่องเรือชมแม่น้ำตามทิวทัศน์ตามแม่น้ำลำคลองซึ่งเป็นจุดขายทางการท่องเที่ยวก็ จะไม่เป็นที่ต้องการของนักท่องเที่ยวอีกต่อไป การอนุรักษ์จะทำได้โดยการออกกฎหมาย ลงโทษผู้กระทำความผิดในเรื่องนี้

2. การดูแลรักษาความสะอาด การรักษาความสะอาดของสถานที่ท่องเที่ยวเป็นสิ่งจำเป็น เพราะถึงแม้ว่าสถานที่นั้นจะแปลกประหลาด สวยงาม แต่ถ้าสกปรกไม่สะอาดย่อมไม่สามารถดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวได้ ถึงแม้ว่าหน้าที่ดูแลรักษาความสะอาดจะเป็นหน้าที่ของเจ้าของสถานที่ หรือเจ้าพนักงานประจำสถานที่ก็ตาม แต่นักท่องเที่ยวก็มีหน้าที่ที่จะรักษาความสะอาดด้วย เช่นกัน

3. ไม่สร้างสิ่งก่อสร้างในสถานที่ท่องเที่ยวทางธรรมชาติโดยไม่จำเป็น และถ้าจำเป็นจะต้องสร้างก็ควรคำนึงถึงความสอดคล้องกับสภาพธรรมชาติ ไม่บดบังทิวทัศน์ที่สวยงาม และก่อสร้างเฉพาะเท่าที่จำเป็นเท่านั้น ทั้งนี้เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสกับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติอย่างแท้จริง

4. นักท่องเที่ยวจะต้องให้ความร่วมมือในการปฏิบัติตามระเบียบข้อบังคับต่างๆ ที่สถานที่ท่องเที่ยวนั้นกำหนดไว้ เช่น ห้ามล่าสัตว์หรือทำลายสภาพธรรมชาติ เมื่อทุกคนร่วมมือกันก็เท่ากับมีส่วนช่วยในการอนุรักษ์สถานที่ท่องเที่ยวให้คงความงามตามธรรมชาติไว้ได้

5. จัดเจ้าหน้าที่เป็นมัคคุเทศก์นำในการท่องเที่ยวและควบคุมดูแลนักท่องเที่ยวปฏิบัติตามกฎข้อบังคับของสถานที่นั้นๆ เจ้าหน้าที่นั้นจะต้องมีความรู้ในสถานที่นั้นเป็นอย่างดี และปฏิบัติหน้าที่ทั้งมัคคุเทศก์และดูแลความปลอดภัยให้แก่นักท่องเที่ยวและสถานที่ท่องเที่ยว

6. จัดทำคู่มือเกี่ยวกับข้อปฏิบัติต่างๆ ในสถานที่ท่องเที่ยวขึ้น เช่น ประกาศข้อควรปฏิบัติต่างๆ แนะนำสถานที่ที่น่าสนใจ ซึ่งจะช่วยให้สถานที่ท่องเที่ยวนั้นดำรงความเป็นสถานที่ท่องเที่ยวไปได้นาน

7. ทั้งเจ้าของท้องถิ่นและนักท่องเที่ยว ควรมีความรู้ถึงคุณค่า หวงแหนสถานที่ท่องเที่ยวนั้น

1.10. ปัญหาของทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติ

ยูวดี นิรัตน์ตระกูล (2552, หน้า 144 - 180) ได้อธิบายถึง ปัญหาของทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติ ได้แก่

1. ปัญหาด้านกายภาพ สามารถจำแนกเป็นประเด็นปัญหาได้ดังนี้

1.1) ปัญหาด้านการจัดแบ่งเขตการใช้ที่ดินในแหล่งท่องเที่ยว ในพื้นที่ท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติของประเทศไทยด้วย ยังขาดการจัดแบ่งเขตการใช้ที่ดินอย่างชัดเจน ก่อให้เกิดความสับสนในการใช้พื้นที่ กิจกรรมที่เกิดขึ้นกระจัดกระจายนำมาซึ่งปัญหาการทำลายสภาพดั้งเดิม การรบกวนกันในกลุ่มนักท่องเที่ยว ตลอดจนการรบกวนกันระหว่างกิจกรรม

1.2) ปัญหาการจัดวางตำแหน่งส่วนบริการไม่เหมาะสม การจัดวางตำแหน่งส่วนบริการและสิ่งอำนวยความสะดวกไม่เหมาะสม ได้แก่ การก่อสร้างร้านอาหารที่มีตำแหน่งของร้านบดบังทัศนียภาพ ตำแหน่งของห้องน้ำอยู่บริเวณด้านหน้า ไม่มีสิ่งบังสายตา การจัดวางตำแหน่งส่วนบริการไม่เหมาะสมจะส่งผลต่อพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวด้วย

1.3) ปัญหาเรื่องจำนวนและมาตรฐานของสิ่งอำนวยความสะดวก ปัญหาที่ครอบคลุมเรื่องความไม่เพียงพอในการจัดหาสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น ถังขยะไม่เพียงพอ ไม่มีศาลา ม้านั่ง ขาดป้ายประชาสัมพันธ์ ป้ายห้าม ป้ายเตือน ขาดห้องน้ำ ห้องส้วม นอกจากปัญหาความไม่เพียงพอในแง่ของปริมาณแล้ว เมื่อพิจารณาด้านคุณภาพ หรือ มาตรฐานก็ยังคงขาดเช่นกัน ได้แก่ ม้านั่ง ศาลา ไม่มีรูปแบบทางสถาปัตยกรรมที่เหมาะสม กลมกลืนกับสภาพธรรมชาติ

1.4) ปัญหาความเสื่อมโทรมของพื้นที่จากขยะหรือสิ่งปฏิกูลและน้ำเสีย ลักษณะปัญหาที่พบ คือ

- การขาดแคลนภาชนะรองรับขยะ ทำให้เกิดความสกปรก
- ในกรณีที่มีภาชนะรองรับเพียงพอก็จะเกิดปัญหาเรื่องการจัดเก็บ คือ ไม่สามารถกำจัดขยะได้ทันเวลา
- เมื่อไม่สามารถกำจัดได้ จึงก่อให้เกิดขยะตกค้างซึ่งจะนำมาซึ่งปัญหาสุขอนามัย

สำหรับปัญหาน้ำเสีย คือ การขาดแคลนระบบบำบัดน้ำเสียที่เหมาะสมกับสถานที่ น้ำเสียที่ยังไม่ผ่านกระบวนการบำบัดก็จะไหลลงสู่ลำน้ำสาธารณะซึ่งจะเป็นมลพิษทางน้ำต่อไป

2. ปัญหาการเปลี่ยนแปลงสภาพธรรมชาติ การเปลี่ยนแปลงสภาพธรรมชาติ อาจมีสาเหตุจากธรรมชาติ หรือ เกิดจากมนุษย์ ในส่วนที่เกิดจากมนุษย์นั้น ส่วนใหญ่เกิดจากปัญหาการพัฒนาทางเศรษฐกิจ ไม่ว่าจะเป็นการบุกรุกทำลายป่า การบุกรุกพื้นที่สาธารณะ เป็นต้น

1.11. เป้าหมายการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติ

ยูวดี นิรัตน์ตระกุล (2552, หน้า 144 - 180) ได้อธิบายถึง เป้าหมายการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติ กำหนดไว้ 3 เป้าหมาย คือ

1. การจัดการความขัดแย้งในการใช้ทรัพยากร (Resource conflict) ปัจจุบันเกิดความขัดแย้งในการใช้ทรัพยากรอย่างกว้างขวาง ซึ่งอาจจะเกิดมาจากสาเหตุหลายประการ ได้แก่

1.1) การเกิดสภาพการเดินทางท่องเที่ยวเข้าไปพื้นที่ธรรมชาติ ซึ่งพื้นที่นั้นจำเป็นต้องรักษาไว้ซึ่งระบบนิเวศวิทยา (Maintain ecological integrity)

1.2) การใช้ที่ดินโดยรอบพื้นที่ธรรมชาติ

ดังนั้น ในการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติ จะต้องให้ความสำคัญกับเป้าหมายในการจัดการความขัดแย้งในการใช้ทรัพยากรที่กล่าวมาแล้วด้วย อย่างไรก็ตาม ได้มีการตั้งข้อสังเกตที่น่าสนใจว่า ในการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติแต่ละแห่งอาจมีความแตกต่างกัน บางกลยุทธ์สามารถใช้ได้กับแหล่งท่องเที่ยวหนึ่งแต่ไม่สามารถใช้กับอีกแหล่งท่องเที่ยวหนึ่งได้

2. การลดผลกระทบที่เกิดจากการท่องเที่ยว (Mitigating Tourism Impact) กลยุทธ์การจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติจะต้องบรรลุถึงเป้าหมายในการลดผลกระทบที่เกิดจากการท่องเที่ยว พิจารณาครอบคลุมทั้งในเรื่อง ขนาดการพัฒนาที่เหมาะสมการให้ความรู้และความเข้าใจ อาจรวมไปถึงการกำหนดข้อระเบียบปฏิบัติ การกำหนดข้อห้ามต่างๆ และการลดผลกระทบที่เกิดจากการท่องเที่ยว อาจจำเป็นต้องมีการระบุถึงสิ่งต่างๆ ดังนี้

2.1) จำนวนนักท่องเที่ยวสูงสุดในแต่ละวัน

2.2) จำนวนกลุ่มบุคคลที่จะเข้าไปใช้ในพื้นที่

2.3) การสร้างความตระหนักต่อนักท่องเที่ยว

2.4) ธรณรงค์ประชาสัมพันธ์รูปแบบต่างๆ เช่น Leave – on - trace camping

เป็นต้น

3. การจัดการนักท่องเที่ยว (Managing tourists) การจัดการนักท่องเที่ยว มุ่งเน้นในเรื่องของการเพิ่มประสบการณ์ที่มีคุณภาพ (Quality of experience) การเพิ่มระดับความพึงพอใจ

ให้กับนักท่องเที่ยว รวมถึงการลดความขัดแย้งให้น้อยที่สุด การให้ความปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยว สำหรับเป้าหมายด้านการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงธรรมชาตินั้น ส่วนใหญ่มักจะพิจารณาในกรอบแนวคิดเรื่องการจัดสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งสิ่งอำนวยความสะดวกดังกล่าวสามารถจัดแบ่งกลุ่มได้ ดังนี้

3.1) สิ่งอำนวยความสะดวกที่สร้างขึ้นเพื่อวัตถุประสงค์ในการป้องกันผลกระทบจากการท่องเที่ยวและกิจกรรมของมนุษย์ที่มีต่อทรัพยากรธรรมชาติ เช่น ทางเดินเท้า (Boardwalk) ถังขยะ ระบบกำจัดขยะ สุขา ป้ายเตือน เป็นต้น

3.2) สิ่งอำนวยความสะดวกในการสร้างความรู้ ความเข้าใจ เช่น คู่มือการศึกษา ธรรมชาติ แผ่นพับ นิทรรศการริมทาง เป็นต้น

3.3) สิ่งอำนวยความสะดวกที่สร้างขึ้นเพื่อความสะดวกสบายในการประกอบกิจกรรม

4. การสร้างเครือข่ายความร่วมมือ (Co - operation) เป็นเรื่องที่ต้องถือว่าเป็นเป้าหมายในการจัดการพื้นที่ท่องเที่ยว กลุ่มบุคคลและสถาบันที่จำเป็นต้องสร้างเครือข่ายความร่วมมือครอบคลุมทั้งในกลุ่มของประชาชนท้องถิ่น กลุ่มผู้ประกอบการ กลุ่มเจ้าหน้าที่ภาครัฐและกลุ่มนักวิชาการจากสถาบันการศึกษา

1.12. การพัฒนาและออกแบบสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ

ยูดี นิรันดร์ตระกูล (2552, 144 - 180) ได้อธิบายถึง สิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ควรสะท้อนถึงเป็นเอกลักษณ์ของพื้นที่ และควรมีบทบาทในการกระตุ้นให้นักท่องเที่ยวมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรสิ่งแวดล้อมมากขึ้น

แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาและออกแบบสิ่งอำนวยความสะดวก การกำหนดขอบเขตของสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับการท่องเที่ยว มีการกำหนดโดยสำนักงานอุทยานแห่งชาติของประเทศสหรัฐอเมริกา ดังนี้

1. สิ่งอำนวยความสะดวกที่จัดสร้างขึ้นเพื่อวัตถุประสงค์ในการป้องกันผลกระทบจากการท่องเที่ยว และกิจกรรมของมนุษย์ที่มีต่อทรัพยากรธรรมชาติ

2. สิ่งอำนวยความสะดวกที่จัดสร้างขึ้นเพื่อเป็นเครื่องมือสื่อสาร เพื่อให้ความรู้ สร้างความเข้าใจและความเพลิดเพลินแก่นักท่องเที่ยวในการศึกษาธรรมชาติ และเรียนรู้วัฒนธรรม

3. สิ่งอำนวยความสะดวกที่จัดสร้างขึ้นเพื่อความสะดวกสบายในการประกอบกิจกรรมให้กับนักท่องเที่ยวในรูปแบบที่เรียบง่าย กลมกลืนกับธรรมชาติและวัฒนธรรมท้องถิ่น

การพัฒนาและออกแบบสิ่งอำนวยความสะดวกทุกประเภทในแหล่งท่องเที่ยวจะต้องเน้นแนวคิดในการออกแบบเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน ซึ่งสนับสนุนให้มีการใช้ทรัพยากรอย่างชาญฉลาด หลักการสำคัญของแนวคิดในการออกแบบเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน สรุปได้ดังนี้

1. ให้ความสำคัญกับสิทธิมนุษยชนและธรรมชาติอย่างเท่าเทียมกัน เพื่อให้องค์ประกอบทั้ง 2 ส่วนอยู่ร่วมกันอย่างเกื้อหนุนและสามารถคงไว้ซึ่งความหลากหลายของกันและกันอย่างยั่งยืน
2. ให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์เชื่อมโยงภายในระหว่างองค์ประกอบทุกส่วนของระบบธรรมชาติและผลกระทบจากการออกแบบต่อองค์ประกอบแต่ละส่วนในทุกระดับ
3. เคารพในความสัมพันธ์ระหว่างจิตวิญญาณหรือสิ่งที่มีคุณค่าทางจิตใจ กับวัตถุและพิจารณาองค์ประกอบทุกส่วน ทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรมภายในชุมชนและสังคม
4. คำนึงถึงผลทั้งทางตรงและทางอ้อมของการพัฒนาอันเป็นผลมาจากการออกแบบต่อความเป็นอยู่ที่ดีของมนุษย์และระบบธรรมชาติ
5. สร้างสิ่งที่มีคุณค่าในระยะยาว และไม่สร้างปัญหาหรือผลกระทบในการบำรุงรักษา การจัดการ ตลอดจนปัญหาด้านความปลอดภัยให้กับคนรุ่นหลังที่ต้องรับผิดชอบดูแล ใช้ประโยชน์ ตลอดจนยึดถือเป็นแบบอย่าง
6. สนับสนุนให้มีการใช้ทรัพยากรในการพัฒนาอย่างคุ้มค่าและไม่มีของเสีย
7. ออกแบบเพื่อให้มีการใช้พลังงานอย่างประหยัด และคุ้มค่า
8. ตระหนักเสมอว่าไม่มีสิ่งใดสร้างขึ้นโดยมนุษย์จะคงอยู่ได้อย่างยั่งยืนและการออกแบบไม่สามารถแก้ปัญหาได้ทุกเรื่อง ดังนั้น จึงไม่ควรออกแบบเพื่อที่จะเอาชนะ และ/หรือควบคุมธรรมชาติ หากแต่ควรปล่อยให้ธรรมชาติเป็นแบบแม่แบบ หรือชี้นำการออกแบบ

1.13. กลยุทธ์ด้านการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติ

ยุวดี นิรัตน์ตระกูล (2552, หน้า 144 - 180) อธิบายถึง กลยุทธ์การจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติด้านกายภาพ เป็นกลยุทธ์ที่มุ่งเน้นในเรื่องการจัดการกับสภาพพื้นที่ที่สำคัญ ซึ่งกลยุทธ์การจัดการด้านกายภาพนี้สามารถนำเสนอ 3 กลยุทธ์ คือ การกำหนดเขตการใช้ที่ดินในแหล่งท่องเที่ยว (Zoning) การกำหนดขีดความสามารถในการรองรับของแหล่งท่องเที่ยว (Carrying capacity) และการพัฒนาและออกแบบสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ

1. การกำหนดเขตการใช้ที่ดินในแหล่งท่องเที่ยว

การกำหนดเขตการใช้ที่ดินเป็นแนวคิดในกระบวนการพัฒนาผังเมือง ซึ่งหมายถึงการแบ่งพื้นที่ในบริเวณที่จะดำเนินการออกเป็นส่วนๆ ตามวัตถุประสงค์ของการใช้ประโยชน์ โดยพิจารณาถึงความเหมาะสมกับศักยภาพและข้อจำกัดของพื้นที่ ตลอดจนความสอดคล้องระหว่างกิจกรรมต่างๆ

การกำหนดเขตการใช้ที่ดินในแหล่งท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติ คือ กิจกรรมที่มีความสัมพันธ์กันให้ติดต่อกันได้สะดวก ส่วนกิจกรรมที่ไม่มีความสัมพันธ์กันก็ไม่จำเป็นต้องอยู่ใกล้กัน มีกาจัดแบ่งไว้ตามเกณฑ์การแบ่งเขตการใช้ที่ดินก่อให้เกิดผลดี คือ

- 1) เพื่อป้องกันการรบกวนระหว่างกิจกรรมการใช้สอยที่แตกต่างกัน
- 2) เพื่อสะดวกในการบริการและควบคุม
- 3) เพื่อสะดวกในการบริการ
- 4) เพื่อสะดวกในการเข้าถึง

การกำหนดเขตการใช้ที่ดินในแหล่งท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติ สามารถแบ่งออกเป็น 2 ประเภทและสรุปรายละเอียดตามตาราง คือ

1.1) การกำหนดเขตการใช้ที่ดินในพื้นที่ธรรมชาติทั่วไป ในพื้นที่ธรรมชาติทั่วไปจะมีการกำหนดเขตการใช้ที่ดิน โดยยึดหลักเกณฑ์เรื่องการสงวนรักษาไว้ซึ่งสภาพเดิมของธรรมชาติไว้มากที่สุด การจัดแบ่งเขตการใช้ที่ดินมี 4 เขต ดังนี้

1.1.1 พื้นที่ธรรมชาติที่กำหนดไว้ สามารถจำแนกได้เป็นพื้นที่ย่อย ดังนี้

- พื้นที่ซึ่งมีลักษณะธรรมชาติเด่นพิเศษ
- พื้นที่ซึ่งสงวนไว้ให้คงสภาพธรรมชาติ เพื่อประโยชน์ในการ

พักผ่อนหย่อนใจของประชาชน

- พื้นที่ที่ควรเก็บรักษาไว้ไม่ให้มีการใช้ประโยชน์
- พื้นที่เพื่อการวิจัยทางวิทยาศาสตร์

1.1.2 พื้นที่สงวนหลักฐานทางประวัติศาสตร์ จำแนกออกเป็น

- พื้นที่ต้องสงวนรักษาอย่างจริงจัง
- พื้นที่สงวนรักษาผสมกับการใช้ประโยชน์
- พื้นที่เพื่อความทรงจำ

1.1.3 พื้นที่เพื่อการพัฒนา จำแนกประเภทย่อยได้ ดังนี้

- พื้นที่เพื่อการบริหารงานของเจ้าหน้าที่ในแหล่งท่องเที่ยว
- พื้นที่พักอาศัยของเจ้าหน้าที่แหล่งท่องเที่ยว
- พื้นที่เพื่อการศึกษาหาความรู้และการสื่อความหมายธรรมชาติ
- พื้นที่เพื่อการคมนาคมติดต่อ
- พื้นที่เพื่อการสาธารณูปโภค

1.1.4 พื้นที่เพื่อการใช้ประโยชน์ในกิจการพิเศษ เช่น พื้นที่เพื่อการค้า

พื้นที่ซึ่งราษฎรอาศัยอยู่พื้นที่เพื่อการคมนาคมพิเศษ พื้นที่เอกชนทำการเกษตรและปศุสัตว์

1.2) การกำหนดเขตที่ดินในพื้นที่ท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติ พิจารณาหลักเกณฑ์เรื่องสุนทรียภาพ คือ ความงาม และความประทับใจ ซึ่งจะวัดได้จากคุณภาพของที่ว่าง วิว มุมมอง รวมถึงคุณภาพของสถาปัตยกรรมและสิ่งก่อสร้าง

1.2.1 การกำหนดเขตการใช้ที่ดินในแหล่งท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติ โดยหลักเกณฑ์ทั่วไปแบ่งเป็น 3 เขต คือ

1) เขตพื้นที่ธรรมชาติ (Natural zone) พื้นที่ส่วนใหญ่จะเป็นพื้นที่ที่มีความอ่อนไหว เปรียบบางด้าน นิเวศวิทยา หรือบางครั้งอาจเป็นถิ่นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่าหายาก ส่วนนี้อาจถูกกำหนดให้เป็นส่วนอนุรักษ์ไม่อนุญาตให้มีการประกอบกิจกรรมใดๆ อย่างไรก็ตาม สำหรับส่วนบริเวณที่สามารถประกอบกิจกรรมท่องเที่ยวได้อาจมีสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น เส้นทางศึกษาธรรมชาติ จุดชมวิว เป็นต้น

2) เขตพื้นที่สำหรับเจ้าหน้าที่ (Staff zone) เขตพื้นที่นี้สามารถจัดแบ่งออกเป็นส่วนสำนักงานและอาคารสนับสนุนการปฏิบัติงาน เช่น โรงเก็บพัสดุ โรงซ่อมบำรุง เป็นต้น และมีสวนพักผ่อนสำหรับเจ้าหน้าที่

3) เขตพื้นที่สำหรับผู้มาเยือน (Visitor zone) เขตพื้นที่นี้สามารถจัดแบ่งแยกย่อยออกเป็นพื้นที่สำหรับผู้ประกอบกิจการท่องเที่ยวในเวลากลางวันหรือพื้นที่ท่องเที่ยวสำหรับนักท่องเที่ยวแบบไม่พักค้างแรม เช่น บริเวณปิกนิก ศูนย์บริการนักท่องเที่ยวและพื้นที่สำหรับพักค้างแรม เป็นต้น

1.2.2 การกำหนดเขตการใช้ที่ดินในแหล่งท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติ แบ่งตามเกณฑ์ของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยซึ่งปรากฏในเอกสารคู่มือการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวประเภท ถ้ำ น้ำตก แบ่งออกเป็น 3 เขต คือ เขตพื้นที่ธรรมชาติ เขตพื้นที่บริการและทำการ และเขตพื้นที่เข้าถึงการแบ่งเขตการใช้ที่ดิน กำหนดภายใต้หลักเกณฑ์และปรัชญาที่ว่า จากความสับสนวุ่นวายไปสู่ความเรียบง่าย จากสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นไปสู่สิ่งที่เป็นธรรมชาติ อย่างไรก็ตาม ทรัพยากรกำหนดเขตการใช้ที่ดินในแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้เสนอแนะ ยังมีความหลากหลายออกไปอีก อาทิ ในงานวิจัยของ ททท. ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาขีดความสามารถในการรองรับการพัฒนาการท่องเที่ยว และการจัดทำแผนปฏิบัติการพัฒนาการท่องเที่ยว ได้เสนอแบ่งเขตการใช้ที่ดินออกเป็น 3 เขต คือ

1) เขตการบริการ คือ เขตที่มีความเป็นชุมชนค่อนข้างมาก ให้มีการพัฒนาด้านการค้าและบริการ เป็นจุดส่งเสริมการท่องเที่ยว

2) เขตพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติ ได้แก่ เขตที่เหมาะสมต่อการท่องเที่ยว ซึ่งยอมรับให้มีการพัฒนาการท่องเที่ยวได้เต็มที่ ภายใต้ข้อกำหนดในการควบคุมระดับ

ขีดความสามารถในการรับรองกิจกรรมด้านการท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมหลัก แต่ต้องรักษาธรรมชาติให้เป็นพื้นฐานของการท่องเที่ยว

3) เขตการท่องเที่ยวธรรมชาติ ใกล้เคียง พื้นที่ธรรมชาติที่ต้องรักษาไว้สามารถนำมาเป็นแหล่งท่องเที่ยวได้ แต่ไม่ให้มีการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกใดๆ

1.2.3 การแบ่งตามช่วงชั้นโอกาสเชิงนันทนาการ (Recreation opportunity spectru : ROS) เป็นหลักเกณฑ์ซึ่งนำเสนอโดย R.N. Clark และ G.H. Stamrey โดยหลักการแบ่งใช้ตัวชี้วัดด้านลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ ลักษณะทางสังคม และลักษณะการจัดการพื้นที่ เป็นตัวกำหนด ซึ่งการจัดแบ่งเขตพื้นที่โดยหลักเกณฑ์ ROS สามารถจัดแบ่งออกได้ 5 กลุ่ม ดังที่ศูนย์วิจัยป่าไม้ วนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ได้เสนอดังนี้

1) พื้นที่โดยสันโดษ (Primitive)

- เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ตั้งอยู่ห่างไกล ยังคงสภาพเป็นธรรมชาติหรือภูมิทัศน์ดั้งเดิมอย่างสมบูรณ์

- มีปริมาณการท่องเที่ยวเบาบาง เนื่องจากการเข้าถึงลำบาก
- ปรากฏร่องรอยผลกระทบเบาบาง
- มีการควบคุมพฤติกรรมนักท่องเที่ยวเล็กน้อย

2) พื้นที่กึ่งสันโดษระดับที่ 1 (Semi – Primitive Class 1)

- เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ตั้งอยู่ห่างไกล มีความเป็นธรรมชาติสูงกว่าพื้นที่สันโดษ

- มีปริมาณการใช้ประโยชน์และโอกาสในการพบเห็นนักท่องเที่ยว
- ปรากฏร่องรอยผลกระทบเบาบาง
- มีการควบคุมพฤติกรรมนักท่องเที่ยวเล็กน้อย

3) พื้นที่กึ่งสันโดษระดับที่ 2 (Semi – primitive Class 2)

- การเข้าถึงทำได้สะดวกกว่า 2 กลุ่มแรก

- มีปริมาณการใช้ประโยชน์มาก
- ร่องรอยผลกระทบจากการท่องเที่ยวต้องใช้กฎระเบียบ การใช้โปรแกรมสื่อความหมาย
- มีการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกระดับปานกลาง

4) พื้นที่ธรรมชาติที่พัฒนา (Development Natural)

- สภาพแวดล้อมโดยรวมยังเป็นธรรมชาติ
- การเข้าถึงสะดวก
- ปริมาณการใช้ประโยชน์หนาแน่น

- ร่องรอยผลกระทบชัดเจน
- มีการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกเต็มรูปแบบ

5) พื้นที่ชนบท (Rural)

- ลักษณะพื้นฐานเป็นแหล่งชุมชนในชนบทที่มีสภาพแวดล้อมเป็นธรรมชาติ

- การเข้าถึงสะดวกปานกลาง
- มีการจัดการและควบคุมนักท่องเที่ยวสูง

1.2.4 การแบ่งเขตตามแผนการจัดการอุทยานแห่งชาติ เนื่องจากอุทยานแห่งชาติเกือบทุกแห่ง คือ แหล่งท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติ ดังนั้น เพื่อให้การนำเสนอกลยุทธ์ด้านการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติด้านกายภาพ เป็นไปอย่างครบถ้วน จึงขอผนวกเรื่องการแบ่งเขตตามแผนการจัดการอุทยานแห่งชาติ ซึ่งโดยทั่วไปจะแบ่งออกเป็น 6 เขต คือ

1) เขตบริการ เป็นเขตที่จัดไว้เพื่อเตรียมการพัฒนาสิ่งก่อสร้าง สำหรับอำนวยความสะดวกแก่พนักงาน เจ้าหน้าที่ และประชาชน ที่เข้ามาอย่างหนาแน่น มีสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ อยู่มาก เป็นเขตที่มีทรัพยากรธรรมชาติที่ถูกทำลายได้ง่ายอยู่น้อยกว่าเขตอื่นๆ การพัฒนาใดๆ ในเขตนี้มีข้อจำกัดว่าจะต้องไม่เป็นไปในทางที่ทำให้เกิดบรรยากาศแบบในเมือง

2) เขตเพื่อการพักผ่อนและศึกษาหาความรู้ เป็นเขตที่มีความมุ่งหมายให้คนเข้าอุทยานแห่งชาติมีความซาบซึ้งในธรรมชาติ และเขตนี้การก่อสร้างและพัฒนาใดๆ จะต้องเป็นไปในข้อจำกัดเฉพาะที่ และต้องมีการจัดการที่ลดผลกระทบต่อธรรมชาติ

3) เขตสงวนสภาพธรรมชาติ เป็นเขตพื้นที่ที่มีทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญ ควรค่าแก่การอนุรักษ์ไว้เป็นแหล่งต้นน้ำลำธาร มีสภาพสังคมพืช หรือทรัพยากรธรรมชาติอื่นๆ ที่สวยงาม ง่ายต่อการเสื่อมโทรม เป็นเขตที่ห้ามพันธุ์พืชหรือสัตว์ต่างถิ่นเข้าไป และจำกัดการพัฒนา

4) เขตอนุรักษ์พันธุ์ เป็นเขตที่สามารถปรับปรุงกิจกรรมต่างๆ อย่างกว้างขวางเพื่อประโยชน์ในการอนุรักษ์ในการอนุรักษ์ทรัพยากรการศึกษาวิจัยและนันทนาการ ตลอดจนเพื่อการใช้ประโยชน์ที่มีเหตุผลพิเศษ

5) เขตฟื้นฟูธรรมชาติ เป็นบริเวณที่สภาพธรรมชาติเสื่อมโทรมไปจากเดิมหรือได้ถูกทำลายจนเปลี่ยนสภาพไปจากเดิม แต่ยังคงสภาพธรรมชาติเดิมบางส่วนไว้ให้เห็น จำเป็นต้องมีการฟื้นฟูให้กลับคืนสภาพเดิม มิฉะนั้นจะทำให้เกิดผลกระทบต่อระบบต่างๆ

6) เขตกิจกรรมพิเศษ เป็นเขตที่อนุญาตให้ประชาชนหรือหน่วยงานราชการอื่นใช้ประโยชน์ภายใต้เงื่อนไขที่กำหนดขึ้น

ตารางที่ 2.1 การแบ่งเขตการใช้ที่ดินในแหล่งท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติ

ประเภท/หลักเกณฑ์	เขตการใช้ที่ดิน
1. พื้นที่ธรรมชาติทั่วไป	<ol style="list-style-type: none"> 1. เขตพื้นที่ธรรมชาติ 2. เขตพื้นที่สงวนหลักฐานทางประวัติศาสตร์ 3. เขตพื้นที่เพื่อการพัฒนา 4. เขตพื้นที่เพื่อการใช้ประโยชน์ในกิจกรรมพิเศษ
2. พื้นที่ท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติ	<ol style="list-style-type: none"> 1. เขตพื้นที่ธรรมชาติ 2. เขตพื้นที่สำหรับเจ้าหน้าที่ 3. เขตพื้นที่สำหรับผู้มาเยือน
2.1 พิจารณาหลักเกณฑ์ทั่วไป	
2.2 พิจารณาเกณฑ์ ททท. (คู่มือพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว)	<ol style="list-style-type: none"> 1. เขตพื้นที่ธรรมชาติ 2. เขตพื้นที่บริการและที่ทำการ 3. เขตพื้นที่เข้าถึง
2.3 เกณฑ์ ททท. (ขีดความสามารถ)	<ol style="list-style-type: none"> 1. เขตบริการ 2. เขตพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติ 3. เขตท่องเที่ยวธรรมชาติ
2.4 เกณฑ์ ROS	<ol style="list-style-type: none"> 1. พื้นที่สันโดษ 2. พื้นที่กึ่งสันโดษระดับที่ 1 3. พื้นที่กึ่งสันโดษระดับที่ 2 4. พื้นที่ธรรมชาติที่พัฒนา 5. พื้นที่ชนบท
2.5 แผนจัดการอุทยานแห่งชาติ	<ol style="list-style-type: none"> 1. เขตบริการ 2. เขตเพื่อการพักผ่อนและการศึกษาหาความรู้ 3. เขตสงวน สภาพธรรมชาติ 4. เขตอนุรักษ์ 5. เขตฟื้นฟูสภาพธรรมชาติ 6. เขตกิจกรรมพิเศษ

ที่มา ยุวดี นิรัตน์ตระกูล, 2552, 144 - 180

1.14. แนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อมทางการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ

ประชิด สุกฤษณ์พัฒน์, วิมล จิโรจพันธ์ และอุดม เขยกีวงค์ (2554, หน้า 106) ได้สรุปแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อมทางการท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่ประกอบด้วยสิ่งต่อไปนี้

1. การจัดทำคู่มือเกี่ยวกับสถานที่ท่องเที่ยว เนื้อหาภายในคู่มือนี้มีรายละเอียดเกี่ยวกับข้อควรปฏิบัติ และไม่ควรปฏิบัติ กฎระเบียบของสถานที่ แนะนำสถานที่ท่องเที่ยวที่อยู่ในจังหวัดเดียวกันหรือใกล้เคียง ข้อแนะนำเหล่านี้จะช่วยให้นักท่องเที่ยวปฏิบัติตัวได้ถูกต้อง เกี่ยวกับเรื่องเวลาหรือการปฏิบัติตัวก่อนที่จะตัดสินใจไปเที่ยว เช่น หากสถานที่ไม่อนุญาตให้นำสัตว์เลี้ยงมา นักท่องเที่ยวจะได้จัดการฝากสัตว์เลี้ยงที่ใดที่หนึ่งให้เรียบร้อยก่อน เป็นต้น

2. การปฏิบัติตามกฎระเบียบข้อบังคับต่างๆ ที่ซึ่งเป็นข้อปฏิบัติสากล เช่น ห้ามเด็ดดอกไม้ ห้ามล่าสัตว์ ห้ามทิ้งขยะ ห้ามเหยียบย่ำพืชพรรณไม้ ห้ามขีดเขียน เป็นต้น หากทุกคนร่วมมือกันเท่าๆกันมีส่วนช่วยในการอนุรักษ์และพัฒนาสถานที่นั้นๆ คงความงามตามธรรมชาติไว้ตลอดไป

3. การดูแลรักษาความสะอาด ความสะอาดของสถานที่ท่องเที่ยวเป็นสิ่งสำคัญมาก แม้ว่าสถานที่นั้นจะน่าเที่ยวมากเพียงใดก็ตาม แต่ถ้าสกปรกก็ย่อมไม่ดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวได้ ไม่ว่าจะเป็นนักท่องเที่ยวชาติใดก็ตาม นอกจากนี้ แหล่งท่องเที่ยวที่เต็มไปด้วยเศษขยะมูลฝอยและสิ่งปฏิกูลซึ่งเกิดจากการขาดการดูแลเอาใจใส่เรื่องการรักษาความสะอาด ยังทำให้เสื่อมโทรมหรือเกิดความเสียหายเร็วขึ้นอีกด้วย

4. ความรู้สึกตระหนักถึงคุณค่า และหวงแหนในสถานที่ท่องเที่ยวนั้นๆ ผู้เกี่ยวข้องในสถานที่ท่องเที่ยวทุกฝ่ายควรมีความรู้สึกว่าแหล่งท่องเที่ยวนั้นๆ เป็นสิ่งมีคุณค่าสำหรับทุกคน ไม่ใช่เป็นของคนใดคนหนึ่ง เมื่อถูกทำลายเท่ากับว่าคนทุกคนได้สูญเสียประโยชน์ไปด้วยกัน จึงควรมีสำนึกรักและหวงแหนสถานที่ท่องเที่ยวเหล่านั้น และช่วยกันอนุรักษ์และรักษาเอาไว้เพื่อประโยชน์ของทุกคน ที่สำคัญคือเป็นการรักษาชื่อเสียงของประเทศด้วย

5. การป้องกันความเสียหาย หรือการเปลี่ยนแปลงที่อาจจะเกิดขึ้นกับแหล่งท่องเที่ยวนั้น ความเสียหายหรือการเปลี่ยนแปลงอาจเกิดจากหลายสาเหตุ เช่น การตัดต้นไม้ การล่าสัตว์ การขีดเขียนข้อความหรือเครื่องหมายต่างๆ การทิ้งขยะมูลฝอย การเกิดไฟไหม้ป่า การเหยียบย่ำพรรณไม้อื่น ซึ่งการอนุรักษ์ตามแนวทางนี้ อาจทำได้โดยการออกกฎหมายลงโทษผู้กระทำความผิดและจัดเจ้าหน้าที่ดูแล เพื่อไม่ให้เกิดความเสียหายขึ้นอีก

6. การไม่สร้างสิ่งก่อสร้าง สิ่งก่อสร้างในสถานที่ท่องเที่ยวโดยไม่จำเป็น ซึ่งจะทำให้สถานที่ท่องเที่ยวทางธรรมชาติคงสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติต่างๆ ไว้ โดยไม่ขาดความสมดุลทางธรรมชาติ และความงดงามจะยังคงมีอยู่ไม่ถูกทำลายไป แต่ถ้ามีความจำเป็นจะต้องสร้างจริงๆ ควรคำนึงถึงความสอดคล้องกับสภาพแวดล้อม ไม่บดบังทัศนียภาพที่สวยงามและก่อสร้างแต่เฉพาะเท่าที่

จำเป็นเท่านั้น เพื่อให้สภาพยังคงอยู่ และนักท่องเที่ยวได้สัมผัสกับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติอย่างแท้จริง

7. การจัดเจ้าหน้าที่ให้เป็นมัคคุเทศก์นำเที่ยว และควบคุมดูแลให้นักท่องเที่ยวปฏิบัติตามกฎข้อบังคับของสถานที่นั้นๆ เจ้าหน้าที่จะต้องเป็นผู้มีความรู้เกี่ยวกับสถานที่นั้นๆ เป็นอย่างดี และปฏิบัติหน้าที่เป็นทั้งมัคคุเทศก์ เป็นผู้ดูแลความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว และเป็นผู้ดูแลความเรียบร้อยของสถานที่นั้นด้วย

1.15. การอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่มนุษย์สร้างขึ้น ทั้งโบราณสถาน สถานที่ทางประวัติศาสตร์ สถานที่ทางวัฒนธรรม พระราชวังและวัด สถานที่ท่องเที่ยวชนิดนี้จะเสื่อมสลายไปตามกาลเวลา ตามสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ และขณะเดียวกันมนุษย์ก็มีส่วนช่วยทำลาย ทำให้อายุการใช้งานของสถานที่ท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมสั้นหรือเสื่อมสลายเร็วขึ้น จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการอนุรักษ์สถานที่ดังกล่าวให้คงสภาพเดิมไว้ให้นานที่สุดเท่าที่จะทำได้ (วรรณ วลัยวานิช, 2539, หน้า 67) โดยวิธีการอนุรักษ์มีดังนี้คือ

1. ออกกฎหมายควบคุมรักษาโบราณสถาน โบราณวัตถุและศิลปวัตถุต่างๆ และกำหนดบทลงโทษผู้กระทำความผิดหรือฝ่าฝืนกฎหมาย เช่น ประเทศไทยได้ประกาศพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 ทั้งนี้เพราะได้มองเห็นความสำคัญของสถานที่ท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมว่าเป็นสิ่งดึงดูดความสนใจนักท่องเที่ยวได้มาก และต้องการอนุรักษ์สถานที่เหล่านี้ไว้เป็นมรดกของชาติสืบไป

2. เพื่อป้องกันมิให้มีการลักลอบหรือทำลายสถานที่ท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม การอนุรักษ์วิธีหนึ่ง คือ การจัดเจ้าหน้าที่ดูแลมิให้สถานที่นั้นถูกทำลาย ตลอดจนจัดส่งผู้เชี่ยวชาญไปทำการดูแลและบูรณะให้คงอยู่ในสภาพเดิม

3. การบูรณะและซ่อมแซมสถานที่ท่องเที่ยว ทางวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่บรรพบุรุษได้สร้างไว้ให้อนุชนรุ่นหลังได้ชื่นชม ศึกษาและค้นคว้า แต่ดังได้กล่าวมาแล้วว่าโบราณสถาน โบราณวัตถุ เป็นสิ่งที่เสื่อมสลายไปได้ตามกาลเวลา ดังนั้นจึงมีความจำเป็นที่จะต้องบูรณะซ่อมแซมโดยผู้เชี่ยวชาญทางด้านโบราณคดีโดยเฉพาะและต้องอาศัยเทคนิคและวิธีการที่ทันสมัย เพื่อที่จะได้คงสภาพเดิมไว้ให้นานที่สุดเท่าที่จะทำได้

4. จัดหางบประมาณหรือเงินทุนมาใช้จ่ายในการบูรณะซ่อมแซม ทั้งนี้เพราะการบูรณะซ่อมแซมสถานที่ท่องเที่ยวทางด้านวัฒนธรรมโดยเฉพาะโบราณวัตถุ และโบราณสถาน จะต้องเสียค่าใช้จ่ายสูงมากบางครั้งอาจจะต้องขอความร่วมมือหรือขอความช่วยเหลือจากต่างประเทศ

เพื่ออนุรักษ์หลักฐานและร่องรอยทางประวัติศาสตร์เอาไว้ เช่น ประเทศไทยได้รับความช่วยเหลือในด้านนี้จากองค์การวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งประชาชาติ (UNESCO)

5. จัดหาสถานที่สำหรับเก็บรักษาโบราณวัตถุ และสิ่งที่มีคุณค่าทางวัฒนธรรมและทางประวัติศาสตร์ให้อยู่ในสถานที่ที่ปลอดภัยมิให้ถูกทำลาย หรือถูกโจรกรรม การนำสิ่งต่างๆ เหล่านี้มารวมไว้ยังสถานที่ใดสถานที่หนึ่งนอกจากจะเป็นการสะดวกในการดูแลรักษาและยังเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้าไปชมได้อีกด้วย

6. ให้การศึกษาและประชาสัมพันธ์แก่นักท่องเที่ยวและผู้สนใจต่างๆ เกี่ยวกับความจำเป็นด้านการอนุรักษ์สถานที่ท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม โดยทุกฝ่ายจะต้องให้ความร่วมมือ และมีจิตสำนึกในคุณค่าและห่วงใยทรัพยากรธรรมชาติทางวัฒนธรรม รวมทั้งประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนได้ทราบถึงความสำคัญของสถานที่ท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ช่วยกันดูแลมิให้เกิดการทำลาย ตลอดจนบอกกล่าวโทษของการทำลาย หรือทำความเสียหายแก่สถานที่ท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมว่า มีบทลงโทษแก่ผู้กระทำความผิดอย่างไรบ้าง

1.16. แนวทางการอนุรักษ์และการพัฒนาสิ่งแวดล้อมทางการท่องเที่ยวที่ทางวัฒนธรรม

ประชิด สุกฤษณ์พัฒน์, วิมล จิโรจพันธ์ และอุดม เขยกียวงศ์ (2554, หน้า 106) ได้สรุปแนวทางการอนุรักษ์และการพัฒนาสิ่งแวดล้อมทางการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ได้แก่

1. การจัดหาเงินทุนหรืองบประมาณ เพื่อดูแลรักษาและบูรณะซ่อมแซม เพราะการดูแลรักษาสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์นั้น ต้องใช้งบประมาณเป็นค่าวัสดุอุปกรณ์สูงมาก และใช้ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะทาง ไมเช่นนั้นอาจเป็นการทำลายมากกว่า

2. การให้การศึกษาและความรู้ที่ถูกต้องแก่นักท่องเที่ยวและผู้สนใจทั่วไป เกี่ยวกับความสำคัญและความจำเป็นด้านการอนุรักษ์ โดยทุกฝ่ายจะต้องให้ความร่วมมือและมีจิตสำนึกในคุณค่าและห่วงใยทรัพยากร รวมทั้งการประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนได้ทราบถึงความสำคัญของสถานที่ท่องเที่ยว ให้ช่วยกันดูแลรักษาตลอดจนบอกถึงโทษของการทำลาย หรือทำความเสียหายให้แก่สถานที่ท่องเที่ยว และบทลงโทษผู้กระทำความผิด

3. การออกกฎหมายควบคุมรักษาสถานที่ท่องเที่ยว เช่น โบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุต่างๆ เหล่านี้ ในการกำหนดบทลงโทษผู้กระทำความผิด หรือฝ่าฝืนกฎหมายอย่างรุนแรง เพื่อให้คนที่จำกัดทำผิดเกิดความหวาดกลัว ซึ่งจะมีส่วนช่วยป้องกันไม่ให้มีคนเข้ามาทำลายสถานที่ท่องเที่ยว ทำให้ยังคงดำรงอยู่เป็นแหล่งท่องเที่ยวและยังคงเป็นมรดกของชาติสืบต่อไป

4. การบูรณะและซ่อมแซมโดยผู้เชี่ยวชาญ โบราณสถาน โบราณวัตถุหรือแหล่งท่องเที่ยวที่มนุษย์สะดวกในการดูแลสร้างขึ้น ซึ่งจะมีต้นทุนด้านจิตใจรวมกับทุนทรัพย์ด้วย ต้องเสื่อมไปตามกาลเวลา และบางส่วนก็อาจถูกทำลายโดยสัตว์หรือมนุษย์ ฉะนั้น จำเป็นจะต้องบูรณะ

ซ่อมแซมโดยผู้เชี่ยวชาญทางด้านโบราณคดีโดยเฉพาะ และต้องอาศัยเทคนิคและวิธีการทันสมัย เพื่อจะได้คงสภาพเดิมไว้ให้ได้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้

5. การจัดเก็บสิ่งมีค่าทางโบราณคดีและประวัติศาสตร์ ไว้ในที่ที่ปลอดภัย เช่น การจัดเก็บไว้ในพิพิธภัณฑ์ซึ่งการนำเอาสิ่งต่างๆ เหล่านี้ มารวมกันไว้ในที่เดียวกัน นอกจากจะสะดวกในการดูแลรักษาแล้ว ยังสามารถจัดเป็นสถานที่ท่องเที่ยว เปิดให้กับประชาชนทั่วไปเข้าชมเพื่อการศึกษาหาความรู้ได้อีกด้วย

6. การจัดเจ้าหน้าที่ดูแลรักษาประจำสถานที่ เพื่อมิให้มีการลักลอบและทำลายสถานที่ท่องเที่ยว

ตอนที่ 2 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

2.1. ความสำคัญของการท่องเที่ยวและทรัพยากรการท่องเที่ยว

ทรัพยากรการท่องเที่ยว เป็นองค์ประกอบหนึ่งของระบบการท่องเที่ยวนอกเหนือไปจากบริการและตลาดการท่องเที่ยว จัดว่าเป็นองค์ประกอบที่มีความสัมพันธ์และเชื่อมโยงกันทั้งมีความแตกต่างในระหว่างองค์ประกอบ อาจก่อให้เกิดความแตกต่างในรูปแบบของการท่องเที่ยว (ประชิด สุกฤษณ์พัฒน์, วิมล จิโรจน์พันธุ์ และอุดม เขยกียวงศ์, 2554, หน้า 80)

การที่ทรัพยากรการท่องเที่ยวสามารถดึงดูดใจนักท่องเที่ยวให้เดินทางไปท่องเที่ยวยังสถานที่ ตำบล เมือง ภาค รัฐ หรือประเทศต่างๆ ทำให้ท้องถิ่นนั้นๆ ได้รับผลกระทบทางบวกหลายประการนั้น นับว่าทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีความสำคัญมากต่ออุตสาหกรรมท่องเที่ยวอาจสรุปได้ดังนี้

1. เป็นที่มาของรายได้ เมื่อนักท่องเที่ยวเดินทางไปท่องเที่ยวยังสถานที่ ตำบล เมือง ภาค รัฐหรือประเทศนั้นๆ ทำให้ชาวบ้านในพื้นที่มีอาชีพและรายได้ และรัฐบาลเองก็สามารถเก็บภาษีอากรจากการค้าและภาษีเงินได้ เพราะเงินจำนวนนี้นอกจากจะเป็นประโยชน์ต่อประเทศชาติโดยรวมแล้ว ยังเป็นเงินส่วนที่นำไปช่วยชดเชยภาวะการขาดดุลการค้ากับต่างประเทศได้อีกด้วย

2. เป็นสิ่งดึงดูดใจให้มีการเดินทางท่องเที่ยว ทรัพยากรการท่องเที่ยวนับเป็นสิ่งดึงดูดใจที่สำคัญมาก เพราะเป็นปัจจัยหลักที่นักท่องเที่ยวนำมาตัดสินใจ เพื่อเลือกสถานที่ที่จะไปท่องเที่ยว

3. ก่อให้เกิดการอนุรักษ์และพัฒนา ประโยชน์มากมายที่ผู้คนได้รับจากทรัพยากรการท่องเที่ยวที่อยู่ในสภาพอันเหมาะสมมาสูญหายไป และหากมีการนำไปใช้ก็จะมีการวางแผนจัดการและใช้อย่างระมัดระวัง มีการบริโภคทรัพยากรท่องเที่ยวอย่างมีจิตสำนึกถึงเยาวชนรุ่นต่อไป

4. สะท้อนให้เห็นคุณค่าของภูมิปัญญาเหล่าบรรพบุรุษ ภูมิปัญญาเป็นความรู้ที่สามารถนำมาใช้ เป็นแนวทางในการดำรงชีวิตของคนในปัจจุบัน เช่น ขนบธรรมเนียมประเพณีที่แสดงถึงการมีวัฒนธรรม สถาปัตยกรรมอันประณีตงดงาม เป็นต้น

5. สร้างความภาคภูมิใจให้แก่ประชาชนที่อยู่ในพื้นที่ โดยทำให้เป็นที่รู้จักและยอมรับของคนทั่วโลก ซึ่งไม่ใช่เฉพาะคนที่อยู่ในพื้นที่เท่านั้น

6. ช่วยเพิ่มคุณภาพชีวิตและทำให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น เพราะสิ่งแวดล้อมต่างๆ หรือองค์ประกอบที่ดีเป็นสภาพแวดล้อมต่างๆ หรือองค์ประกอบที่ดีเป็นสภาพแวดล้อมหรือทรัพยากรที่ดีของท้องถิ่น ช่วยให้ประชาชนเกิดการผ่อนคลายจากภาวะจำเจ ลดความตึงเครียดจากการทำงาน ทำให้สามารถประกอบกิจกรรมนันทนาการได้ ส่งผลให้มีสุขภาพกายและสุขภาพจิตที่สมบูรณ์ เป็นประชากรที่มีคุณภาพ ที่สำคัญคือเป็นประชากรที่มีอาชีพเกี่ยวเนื่องกับการท่องเที่ยวจึงช่วยเสริมรายได้ อันเป็นสาเหตุของการมีสุขภาพจิตดี มีความสุขและมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดี

วรรณภา ศิลปอาชา (2545) ได้กล่าวไว้ว่า ทรัพยากรการท่องเที่ยวทั้งประเภทที่เป็นทรัพยากรทางธรรมชาติ โบราณสถานและศิลปวัฒนธรรมจัดเป็นองค์ประกอบที่สำคัญอย่างหนึ่งของระบบการท่องเที่ยว นอกจากบริการการท่องเที่ยวและตลาดการท่องเที่ยวซึ่งทรัพยากรการท่องเที่ยวสามารถก่อให้เกิดผลกระทบต่อท้องถิ่นที่นักท่องเที่ยวเดินทางไปเยือนได้ จึงนับได้ว่าทรัพยากรการท่องเที่ยวมีความสำคัญมากต่ออุตสาหกรรมท่องเที่ยว ดังนี้

1. ความสำคัญด้านจิตวิทยา

1.1) เป็นสิ่งดึงดูดใจให้มีการเดินทางท่องเที่ยว ทรัพยากรการท่องเที่ยว นับเป็นปัจจัยหลักที่นักท่องเที่ยวนำมาพิจารณาในการตัดสินใจเลือกที่จะเดินทางไปท่องเที่ยวยังสถานที่นั้นหรือไม่

1.2) เป็นสิ่งที่ช่วยให้เกิดความสุขลดความตึงเครียด ทรัพยากรการท่องเที่ยว ทั้งประเภทความสวยงามตามธรรมชาติ หรือประเภทโบราณสถาน ศิลปวัฒนธรรมสามารถใช้เป็นแหล่งท่องเที่ยวให้นักท่องเที่ยวเดินทางไปพักผ่อนหย่อนใจให้หายจากความเครียดจากภาระหน้าที่ประจำได้

2. ความสำคัญด้านเศรษฐกิจ

2.1) เป็นแหล่งที่มาของรายได้ของท้องถิ่น เมื่อนักท่องเที่ยวเดินทางมาท่องเที่ยวยังสถานที่ท่องเที่ยวย่อมก่อให้เกิดการสร้างงาน อาชีพให้กับท้องถิ่นในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว เช่น การผลิตสินค้าที่ระลึกจำหน่ายนักท่องเที่ยว การจัดบริการที่พักในรูปแบบโฮมสเตย์ให้กับนักท่องเที่ยว เป็นต้น

2.2) เป็นแหล่งที่มาของรายได้ของธุรกิจที่เกี่ยวข้อง เมื่อนักท่องเที่ยวเดินทางไปยังสถานที่ท่องเที่ยวโดยยอมก่อให้เกิดการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกและบริการใน

รูปแบบต่างๆ เพื่อสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวจึงทำให้สามารถกระจายรายได้สู่ธุรกิจที่เกี่ยวข้องหลายประเภท เช่น ธุรกิจนำเที่ยว ธุรกิจที่พักแรม ธุรกิจขายของที่ระลึก ธุรกิจขนส่ง เป็นต้น

2.3) เป็นแหล่งที่มาของรายได้ภาครัฐ รัฐบาลสามารถเรียกเก็บภาษีอากรจากการค้าและภาษีเงินได้จากผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้องกับอุตสาหกรรมท่องเที่ยว ซึ่งรัฐสามารถนำไปใช้พัฒนาประเทศ และช่วยชดเชยภาวะการขาดดุลการค้ากับต่างประเทศได้

3. ความสำคัญด้านสังคม

3.1) ช่วยเพิ่มคุณภาพชีวิตของประชาชน ประชาชนที่อาศัยอยู่ในบริเวณที่มีทรัพยากรการท่องเที่ยวอุดมสมบูรณ์จะมีคุณภาพชีวิตดีขึ้น เพราะสามารถใช้เป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจทำให้มีสุขภาพกายและสุขภาพจิตที่สมบูรณ์แข็งแรง และยังช่วยให้มาตรฐานการครองชีพของประชาชนดีขึ้นด้วยจากการมีรายได้จากการท่องเที่ยว

3.2) ช่วยเปิดโลกทัศน์ให้กับประชาชน เนื่องจากการเดินทางไปท่องเที่ยวในสถานที่ต่างๆ ทำให้มีโอกาสได้เรียนรู้ได้สัมผัสของจริง ได้รับประสบการณ์ตรงย่อมส่งผลให้เกิดทัศนคติที่กว้างไกล เกิดความประทับใจ และช่วยเสริมสร้างให้เกิดความรักและหวงแหนในทรัพยากรการท่องเที่ยวเหล่านั้น

3.3) ช่วยสร้างความภาคภูมิใจให้แก่ประชาชนที่อยู่ในพื้นที่ ทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักและยอมรับของคนทั่วโลก ย่อมนำมาซึ่งความภาคภูมิใจของคนในพื้นที่

4. ความสำคัญด้านวัฒนธรรม

4.1) แสดงถึงความเป็นเอกลักษณ์ของชาติ ทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทศิลปวัฒนธรรม ประเพณี เช่น ภาษา การแต่งกาย วิถีชีวิต การละเล่น งานเทศกาล ประเพณีต่างๆ เป็นต้น

4.2) สะท้อนให้เห็นคุณค่าของภูมิปัญญาบรรพชน ทรัพยากรท่องเที่ยวจำนวนมากได้สะท้อนให้เห็นภูมิปัญญาของบรรพชนที่ล้ำลึก เป็นความรู้ที่สามารถนำมาใช้เป็นแนวทางในการดำรงชีวิตของคนในรุ่นปัจจุบัน เช่น ขนบธรรมเนียมประเพณีที่แสดงถึงการมีวัฒนธรรม เช่น การไหว้ ความมีน้ำใจไมตรี ลักษณะของสถาปัตยกรรมอันประณีตงดงาม เป็นต้น

5. ความสำคัญด้านสิ่งแวดล้อม อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมที่เน้นการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวเพื่อเป็นดึงดูดใจนักท่องเที่ยว ซึ่งแตกต่างจากอุตสาหกรรมอื่นที่เน้นการนำเอาทรัพยากรขึ้นมาใช้ประโยชน์ จากประโยชน์ที่เกิดขึ้นมากมายจากทรัพยากรการท่องเที่ยวทำให้เกิดกระแสการอนุรักษ์และ พัฒนาทรัพยากรการท่องเที่ยวให้อยู่ในสภาพที่เหมาะสมไม่เสื่อมสลาย เพื่อให้อนุชนรุ่นหลังได้ใช้ประโยชน์ต่อไป

2.2. แนวปฏิบัติในการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยว

การอนุรักษ์ทรัพยากรในทุกด้านโดยทั่วไป มีแนวทางในการใช้ปฏิบัติค่อนข้างคล้ายกัน เนื่องจากมีจุดประสงค์อย่างเดียวกันก็คือ รักษาไว้ให้คงอยู่ ดังนั้น แนวทางการจัดการต้องได้รับความร่วมมือจากผู้เกี่ยวข้อง เพื่อให้ผลสำเร็จของแนวทางที่ใช้ในการปฏิบัตินั้นๆ ได้ผล ในที่นี้คือ แนวปฏิบัติในการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยว ดังนี้ (ประชิด สกุนะพัฒน์, วิมล จิโรจพันธ์ และอุดม เขยกีวงศ์ 2554, หน้า 122 - 124)

1. ส่งเสริมและฟื้นฟูชนบทธรรมเนียมประเพณีของท้องถิ่น
2. บูรณปฏิสังขรณ์แหล่งโบราณวัตถุสถานอย่างถูกวิธี เพื่อรักษามรดกทางศิลปวัฒนธรรมของชาติ ที่มีอายุสืบมาหลายร้อยหลายพันปีเหล่านั้นให้คงอยู่ตลอดไป
3. รักษาความสะอาดในแหล่งท่องเที่ยวและในสถานบริการต่างๆ ให้ถูกสุขลักษณะ
4. ช่วยกันรักษาศิลปหัตถกรรมอันเป็นเอกลักษณ์ดั้งเดิมของท้องถิ่น โดยฟื้นฟูการผลิตขึ้นมาเป็นสินค้าของที่ระลึกจำหน่ายแก่นักท่องเที่ยวทั่วไป
5. แนะนำนักท่องเที่ยวในการท่องเที่ยวอย่างถูกวิธี มีวินัยและเหมาะสมกับแหล่งท่องเที่ยว
6. ร่วมมือกันปรับปรุง และสร้างเสริมสิ่งสาธารณูปโภคในบริเวณแหล่งท่องเที่ยว เช่น พัฒนาคอนกรีต ทำป้ายชี้ทาง ทำที่จอดรถ และสร้างห้องสุขาที่เหมาะสม
7. ช่วยกันปลูกต้นไม้ ไม้ดอกไม้ประดับ เพื่อความสวยงามของภูมิทัศน์ตามแหล่งท่องเที่ยว และบริเวณสาธารณะ
8. ช่วยกันรักษาสภาพของธรรมชาติให้คงความสมบูรณ์มากที่สุด

2.3. หลักการปฏิบัติเพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากร (วรรณ วลัยวานิช, 2539, หน้า 62)

1. การใช้อย่างฉลาด คือ การใช้ทรัพยากรแต่ละชนิดจะต้องพิจารณาอย่างรอบคอบถึงผลที่เสีย การขาดแคลน การหายากหรือหายาก
2. การประหยัด หมายถึง ทรัพยากรใดที่มีน้อยหรือหายากจะต้องพยายามรักษาไว้ให้นานที่สุด หรือใช้ทรัพยากรอย่างอื่นแทน
3. หาวิธีการฟื้นฟูทรัพยากรที่เสื่อมโทรมให้ดีขึ้น
4. ดูแลรักษาทรัพยากรที่หายากและมีอยู่น้อยให้อยู่ในสภาพที่ใช้งานได้ยาวนาน และทำให้เพิ่มมากขึ้น เช่น สัตว์ป่า
5. ทรัพยากรแต่ละชนิดมีความสัมพันธ์กัน การมีทรัพยากรอย่างหนึ่งจะต้องคำนึงถึงทรัพยากรอีกอย่างหนึ่งที่สัมพันธ์กัน เพราะอาจจะมีผลกระทบต่อกันหรืออาจก่อให้เกิดปัญหาขึ้นได้ทั้งทางตรงและทางอ้อม เช่น การทำลายป่าไม้ ทำให้เกิดอุทกภัย หรือสัตว์ป่าสูญพันธุ์

6. การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติมีอิทธิพลต่อมนุษย์มาก นอกจากเพื่อการดำรงชีวิตของมนุษย์แล้ว การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติยังมีผลทางด้านจิตใจด้วย เช่น การอนุรักษ์สภาพธรรมชาติ ให้เป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ หรือเพื่อการท่องเที่ยว

การอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวนั้น ถ้าขาดการจัดการที่ดีจะมีผลทำให้ทรัพยากรนั้นมีสภาพเสื่อมโทรม เช่น การทำลายป่าไม้ส่งผลกระทบต่อดินขาดความอุดมสมบูรณ์ ฝนไม่ตกตามฤดูกาล ขาดแหล่งน้ำ ลำธารและเกิดน้ำท่วม เหตุการณ์เหล่านี้จะแก้ไขได้ด้วยการอนุรักษ์ป่าไม้ไว้ในรูปของอุทยานแห่งชาติ วนอุทยานและเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า ปัจจุบันพื้นที่อุทยานแห่งชาติและวนอุทยานเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ มีนักท่องเที่ยวไปพักผ่อนกันมาก ก่อให้เกิดรายได้โดยตรงต่อกองทุนอุทยานแห่งชาติ ตลอดจนธุรกิจการให้บริการรูปแบบต่างๆ ในบริเวณแหล่งท่องเที่ยว (วรรณภา วงษ์วานิช 2539, หน้า 62)

ปริมาณนักท่องเที่ยวที่มีจำนวนเพิ่มมากขึ้นย่อมส่งผลกระทบต่อความสามารถในการรองรับของพื้นที่ของอุทยานแห่งชาติและวนอุทยานที่เป็นแหล่งต้นน้ำลำธาร จึงมีความจำเป็นต้องอนุรักษ์ทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยวด้วยวิธีการจัดการทรัพยากรในพื้นที่ เพื่อการประสานประโยชน์การใช้ทรัพยากรธรรมชาติ โดยมีแนวคิดหลักในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติบริเวณแหล่งท่องเที่ยว 2 ประการ คือ

1. การให้บริการและอำนวยความสะดวก ตลอดจนให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยว
2. การรักษาไว้ซึ่งทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมพื้นที่ให้คงอยู่ต่อไป

2.4. กลยุทธ์ในการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยว

ประเทศไทยมีแหล่งท่องเที่ยวซึ่งเป็นที่ยินยอมของทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่มีคุณค่าแก่การอนุรักษ์มีระบบนิเวศที่หลากหลาย แหล่งท่องเที่ยวด้านศิลปะที่มีความงามและมีเอกลักษณ์เฉพาะตัว แหล่งท่องเที่ยววัฒนธรรมที่มีการปฏิบัติสืบต่อกันมายาวนาน และแหล่งท่องเที่ยวโบราณสถานอันแสดงถึงความรุ่งเรืองในอดีต แหล่งท่องเที่ยวเหล่านี้ถูกนำมาใช้เป็นทรัพยากรเพื่อการท่องเที่ยว กลายเป็นภาคเศรษฐกิจสำคัญที่ทำรายได้ให้กับประเทศในลำดับต้นๆ โดยประชิด สุกฤษณ์พัฒน์ วิมล จิโรจพันธุ์และอุดม เขยกิจวงศ์ (2554, หน้า 115 - 118) ได้มีกลยุทธ์ในการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวดังนี้

กลยุทธ์ 1 : ให้การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เป็นนโยบายหลักในการส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ด้วยทำตามแนวทางที่วางไว้ดังนี้

1.1 หน่วยงานที่รับผิดชอบ ผู้ดูแลแหล่งท่องเที่ยวจะต้องรายงานผลกระทบต่างๆ ด้านสิ่งแวดล้อมที่เกิดจากการท่องเที่ยวต่อคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ อย่างน้อยปีละหนึ่งครั้ง

1.2 วางแผนการจัดการ เป็นการจัดการอันเกิดจากความร่วมมือของชุมชนท้องถิ่น ประชาชน และภาคเอกชนในพื้นที่เพื่อคุ้มครองดูแลรักษาพื้นที่ที่มีระบบนิเวศสมบูรณ์หรือมีคุณค่าทางธรรมชาติ

1.3 การส่งเสริมและการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว ต้องอยู่ภายใต้กรอบการอนุรักษ์ และมีแผนจัดการสิ่งแวดล้อมควบคู่กันไป มีการกำหนดทิศทางและมาตรการส่งเสริมการพัฒนาที่สอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจและศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว รวมทั้งป้องกันและควบคุมปัญหาความเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม และวิถีชีวิตของชุมชนที่จะเกิดจากกิจกรรมการท่องเที่ยว

กลยุทธ์ 2 : การพัฒนาต้องคำนึงถึงศักยภาพความสามารถการรองรับของพื้นที่ด้วย กฎ และระเบียบดังนี้

2.1 ให้มีการกำหนดสัดส่วนรายได้ ที่เกิดจากกิจกรรมการท่องเที่ยวมาใช้ในการดูแลรักษา พื้นฟู บูรณะ จัดการสภาพแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยว โดยแก้ไขปรับปรุงกฎระเบียบที่เกี่ยวข้อง

2.2 ให้มีการจัดทำแผนและผังการใช้ที่ดิน รวมทั้งให้องค์กรครองส่วนท้องถิ่น ออกข้อบังคับการจ้ระเบียบของธุรกิจและกิจกรรมบริการนักท่องเที่ยวให้เป็นไปตามแผนและผังที่กำหนดโดยให้ผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐภาค เอกชนและประชาชนในพื้นที่ร่วมกันจัดทำ

2.3 แหล่งท่องเที่ยวต้องมีการจัดการสภาพแวดล้อมให้อยู่ในระดับมาตรฐานที่ดี มีการบริหารจัดการน้ำเสียขยะมูลฝอยและสิ่งปฏิกูลที่ถูกสุขลักษณะ รวมทั้งควบคุมสภาพอากาศ และเสียงให้อยู่ในเกณฑ์กำหนด

2.4 จำกัดจำนวนนักท่องเที่ยว ให้คำนึงถึงสมรรถนะและระบบนิเวศของแหล่งท่องเที่ยวที่จะรองรับได้ โดยเฉพาะแหล่งท่องเที่ยวที่มีความอ่อนไหวของระบบนิเวศ เช่น การกำหนดจำนวนนักท่องเที่ยว กำหนดระยะเวลาในสถานที่และการจัดให้มีทางเลือกต่างๆ เพื่อให้แหล่งท่องเที่ยวได้รับการฟื้นฟู

2.5 หน่วยงานที่รับผิดชอบดูแลแหล่งท่องเที่ยวประสานกับหน่วยงานที่มีอำนาจบังคับใช้กฎหมาย ให้มีการบังคับใช้อย่างเข้มงวดและต่อเนื่อง โดยเฉพาะการบุกรุกที่สาธารณประโยชน์ส่วนรวม และกิจกรรมที่ก่อให้เกิดความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อมและโบราณสถาน

2.6 หน่วยงานที่รับผิดชอบดูแลแหล่งท่องเที่ยว จะต้องดูแลรักษาเอกลักษณ์และคุณค่าดั้งเดิม โดยกำหนดมาตรการควบคุมไม่ให้มีการดัดแปลงสภาพแวดล้อม รวมทั้งการก่อสร้างในบริการพื้นฐาน สิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆให้เหมาะสมกลมกลืนและไม่ลดคุณค่า

กลยุทธ์ที่ 3 : สร้างศักยภาพการบริหาร และการจัดการด้านการท่องเที่ยวให้ท้องถิ่น และประชาคมนั้นๆ มีการจัดการที่มีมาตรฐาน

3.1 สร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน การมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว โดยการให้ความสำคัญกับประชาชนในท้องถิ่นประกอบอาชีพที่ต่อเนื่อง และมีการเชื่อมโยงกับการท่องเที่ยว เพื่อให้ชุมชนท้องถิ่นมีรายได้อย่างพอเพียง สามารถพึ่งตนเองได้ในระยะยาว

3.2 จัดตั้งเครือข่ายความร่วมมือระหว่างสถาบันการศึกษา หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และท้องถิ่นในระดับชุมชน ให้เป็นศูนย์กลางในการส่งเสริมสนับสนุน และดำเนินกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวโดยชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วม

3.3 ให้การสนับสนุนสถาบันการศึกษาทั้งภาครัฐและภาคเอกชน ในการพัฒนาผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว โดยเฉพาะประชาชนในท้องถิ่นให้มีความสามารถในการบริหารจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

2.5. แนวคิดการอนุรักษ์และการพัฒนาสิ่งแวดล้อมทางการท่องเที่ยว

การอนุรักษ์และพัฒนาทรัพยากรการท่องเที่ยว หมายถึง ขบวนการเกี่ยวกับการปรับปรุงแก้ไขและรักษาทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ ได้แก่ แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ โบราณสถาน ศาสนสถาน ตลอดจนแหล่งท่องเที่ยวมาวัฒนธรรม และกิจกรรมต่างๆ ให้คงความงดงามและคงคุณค่าเป็นทรัพยากรธรรมชาติสืบต่อไป พร้อมทั้งหาวิธีการให้ทรัพยากรเหล่านั้นดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวให้เดินทางมาเที่ยวยังท้องถิ่นของตน ประชาชนทุกคนจึงจำเป็นต้องร่วมมือในการอนุรักษ์และพัฒนาทรัพยากรการท่องเที่ยวซึ่งเป็นสิ่งที่ทำได้ง่าย เช่น ช่วยกันรักษาสภาพธรรมชาติให้คงความอุดมสมบูรณ์ หรือคงสภาพเดิมให้ได้มากที่สุด ช่วยกันปลูกและรักษาต้นไม้ ไม้ดอก ไม้ประดับ เพื่อความงดงามของทัศนียภาพและแหล่งท่องเที่ยว บูรณะปฏิสังขรณ์โบราณสถาน โบราณวัตถุ อย่างถูกหลักวิชาการ เพื่อธำรงรักษาไว้เป็นมรดกของประเทศชาติสืบต่อไป ส่งเสริมและฟื้นฟูขนบธรรมเนียมประเพณีดั้งเดิม รักษาศิลปหัตถกรรมอันเป็นเอกลักษณ์ดั้งเดิมของท้องถิ่น ซึ่งอาจจะกระทำได้โดยส่งเสริมการผลิตเป็นสินค้าพื้นเมืองหรือของที่ระลึกเพื่อจำหน่ายแก่นักท่องเที่ยว ร่วมมือกันปรับปรุงและเสริมสร้างสิ่งสาธารณูปโภคในบริเวณแหล่งท่องเที่ยวเพื่ออำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว

การอนุรักษ์และพัฒนาทรัพยากรการท่องเที่ยวรวมถึงการละเว้นการกระทำบางอย่างต่อแหล่งท่องเที่ยว เช่น เว้นจากการทำลายป่าไม้ในลำธาร น้ำตก ขีดเขียนตามผนังถ้ำหรือโขดหิน ทับหรือทำลายหินงอกหินย้อยภายในถ้ำ ทิ้งขยะ ตลอดจนการกระทำใดๆ อันเป็นผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหรือทำลายสภาพธรรมชาติให้เสื่อมโทรม จะเห็นได้ว่าการอนุรักษ์และพัฒนาทรัพยากรการท่องเที่ยวนั้น ไม่เพียงแต่เป็นการรักษาสภาพแวดล้อมให้คงสภาพเดิม มีความงดงาม คงความเป็นสมบัติและวัฒนธรรมของประเทศชาติเท่านั้น ยังก่อให้เกิดผลทางด้านเศรษฐกิจของแต่ละท้องถิ่นด้วย เพราะทรัพยากรธรรมชาติเหล่านั้นจะดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้าไปเยือน ก่อให้เกิดการ

สร้างงานและสร้างระบบเศรษฐกิจให้แก่ท้องถิ่นนั้นๆ เช่น บริการด้านที่พักอาศัย ร้านอาหารเครื่องดื่ม การค้าขายสินค้าพื้นเมือง ของที่ระลึก ตลอดจนรถบริการนำเที่ยว

พื้นฐานสำคัญของการท่องเที่ยวที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวได้มากคือ ทรัพยากรธรรมชาติอันเป็นมรดกที่มีค่าของประเทศ โดยเฉพาะมรดกทางธรรมชาติ เช่น น้ำตก ภูเขา หาดทราย ป่าไม้ สัตว์ป่า ตลอดจนลักษณะภูมิประเทศที่สวยงาม ปัจจุบันทรัพยากรธรรมชาติเหล่านี้ได้ถูกนำไปใช้ในด้านต่างๆ เพื่อการพัฒนาประเทศโดยยังไม่มีแผนการจัดการที่ดี ทำให้ทรัพยากรธรรมชาติที่เหลืออยู่มีสภาพเสื่อมโทรม จำเป็นจะต้องมีการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติไว้เพื่อประโยชน์ทางด้านการท่องเที่ยวอันจะนำมาซึ่งรายได้ที่สำคัญของประเทศ (วรรณา วงษ์วานิช, 2539, หน้า 63)

คำว่า “อนุรักษ์” หมายถึง การรู้จักใช้อย่างฉลาด ให้เป็นประโยชน์มากที่สุด นานที่สุด และให้สูญเสียทรัพยากรโดยเปล่าประโยชน์น้อยที่สุด และจะต้องการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรโดยทั่วถึงกัน (วรรณา วงษ์วานิช, 2539, หน้า 63) จากความหมายนี้จะได้แนวคิดหลักในการอนุรักษ์ 3 ประการ คือ

1. การใช้อย่างฉลาด
2. ใช้อย่างมีเหตุผล
3. การใช้ทรัพยากรอย่างต่อเนื่องไม่มีที่สิ้นสุด

ประชิด สุกฤษณ์พัฒน์, ผศ.วิมล จิโรจพันธ์ และอุดม เขยกีวงค์ (2554, หน้า 106) ได้สรุปว่า การป้องกัน การปรับปรุงแก้ไข การบำรุงรักษาและพัฒนาสิ่งแวดล้อมทางการท่องเที่ยวเป็นสิ่งดึงดูดนักท่องเที่ยวได้ดี ทรัพยากรมีค่าและต้องช่วยรักษาให้อยู่ในสภาพที่คงความสวยงาม และคงความมีคุณค่าต่อท้องถิ่นและประเทศชาติ การอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อม เป็นการใช้อย่างฉลาดทางการท่องเที่ยวที่มีอยู่อย่างถูกต้องและเกิดประโยชน์สูงสุดต่อคนจำนวนมาก เป็นการวางแผนระยะยาวและให้เกิดผลกระทบด้านลบน้อยที่สุด

ทรัพยากรการท่องเที่ยวนับว่าเป็นทรัพยากรที่มีคุณค่าอย่างหนึ่งซึ่งจำเป็นต้องอนุรักษ์ไว้ ทั้งนี้เพราะสถานที่ท่องเที่ยวบางแห่งมักเสื่อมสภาพไปตามกาลเวลา เช่น โบราณสถาน หรือทิวทัศน์ต่างๆ ถ้าหากไม่ได้รับการบำรุงรักษาจะได้รับความเสียหายและจะทำให้สถานที่ท่องเที่ยวดังกล่าวหมดความสวยงาม ทั้งนี้เพราะนักท่องเที่ยวจะเป็นผู้หนึ่งที่ทำลายความสวยงามเหล่านั้น อาจจะเป็นโดยเจตนาหรือไม่ก็ตาม เช่น การเหยียบย่ำ การทิ้งสิ่งปฏิกูลเป็นผลทำให้เกิดความสกปรก หรือการขีดเขียนข้อความต่างๆ ตามต้นไม้ โขดหิน หน้าผา ทำให้ความสวยงามของสถานที่เหล่านั้นสูญเสียไป หรือการเข้าไปขุดค้นหาสมบัติ หรือทรัพย์สินอันมีค่าที่ฝังอยู่ในโบราณสถานอันเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้สถานที่ท่องเที่ยวถูกทำลายไป การอนุรักษ์สถานที่ท่องเที่ยวไม่ได้หมายความว่าเก็บรักษาสิ่งดังกล่าวไว้ แต่การอนุรักษ์สถานที่ท่องเที่ยว หมายถึง การนำเอาสถานที่ท่องเที่ยวใช้อย่างถูกต้อง

และก่อให้เกิดประโยชน์ต่อมวลชนมากที่สุด รวมทั้งพยายามที่จะรักษาหรือคงสภาพเดิมของสถานที่ท่องเที่ยวเหล่านั้นไว้ให้นานที่สุดเท่าที่จะทำได้ (วรรณา วงษ์วานิช, 2539, หน้า 62)

2.6. ปัญหาเกี่ยวกับการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว

วรรณา วงษ์วานิช (2539, หน้า 70) ได้อธิบายถึงปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว โดยปัญหาต่างๆ ดังกล่าวนี้เป็นสิ่งที่เจ้าของสถานที่ท่องเที่ยวจะต้องพยายามแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้นอย่างเร่งด่วน โดยอาศัยความร่วมมือจากบุคคลต่างๆ หลายฝ่าย โดยเฉพาะอย่างยิ่งประชาชนในท้องถิ่นนั้นๆ ปัญหาเกี่ยวกับการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว ดังต่อไปนี้

1. งบประมาณของจังหวัดมีจำกัดในการพัฒนาหรืออนุรักษ์สถานที่ท่องเที่ยว
2. แหล่งท่องเที่ยวที่พัฒนาไปแล้วขาดการบำรุงรักษาในระยะต่อมาทำให้กลับเสื่อมโทรมลงไปอยู่ในสภาพเดิม
3. ชาวบ้านยังขาดความรู้และความสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยว เนื่องจากยังมองไม่เห็นประโยชน์หรืออาจทำลายโดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์
4. ขาดการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวที่ถูกวิธี ทำให้ทำลายความดึงดูดใจของแหล่งท่องเที่ยวนั้นไป ซึ่งอาจเกิดความเข้าใจความหมายของการอนุรักษ์ไม่ตรงกัน จึงทำให้แนวความคิดและรูปแบบการอนุรักษ์ต่างกันไปแล้วแต่แห่ง
5. มีการทำลายความสมดุลทางสิ่งแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยวประเภทธรรมชาติ อยู่เสมอ เช่น การระเบิดปลา ทอดสมอเรือ ซึ่งทำลายปะการัง การจับปลาสวยงามไปขาย การดูทรายหรือเก็บก้อนหินสวยงามขนาดใหญ่ไปขาย ซึ่งทำให้ลำธารเก็บน้ำไว้ไม่ได้ หรือขาดความงดงามตามธรรมชาติไป การบุกรุกป่าสงวน และครอบครองที่ดินชายหาดโดยการผิดกฎหมาย
6. มีความไม่เป็นระเบียบในการก่อสร้างสิ่งปลูกสร้างต่างๆ ในพื้นที่แหล่งท่องเที่ยว ทำให้เสียความงดงามตามธรรมชาติไป
7. แหล่งท่องเที่ยวประเภทชายหาดบางแห่งยังสกปรก ซึ่งเกิดจากนักท่องเที่ยวและผู้ประกอบการต่างๆ
8. บทลงโทษในกฎหมายฉบับต่างๆ ที่เกี่ยวกับควบคุมหรือการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวค่อนข้างเบาและล้าสมัย
9. จังหวัดไม่มีเจ้าหน้าที่รับผิดชอบงานบริการท่องเที่ยวระดับท้องถิ่นโดยตรง การให้ข่าวสารและการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวเฉพาะพื้นที่นั้นไม่เต็มที่ รวมทั้งการประสานความร่วมมือระหว่างภาครัฐบาลและเอกชนในท้องถิ่นในการพัฒนาการท่องเที่ยวก็ทำได้ยาก
10. ทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทวัฒนธรรม หรือวิถีความเป็นอยู่ได้มีความเปลี่ยนแปลงจากของเดิมไปมากเพื่อให้สอดคล้อง หรือรองรับกับความต้องการของนักท่องเที่ยว

ตลอดจนมีการฉวยโอกาสการให้บริการด้านโรงแรมยนต์ต่อศีลธรรมขนบธรรมเนียมของไทยมากขึ้น เพื่อวัตถุประสงค์ในการสร้างสิ่งใหม่ๆ เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว

11. การคิดอัตราค่าเข้าชมโบราณสถาน 2 อัตรา คือ อัตราคนไทยกับอัตราชาวต่างประเทศ ทำให้เสียภาพพจน์ต่อสถานที่ท่องเที่ยว

12. การประสานงานพัฒนา หรืออนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวยังไม่ได้มีการประสานงานกันอย่างมีประสิทธิภาพ แหล่งท่องเที่ยวบางแห่งมีหน่วยงานโดยตรงรับผิดชอบ แต่บางแห่งมีหน่วยงานรับผิดชอบร่วมกันในการดูแลรักษา ทำให้ไม่สามารถปฏิบัติงานได้อย่างได้เต็มที่ เพราะมิใช่ผู้รับผิดชอบโดยตรง หรือไม่มีหน่วยงานใดเป็นผู้รับผิดชอบ มีผลทำให้การบำรุงรักษาหรือพัฒนาทำได้จำกัด

13. ขาดการพัฒนาบริเวณแหล่งท่องเที่ยวให้เป็นระเบียบ เช่น ขาดห้องสุขาที่สะอาด ร้านขายสินค้าที่ระลึกที่ตั้งอยู่กระจัดกระจาย ที่จอดรถมีน้อยหรืออยู่ไกล

14. เอกชนมักไม่สนใจในการนำเงินมาลงทุนกับธุรกิจบริการท่องเที่ยวที่มีได้รับการประกาศให้เป็นจังหวัดท่องเที่ยว เป็นผลให้จังหวัดเหล่านั้นพัฒนาการท่องเที่ยวได้ช้า ประชาชนในจังหวัดเองก็ไม่เห็นถึงประโยชน์ที่จะได้รับจากการลงทุนพัฒนาการท่องเที่ยว

15. จังหวัดขาดบุคคลที่มีประสบการณ์และความชำนาญด้านพัฒนาการท่องเที่ยวโดยตรง

16. ปัญหาการจัดน้ำเสียและสิ่งปฏิกูล

17. บางฤดูกาลมีนักท่องเที่ยวมากจนพื้นที่ไม่สามารถรองรับได้

18. สถานที่บางแห่งไม่ได้รับความดูแลเอาใจใส่เท่าที่ควร โดยเฉพาะอย่างยิ่งสถานที่ท่องเที่ยวที่อยู่ห่างไกลและมีผู้เดินทางเข้าไปได้น้อย

19. สถานที่ที่มีชื่อเสียงบางแห่งจะประสบปัญหาเรื่องมีนักท่องเที่ยวใช้บริการมากเกินไปเกินความสามารถที่นักท่องเที่ยวจะรองรับได้

2.7. ปัญหาเกี่ยวกับการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกและบริการ

วรรณ วรชวานิช (2539, หน้า 71) ได้อธิบายถึงปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกและบริการ ดังต่อไปนี้

1. แหล่งท่องเที่ยวบางแห่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โรงแรมที่ได้มาตรฐานยังมีน้อย สาเหตุอาจเกิดจากนักลงทุนไม่กล้าลงทุนเพราะนักท่องเที่ยวเดินทางมาไม่สม่ำเสมอ หรือเดินทางมาเป็นฤดูกาล

2. ปัญหาร้านอาหารที่ได้มาตรฐานกระทรวงสาธารณสุขมีน้อย ตามแหล่งท่องเที่ยวมีแผงลอยขายอาหารค่อนข้างสกปรก

3. บริษัทนำเที่ยวที่ได้มาตรฐานในต่างจังหวัดยังมีน้อย ในแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ บริษัทนำเที่ยวเกิดขึ้นมาก แต่การให้บริการที่ยังไม่มาตรฐานหรือคุ้มกับอัตราค่าบริการที่เรียกเก็บ

4. ร้านค้าขายของที่ระลึกหลายแห่งไม่ซื้อสัตย์ต่อผู้ซื้อ เช่น ปลอมแปลงสินค้า ขายสินค้าที่ไม่ได้มาตรฐานตามที่ระบุ คิดราคาสูงเกินควร ระบบการให้นายหน้าซื้อของและมีการแข่งขันกันค่านายหน้าในอัตราที่สูง ทำให้สินค้าที่ระลึกแพงเกินควร ทั้งๆ ที่เป็นแหล่งผลิตสินค้าโดยตรง

5. ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของนักท่องเที่ยวมีน้อยโดยเฉพาะแหล่งท่องเที่ยวระยะไกล และแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ ที่เป็นที่ยินยอมของนักท่องเที่ยว เช่น ขาดหน่วยกู้ภัย หรือช่วยชีวิตในแหล่งท่องเที่ยวชายทะเล

6. สิ่งสาธารณูปโภคที่จำเป็นในสถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญๆ มีไม่เพียงพอ เช่น สถานพยาบาล ระบบโทรศัพท์ บริการท่องเที่ยวและการแจ้งจะช่วยให้มากทั้งในการติดต่อธุรกิจ บริการท่องเที่ยวและการแจ้งเหตุร้าย หรือเหตุฉุกเฉินที่เกิดขึ้นกับนักท่องเที่ยว

7. ข้อจำกัดในการพัฒนาสถานที่พักผ่อนประเภทสถานที่ตากอากาศ คือ บริเวณที่เหมาะสมมักจะอยู่ในส่วนที่เป็นพื้นที่ของป่าสงวนหรือพื้นที่สาธารณะ ซึ่งตามกฎหมายเป็นการปลูกสร้าง ไม่ได้เป็นการเสียโอกาสในการใช้ประโยชน์หรือพัฒนาพื้นที่เหล่านั้น

8. สินค้าที่ระลึกหลายแบบขาดการออกแบบที่ได้รูปทรงมาตรฐาน เช่น การแกะสลักไม้ ทำให้สูญเสียทรัพยากรหรือวัตถุดิบที่นำมาใช้ในการผลิตสินค้าเหล่านั้น ควรจะมีการพัฒนาฝีมือแรงงานหรือการออกแบบให้มีมาตรฐานการผลิตที่ดี

9. ในหลายจังหวัดขาดศูนย์ให้ข่าวสารการท่องเที่ยวและบุคลากรที่ทำหน้าที่โดยตรง

10. สถานที่บางแห่งขาดแคลนน้ำอุปโภคบริโภค

11 ขาดแรงงานที่มีคุณภาพในธุรกิจการท่องเที่ยว เช่น โรงแรม บริษัทนำเที่ยว ผู้ให้บริการเหล่านี้ต้องมีความตระหนักถึงบทบาทของตนในการช่วยส่งเสริมภาพพจน์ของแหล่งท่องเที่ยวเหล่านั้นให้กับนักท่องเที่ยวลูกค้า นอกเหนือจากให้บริการทั่วไปซึ่งเป็นหน้าที่โดยตรงที่ต้องปฏิบัติอยู่แล้ว

12. ความมีน้ำใจไมตรีของคนไทยในการต้อนรับนักท่องเที่ยวในระยะหลังๆ ลดน้อยลงมาก รวมทั้งความซื่อสัตย์ในการค้าขายกับนักท่องเที่ยว ซึ่งเป็นผลให้ลดความดึงดูดทางการท่องเที่ยว

2.8. ปัญหาเกี่ยวกับการคมนาคมขนส่งและความสะดวกในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว

วรรณ วรชวันิช (2539, หน้า 72) ได้อธิบายถึงปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการคมนาคมขนส่งและความสะดวกในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว ดังต่อไปนี้

1. จังหวัดมีงบประมาณจำกัด จึงปรับปรุงถนนได้น้อยในแต่ละปี แหล่งท่องเที่ยวบางแห่งอยู่ในเขตทุรกันดารหรือห่างไกลการทำการปรับปรุงถนนเข้าไปจะไม่คุ้มค่าในเชิงธุรกิจ การขนส่ง
2. ถนนเข้าสู่สถานที่ท่องเที่ยวหลายแห่งมีสภาพไม่ค่อยดี คับแคบ เป็นจุดที่เกิดอันตรายจากการขับขี่ได้ง่าย เป็นผลทำให้นักท่องเที่ยวหันไปเที่ยวที่อื่นแทน
3. แหล่งท่องเที่ยวบางแห่งรถประจำทางเข้าไม่ถึง ต้องเช่าเหมารถขนาดเล็กเข้าไปเป็นช่องทางที่ทำให้เกิดการชู้ตราคาโดยสารได้ อีกทั้งการบริการก็ไม่ประทับใจ สาเหตุอาจเกิดจากผลของการผูกขาดหรือได้รับสัมปทานในเส้นทางเหล่านั้น
4. ขาดท่าเรือที่ปลอดภัยและได้มาตรฐานตามแหล่งท่องเที่ยวประเภทเกาะแก่งประเภทต่างๆ
5. ขาดการขนส่งท่าเรือที่รวดเร็ว นักท่องเที่ยวไปชมเกาะต่างๆ จะต้องเสียเวลามากกับการเดินทางโดยเรือที่ใช้สำหรับนักท่องเที่ยวในปัจจุบัน หากมีการพัฒนาด้านนี้ก็จะประโยชน์ต่อนักท่องเที่ยวมาก
6. ขาดเส้นทางโครงข่ายการเดินทางท่องเที่ยวที่เหมาะสม ทำให้นักท่องเที่ยวต้องเดินย้อนกลับทางเดิมเป็นระยะไกล
7. ขาดป้ายชี้ทาง นักท่องเที่ยวต้องคอยถามเส้นทางชาวบ้านอยู่ตลอดทั้งเส้นทาง และจะมีปัญหากับนักท่องเที่ยวต่างชาติ
8. มีอุบัติเหตุในเส้นทางท่องเที่ยวหลักอยู่เป็นประจำ ควรมีตำรวจทางหลวงกวดขันให้มากขึ้น
9. การเดินทางทางอากาศไปยังแหล่งท่องเที่ยวในส่วนภูมิภาค ค่อนข้างแน่นในฤดูท่องเที่ยว ควรมีเที่ยวการบินเสริมให้มากขึ้น และเส้นทางสู่แหล่งท่องเที่ยวบางแห่ง ควรให้เอกชนเข้ามาร่วมด้วย โดยให้ผลตอบแทนที่คุ้มค่าต่อเอกชนผู้ลงทุนนั้น
10. ขาดรถบริการสาธารณะไปยังสถานที่ท่องเที่ยวหากไม่ได้ไปกับทัวร์หรือนำรถไปเองก็ไปไม่ได้

2.9. ปัญหาการวางแผนการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว

การจัดการหรือการพัฒนาหมายถึงการเปลี่ยนแปลง การพัฒนาการท่องเที่ยวก็เช่นกัน ดังนั้นจึงมักพบปัญหาและอุปสรรคที่เกี่ยวข้องกับการวางแผนการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว ดังที่ นพดล ภาคพรต (2545, หน้า 87) ได้สรุปไว้มีดังนี้

1. การต่อต้าน

การดำเนินธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับอุตสาหกรรมท่องเที่ยวที่ทำกันมาอย่างเป็นอิสระ เมื่อจะมีการจัดระบบควบคุมให้เป็นระเบียบย่อมมีผู้เสียประโยชน์และไม่พอใจจึงมีปฏิกิริยาต่อต้าน ทั้งนี้เพราะนักธุรกิจคิดว่าตนจะถูกจำกัดสิทธิและเสรีภาพในการประกอบการ นอกจากนี้ บางครั้ง การต่อต้านอาจมาจากคนในท้องถิ่น ที่เห็นว่า การวางแผนจัดการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวจะทำให้เกิดผลเสียมากกว่าผลดี เช่น การต่อต้านของคนในจังหวัดเชียงใหม่ต่อโครงการสร้างกระเช้าลอยฟ้าขึ้นวัดพระธาตุดอยสุเทพ การต่อต้านโครงการบูรณะวิหารลายคำวัดพระสิงห์วรมหาวิหาร จังหวัดเชียงใหม่ ที่จะมีมีการบูรณะไม่ถูกวิธี

วิธีการป้องกันการต่อต้านคือ ก่อนที่จะมีการวางแผนดำเนินการใดๆ ก็ตามควรมีการสร้าง ความเข้าใจให้ความรู้แก่คนในท้องถิ่นและบุคคลที่เกี่ยวข้องเข้าใจถึงความสำคัญและความจำเป็น ตลอดจนได้ผลเสียจากการวางแผนหรือไม่มีการวางแผน การสร้างเสริมให้คนในชุมชนมีความรู้ ความเข้าใจและจะช่วยสร้างทัศนคติที่ดีให้เกิดกับคนในชุมชนนั้นและเป็นการให้คนในชุมชนได้มีความรู้สึกร่วมในการวางแผนตั้งแต่ต้น

สิ่งที่ต้องทำความเข้าใจความเข้าใจกับคนในท้องถิ่น คือ ต้องให้เข้าใจว่า การท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมที่อัตราการเติบโตอย่างรวดเร็ว มีความสำคัญ เป็นที่มาของเงินตราต่างประเทศ คาดว่าในราวปี 2543 อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวทำรายได้เป็นเงินตราต่างประเทศ ได้มากเป็นอันดับ 1 มาตั้งแต่ปี 2525 สิ่งที่จะต้องสร้างให้เกิดความรู้ความเข้าใจก็คือ การตอบคำถามต่อไปนี้ การท่องเที่ยวคืออะไร การท่องเที่ยวใครจะเป็นคนรับผิดชอบ ความรับผิดชอบในการจัดการให้อุตสาหกรรมการ ได้แก่ รัฐบาล เอกชน เป็นต้น คนในกลุ่มนี้จะประคับประคองให้ธุรกิจการท่องเที่ยวประสบผลสำเร็จ อย่างไรก็ตาม การดำเนินงานจำเป็นต้องมีองค์กรกลางเป็นผู้รับผิดชอบโดยตรง ผู้ใดจะเป็นคนได้รับผลประโยชน์จากอุตสาหกรรมท่องเที่ยว การท่องเที่ยวเจริญก้าวหน้า พัฒนาไปด้วยดีนั้นต้องเกิดจากความร่วมมือร่วมใจกันเพื่อเป็นประโยชน์ทั้งทางตรงและทางอ้อมของคนในท้องถิ่น เป็นตัวการที่ทำให้เกิดมูลค่าของเงิน การสร้างอาชีพใหม่ นอกจากนี้ท้องถิ่นยังมีรายได้จากการจัดเก็บภาษีการประกอบธุรกิจ ภาษีรายได้และอื่นๆ ประโยชน์อีกประการที่ควรเผยแพร่ให้คนในท้องถิ่นได้มีความรู้ คือประโยชน์ทางสังคมการขยายตัวทางการท่องเที่ยว จะช่วยปรับปรุงสภาพ สิ่งดึงดูดใจให้มีความดึงดูดมากขึ้น เช่น การสร้างพิพิธภัณฑ์ เป็นต้น

2. การขาดคนคิดริเริ่มและให้การสนับสนุน

การวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวจะมีความยากลำบากมากกว่าพัฒนาในแบบอื่นๆ ผู้มีอำนาจรับผิดชอบพื้นที่จะต้องเห็นคุณค่าของแผนมีความคิดและความต้องการที่จะวางแผน และมีส่วนร่วมตั้งแต่ต้น แผนจึงจะเกิดได้ การวางแผนจะสำเร็จได้ จำเป็นต้องได้รับการสนับสนุนทั้งด้านงบประมาณ กำลังคน รวมทั้งการจัดหาอุปกรณ์ที่จำเป็น สิ่งสำคัญก็คือ ความคิดริเริ่มที่เป็นประโยชน์

ต่อส่วนรวม หากความคิดที่ดีมีประโยชน์แล้ว ก็จะสามารถแสวงหางบประมาณได้ ไม่จำเป็นต้องของบประมาณจากทางราชการ หรือหน่วยงานอื่นๆ

3. ความซับซ้อนและยุ่งยากของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว

เป็นธุรกิจที่ต้องประกอบได้ด้วยส่วนต่างๆ จึงทำให้มีองค์กร และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมากมาย ซึ่งบางครั้งก็มีแนวโน้มโยบาย หรือการขัดแย้งกันเอง

4. ฤดูกาล

ฤดูกาลของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวส่งผลให้เกิดบางช่วงมีนักท่องเที่ยวมาก บางช่วงมีนักท่องเที่ยวน้อย ทำให้เกิดปัญหาในการวางแผนลงทุนพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว เพราะจะทำให้ต้องประสบภาวะขาดทุนในช่วงที่มีนักท่องเที่ยวน้อย

5. การขาดข้อมูล

ปัญหาที่มักพบเสมอ ในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวคือ ปัญหาการขาดข้อมูล คือ มีข้อมูลที่ต้องการไม่ครบถ้วน หรือข้อมูลไม่ถูกต้อง ถ้าสมัย ต้องมีการเก็บรวบรวมข้อมูลใหม่ ทำให้ล่าช้าและสิ้นเปลือง

6. การกำหนดขนาดของเป้าหมายในการพัฒนา

เป็นเรื่องยากที่จะหาความพอดีในการผสมผสานอุปสงค์กับอุปทาน หากมีการพัฒนาให้มีอุปสงค์เกิดขึ้นความสามารถที่อุปทานจะรับรองได้แหล่งท่องเที่ยวจะทรุดโทรมผลเสียก็จะเกิดขึ้น ในขณะเดียวกันหากมีอัตราการพัฒนาอุปทานมากแต่อุปสงค์น้อย การลงทุนก็จะสูญเปล่าไม่คุ้มค่า

7. การขาดบุคลากรผู้มีความรู้ ความสามารถ และประสบการณ์ในการวางแผน โดยเฉพาะการวางแผนการพัฒนาการท่องเที่ยวต้องการนักวางแผนหลายด้านมาร่วมงาน คนเหล่านี้ บางครั้งอาจมีแนวคิดในการทำงานที่เสริมเอื้อประสานประโยชน์ซึ่งกันและกัน แต่บางทีก็มีแนวคิดขัดขวางต่อการวางแผน เช่น นักอนุรักษ์กับนักลงทุน

2.10. การป้องกันและการแก้ปัญหาผลกระทบของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวต่อสิ่งแวดล้อม

ประชิด สุกุณะพัฒน์, วิมล จิโรจพันธุ์ และอุดม เขยกีวงศ์ (2554, หน้า 159 - 161) ได้ศึกษาและสรุปถึงมาตรการการป้องกันไม่ให้อุตสาหกรรมท่องเที่ยวส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมทางการท่องเที่ยวดังนี้

1. มาตรการทางด้านเศรษฐกิจ เป็นมาตรการที่จะทำให้มีรายได้เพื่อนำมาเป็นเงินทุน ในด้านการดำเนินการ เพื่อป้องกันต่างๆ มาตรการนี้ได้แก่ มาตรการจัดเก็บภาษี ซึ่งจะนำไปใช้เพื่อการดูแลรักษา พัฒนาทรัพยากร และสภาพแวดล้อมทางการท่องเที่ยว ในแง่ของการอนุรักษ์ การป้องกัน และการพัฒนาให้เกิดความเหมาะสม ในมาตรการด้านภาษีอากรนี้อาจจัดเก็บได้ทั้ง

ทางตรง คือ ภาษีที่เก็บโดยบวกรวมเข้าไปกับค่าที่พัก หรืออาจจัดเก็บโดยทางอ้อม เช่น ค่าธรรมเนียมในการออกใบอนุญาต ค่าเก็บขยะ ฯลฯ รายได้จากการจัดเก็บภาษีทั้งทางตรงและทางอ้อมนี้ นำไปใช้ในการดำเนินการจัดหาบุคลากรและเครื่องมือเครื่องใช้ที่มีประสิทธิภาพ สามารถช่วยให้งานด้านป้องกันและแก้ไขปัญหาผลกระทบต่างๆ ประสบผลสำเร็จมากยิ่งขึ้น

2. มาตรการทางด้านธรรมชาติ ธรรมชาติโดยทั่วไปจะมีความสมดุลของตัวเอง ทรัพยากรและสภาพแวดล้อมจะถูกใช้ไปอย่างถูกต้องและเหมาะสม สามารถฟื้นตัวได้เองในระยะอันสมควรหากมนุษย์ไม่เข้าไปรบกวน เช่น แหล่งท่องเที่ยวที่เป็นเกาะ จะมีระยะพักฟื้นให้แก่พืชและสัตว์ในช่วงเวลาที่ไม่ถูกนักท่องเที่ยวรบกวน เช่น ในฤดูมรสุม ต้นไม้จะมีการแตกหน่อและเจริญเติบโตในช่วงนอกฤดู ในฤดูฝนซึ่งการท่องเที่ยวเดินทางน้อยจะเอื้อต่อการงอกงามของหญ้า และการรักษาสภาพป่าให้สมบูรณ์จะทำให้ฝนตกถูกต้องตามฤดูกาล ดังนั้นการใช้มาตรการทางธรรมชาติ คือ การรักษาสภาพธรรมชาติไว้ เพื่อให้ธรรมชาติไม่เสียความสมดุล ซึ่งในที่สุดธรรมชาติจะเอื้อประโยชน์ต่อกันและกัน

3. มาตรการทางด้านสังคม หลายพื้นที่ทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศ ได้นำเอามาตรการทางสังคมมาช่วยเพื่อป้องกันไม่ให้เกิดการทำลายสภาพแวดล้อม เช่น การนำพิธีกรรมทางศาสนาช่วย เช่น พิธีการบวชต้นไม้ ซึ่งมีส่วนช่วยให้ชาวบ้านไม่เข้าไปตัดไม้ทำลายป่า นับว่าเป็นการใช้การสร้างจิตสำนึกให้เกิดความรัก ความหวงแหน และให้ถือเป็นหน้าที่ในการที่จะปกป้องดูแลทรัพยากร และสิ่งแวดล้อมของชุมชนในหมู่สมาชิกของชุมชนเอง เพราะหากคนในชุมชนตระหนักถึงความสำคัญของสิ่งแวดล้อมและช่วยกันดูแลป้องกัน ผลกระทบที่จะเกิดขึ้นนั้นย่อมบังเกิดเป็นผลดี

4. มาตรการทางด้านการเมือง การที่รัฐบาลมีการกำหนดนโยบายที่ชัดเจนในการป้องกันและการแก้ปัญหา โดยการออกกฎหมาย และระเบียบข้อบังคับที่เอื้อต่อการปกป้องรักษาและการป้องกัน มีการวางแผนเพื่อกำหนดทิศทางการพัฒนาให้เหมาะสม ย่อมส่งผลให้การบริการจัดการดำเนินไปสู่ความสำเร็จ เนื่องจากอุตสาหกรรมท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมที่มีผลตอบแทนสูง ทุกฝ่ายจึงมุ่งหวังผลประโยชน์สำหรับตนเองสูงสุด โดยไม่คำนึงผลกระทบอันอาจเกิดขึ้น และส่งผลตามมาในอนาคตโดยเฉพาะนายทุนที่หวังผลประโยชน์ส่วนตน กฎหมายจึงเป็นกรอบแห่งการปฏิบัติที่ทุกคนจะต้องปฏิบัติตาม ซึ่งมาตรการทางด้านกฎหมายจะมีบทบาทควบคุมและมีผลโดยตรงมากที่สุดในการจัดการสภาพแวดล้อม นอกจากเนื้อหาของกฎหมาย จะระบุสิ่งที่จะต้องได้รับส่งเสริมรักษาคุณภาพในแต่ละกรณีแล้ว กฎหมายบางฉบับก็มีบทบัญญัติที่กำหนดบทลงโทษผู้ฝ่าฝืนไว้ด้วย

5. มาตรการด้านการจัดการ คือ การจัดระบบบริหารจัดการให้ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมด้านการท่องเที่ยว สามารถควบคุมการใช้ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม อย่างเหมาะสมด้วยมาตรการดังต่อไปนี้

- 5.1 การวางแผนการใช้ทรัพยากร
- 5.2 การจัดทำป้ายคำเตือน หรือป้ายข้อกำหนดด้วยการใช้คำสั้นๆ กะทัดรัด ง่ายต่อการเข้าใจ
- 5.3 การจัดให้เที่ยวชมสถานที่โดยมีวิทยากรผู้รู้แนะนำ
- 5.4 การจัดระบบการจราจรให้เหมาะสม เพื่อลดจำนวนของรถยนต์และปลอดภัย
- 5.5 ร่วมประชุม วางแผนมาตรการต่างๆ ของแต่ละชุมชนเพื่อให้เป็นมาตรฐานเดียวกัน

2.11. นิยามของคำว่าการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

หลักการของความยั่งยืน หมายถึง รูปแบบของสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจและวัฒนธรรม ทางสังคมของการพัฒนาการท่องเที่ยวรวมถึงการสร้างสมดุลที่เหมาะสมระหว่างรูปแบบทั้งสาม มิติเพื่อรับรองถึงความยั่งยืนในระยะยาว องค์การสิ่งแวดล้อมโลก (UNEP, 2009)

การท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

การร่วมกันประกาศขององค์การการท่องเที่ยวโลกและสมาคมการท่องเที่ยวโลกในปี ค.ศ. 1995 ในระเบียบวาระการประชุมที่ 21 เรื่องอุตสาหกรรมการเดินทางและการท่องเที่ยว “ต่อการพัฒนาความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม” ร่างประกาศฉบับนี้ใช้สำหรับอุตสาหกรรมท่องเที่ยวโดยมีเค้าโครงหลักการดังต่อไปนี้

1. การท่องเที่ยวควรช่วยให้ประชาชนมีชีวิตที่ดีและสามารถดำรงชีวิตให้กลมกลืนกับธรรมชาติ
2. การท่องเที่ยวควรสนับสนุนให้เกิดการอนุรักษ์ การปกป้องและการฟื้นฟูระบบนิเวศวิทยา
3. การปกป้องสิ่งแวดล้อมควรเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาการท่องเที่ยว
4. การท่องเที่ยวควรได้รับการวางแผนในระดับท้องถิ่นและเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วม
5. การท่องเที่ยวควรตระหนักและสนับสนุนความเป็นเอกลักษณ์ วัฒนธรรมและความน่าสนใจของประชาชนพื้นเมือง
6. ข้อตกลงระดับนานาชาติในการปกป้องสิ่งแวดล้อมควรได้รับการยอมรับในอุตสาหกรรมท่องเที่ยว

องค์การสิ่งแวดล้อมโลก (UNEP, 2009) ได้ให้นิยามของคำว่าการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนไว้ดังต่อไปนี้

1. การใช้ทรัพยากรทางสิ่งแวดล้อมให้ได้ประโยชน์สูงสุดโดยให้องค์ประกอบเหล่านี้เป็นส่วนประกอบที่สำคัญในการพัฒนาการท่องเที่ยว การรักษากระบวนการพื้นฐานทางนิเวศวิทยาและการช่วยอนุรักษ์มรดกทางธรรมชาติและชีววิทยา

2. การให้ความเคารพในสังคมทางวัฒนธรรมของชุมชนเจ้าบ้าน อนุรักษ์มรดกสิ่งปลูกสร้างและมรดกทางวัฒนธรรมที่มีชีวิตและค่านิยมประเพณีและการสนับสนุนในการสร้างความเข้าใจและการยอมรับในวัฒนธรรมอื่น

3. การมั่นใจในการพัฒนา การบริหารเศรษฐกิจในระยะยาว การจัดหาประโยชน์ทางเศรษฐกิจสังคมให้กับผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งหมดด้วยความเท่าเทียมกัน รวมถึงความมั่นคงในการจ้างงานและโอกาสในการได้รับรายได้และการบริการทางสังคมของเจ้าบ้านและการช่วยเหลือการบรรเทาความยากจน

นอกจากนี้คำว่า การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนยังมีการให้ความหมายไว้โดย Commission for Environmental Cooperation (1999) ว่าเป็นการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยก่อให้เกิดผลลบน้อยที่สุดและสร้างประโยชน์ให้มากที่สุดต่อสังคมวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมทางนิเวศวิทยาโดยผ่านการวางแผนและการจัดการ

การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนเป็นการสนับสนุนการพัฒนาและการจัดการสินค้าและบริการทางการท่องเที่ยวที่จะเอื้อประโยชน์ทางเศรษฐกิจและสังคมให้แก่ชุมชนท้องถิ่นและช่วยปกป้องและส่งเสริมธรรมชาติและวัฒนธรรม (การท่องเที่ยวประเทศออสเตรเลีย Tourism Australia, 2010)

การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนเป็นการเติบโตที่สำเร็จในลักษณะที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้นและอนุรักษ์วัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ มรดกและศิลปะของชุมชนท้องถิ่น นอกจากนี้การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนยังหมายความรวมถึงรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การท่องเที่ยวเชิงผจญภัย การท่องเที่ยวเชิงการศึกษา การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและการท่องเที่ยวเชิงชนบท (Edgell, 2006, pp. 15 & 34) จากการศึกษาของเอ็ดเจลล์ (Edgell, 2006) พบว่าร้อยละ 40 - 60 ของนักท่องเที่ยวนานาชาติมีวัตถุประสงค์ในการเดินทางเพื่อการพักผ่อนกับธรรมชาติ การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนคือ อุตสาหกรรมที่พยายามที่จะสร้างผลลบน้อยที่สุดกับสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมท้องถิ่นขณะเดียวกันก็ช่วยสร้างรายได้ การจ้างงานและการอนุรักษ์ระบบนิเวศวิทยาท้องถิ่น การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนเป็นการท่องเที่ยวที่รับผิดชอบต่อทั้งระบบนิเวศวิทยาและวัฒนธรรม ดังนั้นกิจกรรมการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนจึงเป็นกิจกรรมที่ส่งผลกระทบต่อลบน้อยที่สุดแก่สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมของเจ้าบ้าน

การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนเป็นการท่องเที่ยวที่นำไปสู่การจัดการทรัพยากรในด้านเศรษฐกิจ สังคมและความต้องการด้านสุนทรียภาพขณะเดียวกันยังคงรักษาความบูรณาภาพของวัฒนธรรม กระบวนการนิเวศวิทยาขั้นพื้นฐาน ความหลากหลายทางชีววิทยาและระบบการส่งเสริมวิถีชีวิต หากแยกความหมายของคำว่าที่ยั่งยืนออกการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนจะหมายถึงกระบวนการซึ่งตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวและเจ้าบ้านในปัจจุบันขณะที่ช่วยปกป้องและส่งเสริมความต้องการในอนาคต (องค์การการท่องเที่ยวโลก World Tourism Organization, 2009)

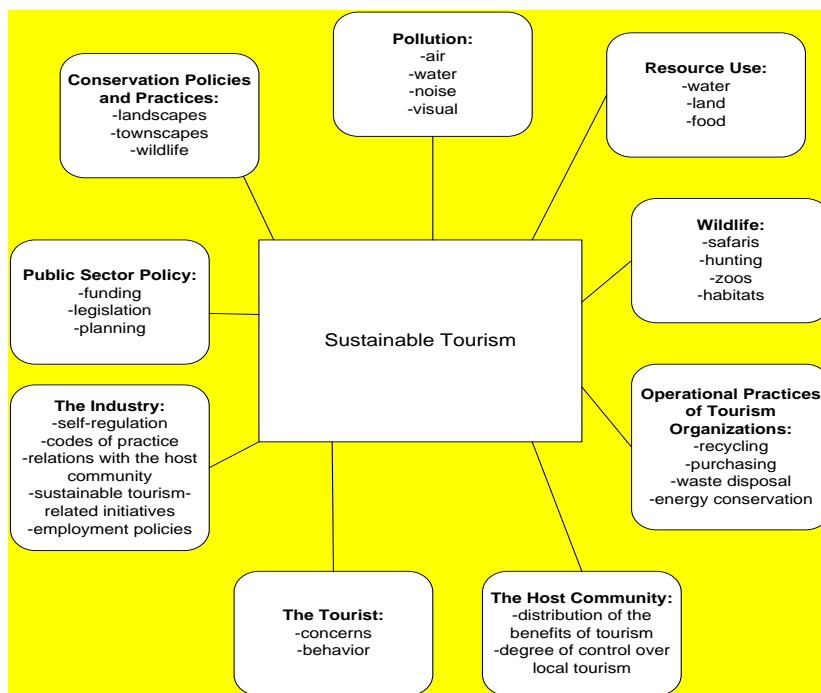
องค์การการท่องเที่ยวโลก (World Tourism Organization, 2009) ได้ให้นิยามของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนว่าเป็นการท่องเที่ยวที่ตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวและเจ้าบ้านในปัจจุบันและช่วยปกป้องและส่งเสริมโอกาสในอนาคต นอกจากนี้จะเป็นรูปแบบของประเภทสินค้ามันยังหมายความรวมถึงลักษณะขั้นพื้นฐานของวัฒนธรรมที่เป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมการท่องเที่ยว กิจกรรมการท่องเที่ยวเป็นรูปแบบทั้งหมดของการพัฒนาและการจัดการการท่องเที่ยวมากกว่าที่จะเป็นส่วนประกอบเพิ่มเติม วัตถุประสงค์ของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนคือการรักษาประโยชน์ทางเศรษฐกิจและสังคมของการพัฒนาการท่องเที่ยวขณะเดียวกันเป็นการลดหรือบรรเทาผลกระทบที่ไม่ต้องการที่จะเกิดขึ้นกับสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมทางประวัติศาสตร์ สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมหรือสิ่งแวดล้อมทางสังคมซึ่งสิ่งเหล่านี้จะสำเร็จได้โดยการสร้างความสมดุลให้มีความต้องการของนักท่องเที่ยวและแหล่งท่องเที่ยว

ไอโคโมส (ICOMOS, 2009) ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนว่าเป็นระดับของกิจกรรมการท่องเที่ยวที่สามารถคงรักษาไว้ในระยะเวลานานเนื่องจากกิจกรรมดังกล่าวส่งประโยชน์ต่อสิ่งแวดล้อมสังคม สิ่งแวดล้อมทางเศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมในพื้นที่ที่กิจกรรมการท่องเที่ยวเกิดขึ้น

การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนคือ การท่องเที่ยวที่มีความยั่งยืนต่อเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมซึ่งผลกระทบที่เกิดขึ้นกับสังคมวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมไม่ยั่งยืนและไม่ย้อนกลับ อาจกล่าวได้ว่าการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนเป็นการท่องเที่ยวที่ส่งผลกระทบน้อยที่สุดแก่สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมของชุมชนเจ้าบ้าน (บีชและแชดวิกซ์ Beech & Chadwick, 2009)

สวาร์บรูค (Swarbrooke, 1999, หน้า 16) ได้อธิบายขอบเขตของการจัดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนดังภาพที่ 2.1 ว่าการจัดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน จากขอบเขตข้างต้นทำให้ทราบว่าการจัดการทรัพยากรแบบยั่งยืนจะนำไปสู่ความยอมรับด้านการอนุรักษ์และการพัฒนาสินค้าทางการท่องเที่ยวที่มีคุณภาพสูง ความเป็นอยู่ของมนุษย์สามารถใช้และพัฒนาสิ่งแวดล้อมทั้งด้านบวกและด้านลบ โดยสรุปการจัดการการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนสามารถส่งเสริมและสร้างสิ่งแวดล้อม ไอโคโมส (ICOMOS, 2009) ระบุว่า การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวที่สามารถคงอยู่เป็นระยะยาวเนื่องจากมันเป็นผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นกับสังคม เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ

และวัฒนธรรมของพื้นที่ที่เป็นแหล่งท่องเที่ยว เอดเกล (Edgell, 2006, p. 34) การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนประกอบไปด้วยการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ การท่องเที่ยวเชิงผจญภัย วันหยุดเพื่อการเรียนรู้ การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและการท่องเที่ยวเชิงมรดก

ภาพที่ 2.1 ขอบเขตของการจัดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

ที่มา สวาร์บรูค (Swarbrooke, 1999, p. 16)

ตารางที่ 2.2 รูปแบบการท่องเที่ยวที่เทียบเท่ากับขอบเขตของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

รูปแบบการท่องเที่ยวที่เทียบเท่ากับขอบเขตของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

- การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
- การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมซึ่งเกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ของนักท่องเที่ยวเกี่ยวกับประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมในพื้นที่ท่องเที่ยว
- แหล่งท่องเที่ยวในเมืองที่รกร้าง
- การท่องเที่ยวเชิงเกษตรในพื้นที่ชนบทซึ่งนำรายได้มาสู่เกษตรกร
- วันหยุดเพื่อการอนุรักษ์เป็นการท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวทำงานเพื่อการอนุรักษ์ระหว่างวันหยุด

2.12. หลักการการพัฒนาแบบยั่งยืน

สมาคมการอนุรักษ์ของโลก องค์การการท่องเที่ยวโลก (The World Conservation Union: World Tourism Organization, 1993) ได้อธิบายถึงหลักการพัฒนาแบบยั่งยืนว่า

1. ความยั่งยืนของระบบนิเวศเป็นการพัฒนาเพื่อการดำรงอยู่ของกระบวนการระบบนิเวศขั้นพื้นฐาน ความหลากหลายทางชีววิทยาและแหล่งชีววิทยา
2. ความยั่งยืนของสังคมและวัฒนธรรมเป็นการพัฒนาวัฒนธรรมและคุณค่าของประชาชนที่ได้รับผลกระทบจากการท่องเที่ยวและคงไว้ซึ่งความเป็นเอกลักษณ์ชุมชนที่เข้มแข็ง
3. ความยั่งยืนทางเศรษฐกิจเป็นการพัฒนาเศรษฐกิจที่มีประสิทธิภาพและการจัดการทรัพยากรที่สามารถใช้ได้ต่อไปในรุ่นอนาคต
4. ความยั่งยืนของท้องถิ่นเป็นการพัฒนาที่ได้รับออกแบบเพื่อประโยชน์ของชุมชนท้องถิ่นและประโยชน์ที่ยั่งยืนเพื่อธุรกิจท้องถิ่น

สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (2543, หน้า 6 - 6) ได้ให้นิยามหลักการจัดการทรัพยากรอย่างยั่งยืนไว้ว่า เป็นหลักการพิจารณา โดยคำนึงถึงหลักการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยว ประกอบการกับการคำนึงถึงปัญหาและผลกระทบสิ่งแวดล้อม การมีส่วนร่วมของชุมชนและมีการจัดระบบการบริหารและจัดการที่ดี อย่างไรก็ตามในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตร มีความจำเป็นต้องสร้างความเข้าใจถึงความแตกต่างของความหมายแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร การท่องเที่ยวเชิงเกษตรและการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ทั้งนี้ เนื่องจากในภาพรวมของการท่องเที่ยวที่แหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรจะเป็นเพียงจุดท่องเที่ยวที่ทำหน้าที่หลักด้านการเกษตร การท่องเที่ยวเชิงเกษตรจึงรวมถึงองค์ประกอบทุกส่วนที่ยังคงทำให้เกิดการท่องเที่ยว ส่วนการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรนอกจากจัดส่วนผสมขององค์ประกอบให้ได้สัดส่วนและทำหน้าที่อย่างสมบูรณ์แล้วยังต้องคำนึงถึงการจัดการหรือสร้างส่วนผสมของแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ

2.13. แนวทางการจัดการการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

การจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนจะประสบความสำเร็จหมายถึงต้องการสนับสนุนของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ผู้ที่เป็นผู้ประกอบการเจ้าของทรัพยากรการท่องเที่ยวในท้องถิ่น รัฐ นักวิชาการนักอนุรักษ์ รวมถึงนักท่องเที่ยวจะต้องร่วมมือกันในการใช้ทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีอยู่อย่างจำกัดอย่างรอบคอบ เพื่อเกิดประโยชน์สูงสุดทั้งในปัจจุบันและอนาคต การจัดการทรัพยากรตามแนวทางนี้ จะต้องการในการดำเนินกิจการ และกิจกรรมการท่องเที่ยวในขอบเขตความสามารถของการรองรับ 3 ด้าน ดังต่อไปนี้

1. ด้านการจัดการตามขีดความสามารถการรองรับทางสิ่งแวดล้อม คือ การจัดการโดยยอมให้มี “จำนวนคนมากที่สุด” สามารถใช้ประโยชน์จากแหล่งท่องเที่ยวได้โดยไม่ก่อให้เกิดความ

เปลี่ยนแปลงด้านสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ และไม่ทำให้ประสบการณ์ที่นักท่องเที่ยวสมควรได้รับ มีคุณภาพลดลงจนไม่อาจจะยอมรับได้

2. ด้านการจัดการตามขีดความสามารถการรองรับทางการตลาด คือ การจัดการโดยไม่ยอมให้มี “จำนวนคน” เพิ่มขึ้นถึงระดับที่ไปขัดขวางความสามารถของทรัพยากรการท่องเที่ยวในการที่จะให้ประสบการณ์ที่มีคุณภาพแก่นักท่องเที่ยว เพราะหากขีดความสามารถในการรองรับแล้วตลาดการท่องเที่ยวจะถึงจุดวิกฤตได้

3. การจัดการตามขีดความสามารถในการรองรับ ซึ่งจะแตกต่างกันไป ตามลักษณะของทรัพยากรการท่องเที่ยวและต้องพยายามไม่ให้เกิดขีดความสามารถในการรองรับ เพราะอาจทำให้ชุมชนในบริเวณนั้นๆ รู้สึกถึงผลกระทบทางลบที่เกิดขึ้น

การมีส่วนร่วมของชุมชนในการท่องเที่ยวเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน เพื่อให้เกิดการกระจายรายได้สู่ท้องถิ่น คุณภาพชีวิตที่ดีของชุมชนได้อย่างแท้จริง รวมไปถึงเกิดประสบการณ์ท่องเที่ยวที่มีคุณค่าน่าประทับใจแก่นักท่องเที่ยว

2.14. การพิจารณาความสามารถในการรองรับของพื้นที่แหล่งท่องเที่ยว

ขีดความสามารถในการรองรับ คือ ระดับการใช้ประโยชน์ของนักท่องเที่ยวในพื้นที่ที่ทำให้นักท่องเที่ยวมีระดับความพึงพอใจสูง และก่อให้เกิดผลกระทบต่อทรัพยากรน้อยมาก (ยุวดี นิรัตน์ตระกูล, 2552, 144 - 180)

วรรณ วรชวานิช (2539, หน้า 62) ได้อธิบายว่าการจัดการเพื่อการท่องเที่ยวต้องคำนึงถึงความสามารถที่จะรับได้ของพื้นที่ 3 ประการ คือ

1. ความสามารถที่จะรับได้เชิงกายภาพ หมายถึง สภาพหรือลักษณะของพื้นที่ที่จะเอื้ออำนวยให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยว

2. ความสามารถที่จะรับได้ทางสังคม หมายถึง ความสามารถที่จะอำนวยความสะดวกต่างๆ ของพื้นที่แหล่งท่องเที่ยว เพื่อนักท่องเที่ยว หรือความสามารถของสถานที่ท่องเที่ยวที่สามารถให้บริการแก่ผู้มาเยือนได้สูงสุด โดยปกติสถานที่ท่องเที่ยวประเภทชายหาด จะมีความสามารถที่จะรองรับนักท่องเที่ยวได้สูงกว่าสถานที่ท่องเที่ยวประเภทอุทยานแห่งชาติ

3. ความสามารถที่จะรับได้เชิงนิเวศวิทยา หมายถึง ความสามารถของสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติในสถานที่นั้นและบริเวณใกล้เคียงกับสถานที่ท่องเที่ยวนั้นในการรองรับธุรกิจนำเที่ยว

2.15. วิธีการและเทคนิคของการจัดการรองรับของพื้นที่แหล่งท่องเที่ยว

ทั้งนี้มีพื้นที่ทรัพยากรธรรมชาติแหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่งจะมีวิธีการและเทคนิคของการจัดแตกต่างกัน โดยต้องคำนึงถึงความสามารถที่จะรับรองของพื้นที่ (วรรณ วรชวานิช, 2539, หน้า 62) โดยมีวิธีการดังนี้

1. การกระจายจำนวนนักท่องเที่ยว เพื่อไม่ให้นักท่องเที่ยวไปรวมกันที่ใดที่หนึ่งของพื้นที่ จะช่วยลดผลกระทบต่อการใช้ทรัพยากรของพื้นที่นั้น ซึ่งอาจจะกระทำได้ด้วย

1.1 การแบ่งเขตท่องเที่ยว เป็นเขตย่อยๆ เช่น บริเวณชมทิวทัศน์ แหล่งที่อยู่ของสัตว์ป่า

1.2 เก็บค่าธรรมเนียมสถานที่ท่องเที่ยว

2. การพัฒนาพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวให้เกิดผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุด เช่น การสร้างถนนเพื่อเชื่อมโยงจุดสำคัญในพื้นที่อุทยานและวนอุทยานต้องไม่ทำให้ภูมิทัศน์ของบริเวณนั้นๆเสียไป

3. การจัดกิจกรรมเสริมในรูปแบบต่างๆ เพื่อให้นักท่องเที่ยวเกิดความเพลิดเพลินและพึงพอใจ และให้ความรู้ความเข้าใจในทรัพยากรธรรมชาติ อันจะนำไปสู่ความหวงแหนทรัพยากรในพื้นที่นั้นๆ กิจกรรมต่างๆมีดังนี้ คือ

- การออกไปบรรยายนอกสถานที่
- จัดศูนย์บริการนักท่องเที่ยว
- จัดนิทรรศการประเภทต่างๆ
- การนำนักท่องเที่ยวไปยังจุดต่างๆ พร้อมทั้งบรรยายประกอบ
- การจัดทำทางเท้า พร้อมบรรยายแผ่นป้ายนิทรรศการหรือเอกสารแนะนำ
- จัดเครื่องหมายและคำเตือนต่างๆ นอกจากนั้นอาจกำหนดแนวทางการใช้

ประโยชน์ กฎข้อบังคับ ตลอดจนมีการตรวจตราพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวและออกกฎหมายลงโทษผู้ละเมิดข้อบังคับต่างๆ เพื่อป้องกันรักษาทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ด้วย

2.16. การกำหนดขีดความสามารถในการรองรับของแหล่งท่องเที่ยว

ยูวดี นิรัตน์ตระกูล (2552, หน้า 144 - 180) อธิบายถึงปัจจัยที่มีผลต่อการพิจารณาขีดความสามารถในการรองรับ มีดังนี้

1. ปัจจัยทางสภาพแวดล้อม ได้แก่

1) ขนาดของพื้นที่และพื้นที่ใช้สอย กล่าวคือ พื้นที่ธรรมชาติบางแห่งมีอาณาบริเวณกว้างขวางใหญ่โตแต่นักท่องเที่ยวสามารถเข้าถึงพื้นที่ได้เพียงส่วนน้อยเท่านั้น

2) ทรัพยากรสัตว์ป่า และลักษณะนิสัยของสัตว์บางประเภท

3) ภูมิประเทศและพันธุ์พืช กล่าวคือ ลักษณะภูมิประเทศที่เป็นพุ่มไม้จะช่วยอำพรางนักท่องเที่ยวได้

2. ปัจจัยทางสังคม ได้แก่

1) รูปแบบการเข้าชม มีการเข้าชมพื้นที่ในรูปแบบเป็นกลุ่ม หรือกระจาย กล่าวคือ แหล่งท่องเที่ยวบางแห่งจะมีนักท่องเที่ยวกระจุกตัว อยู่ในช่วงเวลา อาทิ 16.00 - 18.00 น. ดังนั้นจึงก่อให้เกิดผลต่อการรองรับของพื้นที่ได้

2) ทางเลือกของนักท่องเที่ยว กล่าวคือ หากนักท่องเที่ยวมีทางเลือกอื่นจะทำให้เกิดการลดความแออัดไปได้

3) ความเห็นและทัศนคติของนักท่องเที่ยว

4) สิ่งอำนวยความสะดวก ได้แก่ จำนวนที่พัก จำนวนร้านอาหาร จะเป็นปัจจัยที่สามารถควบคุมได้

2.17. ลักษณะของขีดความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยว

ลักษณะของขีดความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยว สามารถแบ่งออกเป็น 4 ลักษณะ คือ

1. ขีดความสามารถในการรองรับด้านกายภาพ (Physical carrying capacity) หมายถึง ระดับนักท่องเที่ยวสูงสุดที่ไม่ทำลายสภาพแวดล้อมทางกายภาพตามธรรมชาติ และที่มนุษย์สร้างขึ้น รวมถึงระดับความอึดตัวของสิ่งอำนวยความสะดวกและการบริการการท่องเที่ยวในพื้นที่

2. ขีดความสามารถในการรองรับด้านสิ่งแวดล้อม (Environmental carrying capacity) หมายถึง ระดับนักท่องเที่ยวสูงสุดที่จะไม่ทำให้ระบบสิ่งแวดล้อม และระบบนิเวศวิทยาต้อยค่าลง

3. ขีดความสามารถในการรองรับด้านสังคม (Social carrying capacity) หมายถึง ระดับของนักท่องเที่ยวสูงสุด ที่จะไม่ทำให้ความสนุกสนานและประทับใจของนักท่องเที่ยวจางหายไป

4. ขีดความสามารถในการรองรับด้านเศรษฐกิจ (Economic carrying capacity) หมายถึง ระดับการพัฒนาที่ระบบเศรษฐกิจ ดำเนินต่อไปได้อย่างเหมาะสม โดยไม่เกิดปัญหาความขัดแย้งในหมู่สมาชิกในสังคมและไม่กระทบต่อการลงทุน และการดำรงชีพของประชากร

2.18. การกำหนดขีดความสามารถในการรองรับของแหล่งท่องเที่ยว

การคำนวณขีดความสามารถในการรองรับจะต้องคำนวณจากลักษณะขีดความสามารถที่รองรับทั้ง 4 ลักษณะ คือ

1. การคำนวณเพื่อหาขีดความสามารถในการรองรับ มีการคิดสูตรการคำนวณอย่างง่ายขึ้นโดยการหาพื้นที่สำหรับนักท่องเที่ยว ด้วย พื้นที่เฉลี่ยต่อบุคคล (ตารางเมตร/คน) กล่าวคือ

$$\text{ขีดความสามารถในการรองรับ} = \frac{\text{พื้นที่สำหรับนักท่องเที่ยว}}{\text{พื้นที่เฉลี่ยต่อคน}}$$

การคำนวณจำนวนนักท่องเที่ยวทั้งหมดที่ให้เข้าไปในพื้นที่ต่อวัน สามารถคำนวณได้ ดังนี้

$$\text{จำนวนนักท่องเที่ยวต่อวัน} = \text{ขีดความสามารถในการรองรับ} \times \text{อัตราหมุนเวียน}$$

$$\text{อัตราหมุนเวียน} = \frac{\text{จำนวนชั่วโมงที่เปิดเข้า}}{\text{จำนวนครั้งที่เข้าชมโดยเฉลี่ย}}$$

นอกจากการคำนวณด้วยสูตรอย่างง่ายแล้ว ยังสามารถคำนวณได้จาก ปัจจัยกำหนดขีดความสามารถในการรับรองได้ ซึ่งโดยทั่วไปสามารถกำหนดออกมาเป็นสมการได้ดังนี้

$$CC = (Q, T, N, Ut, DM, AB, SA, TT)$$

Q	=	ปริมาณแหล่งท่องเที่ยว
T	=	ความทนทานของทรัพยากร
N	=	ปริมาณนักท่องเที่ยว
Ut	=	ประเภทกิจกรรมหรือการใช้สอย
DM	=	การออกแบบและจัดการสิ่งอำนวยความสะดวก
AB	=	ทัศนคติและพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวและผู้ประกอบการในพื้นที่
SA	=	การยอมรับของประชากรในท้องถิ่น
TT	=	มลพิษทางการท่องเที่ยวและผลกระทบข้างเคียง

2.19. แนวคิดด้านการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว

การพัฒนาการท่องเที่ยว หมายถึง การดำเนินงานที่จะให้การท่องเที่ยวเป็นไปในทิศทางที่จะก่อให้เกิดความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวรักษาทรัพยากรให้คงความดึงดูดใจ และพัฒนาให้เกิดการขยายตัวของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ซึ่งอาจแบ่งได้เป็นการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว การพัฒนาบริการการท่องเที่ยวและการส่งเสริมการท่องเที่ยว (สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย 2542, หน้า 2 - 12)

นาฬิกาติ๊ก แสงสนิท (2552, หน้า 3) กล่าวว่า การพัฒนาการท่องเที่ยวที่มุ่งเน้นความได้เปรียบ ด้วยการสร้างมูลค่า (Value Creation) ด้านการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนบนพื้นฐานแห่งความเป็นไทย (Thainess) วิถีชีวิต ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปวัฒนธรรม และประวัติศาสตร์ ซึ่งเป็นต้นทุนการท่องเที่ยวที่ประเทศไทยเรามีอยู่แล้ว และไม่ว่าจะใช้ไปมากสักเท่าไร ก็ไม่ทำให้ต้นทุนนี้หมดไป แต่กลับยังเป็นผลดีที่ได้ร่วมกันอนุรักษ์สิ่งเหล่านี้ไว้

สมชาย สนั่นเมือง (2540, หน้า 19) กล่าวถึง แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวซึ่งมีปัจจัยหลักสำหรับการท่องเที่ยวให้มีความยั่งยืนนั้น จะต้องมีกระบวนการและองค์ประกอบหลักที่สำคัญ ประกอบด้วย

1. แหล่งท่องเที่ยวต้องมีการพิจารณาทั้งในเรื่องของโครงสร้างพื้นฐาน ความพร้อมของชุมชนท้องถิ่น ความพร้อมในเรื่องการบริหารจัดการซึ่งหากในปัจจุบันแหล่งท่องเที่ยวไม่พร้อมก็ยังไม่ควรเปิดให้ผู้คนเข้ามาเที่ยว ซึ่งทำให้ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวยังคงอยู่ตลอดไป

2. การบริการทางการท่องเที่ยว ในส่วนการบริหารทางการท่องเที่ยวสามารถพิจารณาได้ 2 ส่วน คือ ส่วนของการ กำกับดูแลได้แก่ ภาครัฐ และส่วนของการดำเนินงานได้แก่ ภาคเอกชน ซึ่งการดำเนินงานของภาคเอกชนในอุตสาหกรรมท่องเที่ยวจะประกอบด้วย บริษัทนำเที่ยว มัคคุเทศก์ ธุรกิจที่พัก ภัตตาคารร้านอาหาร ร้านขายของที่ระลึก การขนส่ง สำหรับในส่วนของการกำกับดูแลภาครัฐจะมีหน้าที่กำกับดูแลตามระเบียบที่ระบุอยู่ในพระราชบัญญัติต่างๆ และการกำกับดูแลในส่วนนี้หมายถึง การประสานงานทำความเข้าใจ และการกำกับให้เติบโตของภาคบริการทางการท่องเที่ยวในทิศทางที่เหมาะสม

3. การตลาดในส่วนของการตลาดจำเป็นต้องให้ความสำคัญในเรื่องการจัดวางสินค้า เพราะการตลาดเป็นส่วนสำคัญในการชักจูงผู้ซื้อ (นักท่องเที่ยว) มาซื้อสินค้า ดังนั้นในเชิงของการตลาดจะต้องทำความเข้าใจให้ชัดเจนว่าสินค้าทางการท่องเที่ยวคืออะไร และกลุ่มผู้ซื้ออย่างไร

สมพุทธ ธุระเจน (2540, หน้า 19) กล่าวว่า การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยเป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบโดยตรงกับการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวภายในประเทศปัจจุบันได้กำหนดขั้นตอนขอบเขตและรายละเอียดในการวางแผนทางการพัฒนาการท่องเที่ยวไว้ ดังต่อไปนี้

1. สำรวจเบื้องต้น (Preliminary survey) เป็นการเข้าไปศึกษาแหล่งท่องเที่ยวเฉพาะประเด็นที่สำคัญหรือปัญหาที่เด่นชัด เป็นการรวบรวมข้อมูลพื้นฐานอย่างกว้างๆ มุ่งในการที่จะแก้ปัญหาเฉพาะหน้าหรือการพัฒนาขนาดเล็กในระยะสั้นและนำมาประมวลวิเคราะห์เพื่อใช้สำหรับศึกษาในขั้นต่อไป

2. การศึกษาเบื้องต้น (Preliminary study) เป็นการศึกษาแบบผสมผสานในทุกสาขาทั้งทรัพยากรการท่องเที่ยว สภาพเศรษฐกิจ สังคม ปัจจัยพื้นฐานและสิ่งแวดล้อมแต่เป็นไปในลักษณะกว้างโดยสังเขป เพื่อพิจารณาความเป็นไปได้ โอกาสและทิศทางของการพัฒนาในขณะเดียวกัน ผลของการศึกษาก็จะชี้แนะแนวทางการดำเนินการและการแก้ปัญหาในระยะสั้นไว้ก่อนที่จะจัดทำแผนหลักในรายละเอียดต่อไป

3. การจัดทำแผนหลัก (Master plan) เป็นการศึกษาสาขาต่างๆ เช่นเดียวกับการศึกษาเบื้องต้นแต่มีรายละเอียดมากกว่าที่สำคัญ คือ การกำหนดโครงการที่ควรพิจารณาตามระยะเวลาก่อนหลัง รวมทั้งเสนอกลยุทธ์และแนวทางที่จะดำเนินการให้บรรลุวัตถุประสงค์

4. การศึกษาความเหมาะสม (Feasibility study) เป็นการศึกษาสืบเนื่องจากแผนหลัก โดยศึกษาความเหมาะสมของโครงการที่กำหนดไว้ในแผนหลักโดยเฉพาะอย่างยิ่ง คือความเหมาะสมในทางเศรษฐกิจ การเงิน การลงทุน เพื่อพิจารณาความเป็นไปได้และเสนอแนะช่องทางที่เหมาะสม

สรุปได้ว่า การพัฒนาการท่องเที่ยว หมายถึง การดำเนินกิจกรรมที่ทำให้การท่องเที่ยวเป็นไปในทิศทางที่ดีขึ้น รักษาทรัพยากรการท่องเที่ยวให้ดึงดูดใจนักท่องเที่ยวและมีการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในด้านโครงสร้างพื้นฐาน ความพร้อมของชุมชน ตลอดจนการบริการการท่องเที่ยว ได้แก่ การจัดบริการมัคคุเทศก์นำชมแหล่งท่องเที่ยว บริการร้านอาหาร ร้านของที่ระลึกที่เหมาะสม

2.20. การสร้างกิจกรรมการท่องเที่ยว

ยุวดี นิรัตน์ตระกูล (2552, หน้า 144 - 180) ได้อธิบายถึงการสร้างกิจกรรมการท่องเที่ยวเพื่อรองรับความต้องการของนักท่องเที่ยวมี 5 กิจกรรมหลัก คือ

1. การเดินศึกษาธรรมชาติ กิจกรรมการเดินศึกษาธรรมชาติในพื้นที่ต่างๆ อาทิ ป่า ป่าชายเลน ถ้ำ น้ำตก อาจก่อให้เกิดกิจกรรมย่อยได้ เช่น การถ่ายรูป การบันทึกเสียง (ในกรณีเดินดูนก นักท่องเที่ยวบางกลุ่มนิยมศึกษานกด้วยการบันทึกเสียง) การบรรเทาทุกข์โดยการวาด การศึกษาชีวิตสัตว์ ประเพณี ฝีมือ แผลง หาดูรอยเท้าสัตว์ และการสำรวจข้อมูลสัตว์ เป็นต้น

2. การเล่นกีฬา กิจกรรมกีฬาในพื้นที่ท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติ จะมุ่งเน้นในส่วนที่เป็นกีฬากลางแจ้ง เช่น การพายเรือ การเล่นเรือ การเล่นกระดานโต้คลื่น การดำน้ำ การไต่หน้าผา การล่าสัตว์ การขี่จักรยานเสือภูเขา เป็นต้น กิจกรรมกีฬา เป็นนันทนาการกลางแจ้งอย่างหนึ่ง

ที่นักท่องเที่ยวให้ความสนใจ ซึ่งนอกจากจะเป็นการผ่อนคลายจิตใจแล้ว ยังมีผลต่อสุขภาพทางร่างกายด้วย รูปแบบของการเล่นกีฬาได้มีการพัฒนาไปมากมาย เพื่อเป็นการจูงใจนักท่องเที่ยว

3. การพักผ่อน กิจกรรมการพักผ่อน มีลักษณะที่หลากหลาย เช่น การปักเต็นท์ กลางแจ้ง (Camping) การปิกนิก การใช้รถคาราวาน เป็นต้น กิจกรรมการพักผ่อน นอกจากจะพักผ่อนในพื้นที่ท่องเที่ยวธรรมชาติแล้ว ยังมีพื้นที่ธรรมชาติ อื่นๆ ที่มีศักยภาพทางด้านการท่องเที่ยว เช่น พื้นที่ริมอ่างเก็บน้ำ เขื่อน แหล่งน้ำพุร้อน เป็นต้น

4. การดูดาวหรือปรากฏการณ์บนท้องฟ้า เป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวที่กำลังได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยวโดยเฉพาะกลุ่มที่สนใจเฉพาะทาง (Special interest)

5. กิจกรรมอื่นๆ การสร้างสรรค์กิจกรรมท่องเที่ยว สามารถนำเสนอการได้หลายอย่างหลากหลายตามจินตนาการและความสนใจส่วนตัว รวมถึงการสร้างสรรค์กิจกรรมการท่องเที่ยวในกลุ่มนักธุรกิจที่เล็งเห็นความเป็นไปได้ในการลงทุนมีกลุ่มตลาดนักท่องเที่ยวรองรับ มีพื้นที่ที่ศักยภาพเพียงพอ กิจกรรมการท่องเที่ยวสามารถจะเปิดตลาดใหม่ๆ ได้ แต่สิ่งที่สำคัญอีกประการหนึ่งที่จะต้องให้ความสำคัญ คือ กิจกรรมนั้นจะต้องมุ่งเน้นให้เกิดความยั่งยืน ไม่ก่อให้เกิดผลกระทบ หรือเกิดอันตรายน้อยที่สุด สำหรับกิจกรรมการท่องเที่ยวบางประเภทที่มีการสร้างสรรค์ขึ้นมาแล้วเป็นกิจกรรมที่ไม่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ก็จะต้องมีบทบทวนและแก้ไขกลุ่มบุคคลที่เกี่ยวข้อง

ตอนที่ 3 แนวคิดคุณลักษณะของนักท่องเที่ยวคุณภาพ

3.1. การปฏิบัติตัวของนักท่องเที่ยวที่ดี

ประชิด สุกฤษณ์พัฒน์, วิมล จิโรจพันธ์และอุดม เขยกิจวงศ์ (2554, หน้า 208 - 212) ได้อธิบายถึงการปฏิบัติตนในการเป็นนักท่องเที่ยวที่ดีต้องปฏิบัติตนดังนี้

1. ตรงต่อเวลาและกำหนดนัดหมาย
2. ในการเดินทางเป็นหมู่คณะควรสามัคคีและเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม รู้จักเกรงใจผู้อื่น
3. ระมัดระวังกิจกรรมารยาท เช่น การเดินชมในแหล่งโบราณสถานและสถานที่ ศักดิ์สิทธิ์ควรระมัดระวังกิริยาไม่ส่งเสียงดังหรือปีนป่ายบนซากโบราณสถาน
4. แต่งกายสุภาพเรียบร้อย
5. ช่วยอนุรักษ์มรดกทางธรรมชาติและวัฒนธรรม เช่น ไม่ขีดเขียน แกะทำลายทรัพย์สินที่สวยงามทางการท่องเที่ยว
6. ศึกษาเกี่ยวกับลักษณะทางภูมิประเทศและ ภูมิอากาศ ประวัติของสถานที่และ วัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อจะได้ปฏิบัติตัวได้ถูกต้องและเหมาะสม

7. เตรียมเรื่องต่างๆ ที่เกี่ยวกับการเดินทางโดยรอบคอบ เช่น กำหนดการเดินทาง การจองที่พัก อาหาร ยาประจำตัว เครื่องใช้ส่วนตัวที่จำเป็น เครื่องแต่งกายที่เหมาะสม

8. ในกรณีที่เยาวชนนัดหมายไปกันตามลำพัง ผู้ปกครองควรเตือนสติไม่ให้คึกคะนอง ไม่ควรทำสิ่งที่เป็นอันตราย และควรงดเว้นพฤติกรรม เช่น การก่อกรงไฟหรือการขับรถลงไปบนหาดทราย พุ่มหญ้า ดงดอกไม้ การทำร้ายหรือรบกวนสัตว์ การเก็บหินหรือสิ่งของตามโบราณสถาน การขีดเขียนหรือสลักลงบนสถานที่ต่างๆ การส่งเสียงรบกวนผู้อื่น การทิ้งสิ่งสกปรกลงในทะเล น้ำตก การกางเต็นท์นอนนอกพื้นที่อนุญาต การเก็บผักหรือซื้อของป่า

3.2. นักท่องเที่ยว

นักท่องเที่ยวจัดได้ว่าเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุดของการท่องเที่ยว การศึกษาเพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับพฤติกรรมการเดินทางของนักท่องเที่ยว (ประชิด สุกฤษณ์พัฒน์, วิมล จิโรจพันธ์ และอุดม เขยกิจวงศ์ 2554, หน้า 190 - 195) ได้แก่

1. ลักษณะพื้นฐาน หรือลักษณะทางประชากรศาสตร์ของนักท่องเที่ยว จำแนกออกตามลักษณะของ เพศ อายุ อาชีพ ระดับการศึกษา ระดับรายได้ ซึ่งแต่ละปัจจัยจะส่งผลต่อการท่องเที่ยวดังนี้

1.1 อายุ บุคคลที่มีช่วงอายุแตกต่างกันก็จะมีความสามารถในการเดินทางได้แตกต่างกัน คือ กลุ่มวัยเด็กและกลุ่มวัยรุ่น ในทางการตลาดทั้งสองกลุ่มถือว่าเป็นตลาดที่น่าส่งเสริมอย่างยิ่งเพราะหากเกิดความประทับใจ ในอนาคตนักท่องเที่ยวสองกลุ่มนี้อาจกลับมาเที่ยว ซึ่งจะเป็นรายได้มากกว่าเดิม

- กลุ่มวัยเด็ก ช่วงอายุต่ำกว่า 15 ปี เป็นกลุ่มที่ไม่สามารถเดินทางได้ตามลำพัง

- กลุ่มวัยรุ่น เป็นวัยที่กำลังศึกษาอยู่ หรือเพิ่งจบการศึกษา จึงยังไม่มีทุนทรัพย์ใช้ในการเดินทางด้วยตนเอง

- กลุ่มวัยทำงานตอนต้น เป็นกลุ่มที่ศักยภาพใช้จ่ายเงินได้สูงเพราะมีรายได้เป็นของตนเอง

- กลุ่มวัยทำงานตอนกลางและตอนปลาย เป็นกลุ่มที่มีการเดินทางค่อนข้างสูง

- กลุ่มวัยเกษียณ เป็นกลุ่มที่มีความถนัดในการเดินทางลดลง

1.2 เพศ โดยทั่วไปแล้วนักท่องเที่ยวชายเป็นกลุ่มที่มีการเดินทางมากกว่านักท่องเที่ยวหญิง เนื่องจากสามารถเดินทางได้ทั้งตามลำพังหรือเดินทางเป็นกลุ่ม มักจะกระจายตัว อีกทั้งทำกิจกรรมท่องเที่ยวที่หลากหลายในขณะที่นักท่องเที่ยวหญิงมีความคล่องตัวน้อยกว่าจะพิถีพิถัน และรอบคอบในการเลือกแหล่งท่องเที่ยวเป็นพิเศษ

1.3 สถานภาพสมรส กลุ่มคนโสดมีโอกาสในการเดินทางได้บ่อยครั้ง และพักได้นานกว่ากลุ่มที่มีการสมรสแล้วเนื่องจากสามารถตัดสินใจได้เอง และไม่มีภาระทางด้านครอบครัวที่จะต้องดูแลมาก

1.4 ระดับรายได้ เป็นตัวบ่งชี้สำคัญถึงความสามารถในการเดินทางของบุคคล หมายถึง บุคคลที่มีรายได้สูงย่อมมีโอกาสในการเดินทางท่องเที่ยวได้ไกล และ บ่อยครั้งกว่าบุคคลที่มีรายได้ต่ำกว่า

1.5 ระดับการศึกษา เป็นตัวแปรที่สอดคล้องกับอาชีพและรายได้ ส่วนใหญ่บุคคลที่มีระดับการศึกษาสูงก็มักจะมีอาชีพและรายได้ที่ดีส่งผลให้เดินทางได้บ่อยกว่ากลุ่มที่มีการศึกษาต่ำกว่า

1.6 อาชีพ กลุ่มที่มีการปฏิบัติงานที่การงานที่แตกต่างกันมีโอกาสในการเดินทางแตกต่างกัน โดยกลุ่มคนที่ทำงานในอาชีพระดับสูง จะมีโอกาสเดินทางได้มากเพราะมีทุนทรัพย์มากกว่า

1.7 ถิ่นพำนักบุคคลที่อยู่ในท้องถิ่นที่มีสภาวะแวดล้อมและภูมิอากาศที่ต่างกััน ก็ย่อมมีความต้องการและเลือกแหล่งท่องเที่ยวแตกต่างกัน

2. ฤดูกาลท่องเที่ยว ในแต่ละเดือนมีจำนวนนักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้าไปยังแหล่งท่องเที่ยว มากน้อยแตกต่างกันซึ่งขึ้นอยู่กับสภาพภูมิอากาศในแหล่งท่องเที่ยว และถิ่นที่อยู่ของนักท่องเที่ยว

3. กิจกรรมต่างๆ ของนักท่องเที่ยว ควรนำมาศึกษา ทั้งนี้เพื่อวางแผนสร้าง และพัฒนากิจกรรมที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการท่องเที่ยวและความต้องการของนักท่องเที่ยว

ตอนที่ 4 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับชุมชนท้องถิ่นและการท่องเที่ยว

ชุมชนท้องถิ่น หมายถึง ประชากรหรือกลุ่มของประชากรที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ทางภูมิศาสตร์เดียวกัน ที่มีการจัดตั้งหรือไม่จัดตั้งอย่างเป็นทางการโดยมีความสัมพันธ์กันในทางใดทางหนึ่งได้แก่ ความเกี่ยวพันด้านสายเลือด การนับถือศาสนา กลุ่มทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคม โดยมีเป้าหมายหรือผลประโยชน์ร่วมกับชุมชน (ลินชัย กระบวนแสง, 2552, หน้า 77 - 139)

4.1. การท่องเที่ยวและชุมชน

ชุมชนในพื้นที่ท่องเที่ยว หมายถึง ประชาชนซึ่งอาศัยอยู่ในท้องถิ่นที่เป็นพื้นที่สำหรับการท่องเที่ยว ซึ่งนอกจากจะมีส่วนร่วมในการเป็นเจ้าของที่ดีเพื่อต้อนรับนักท่องเที่ยวแล้ว ยังเป็น

หน่วยที่ให้บริการแก่นักท่องเที่ยวโดยตรง เมื่อเข้ามาร่วมทำงานเป็นส่วนหนึ่งของธุรกิจในอนาคต
ท่องเที่ยว (ประชิด สกฤษณ์พัฒน์, วิมล จิโรจพันธ์ และอุดม เขยกิจวงศ์, 2554, หน้า 46)

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 ปี พ.ศ. 2555 - 2559 ชุมชน
ท้องถิ่นเป็นกลไกที่มีความสามารถในการบริหารจัดการ มีส่วนร่วมในการพัฒนาคุณภาพชีวิตและ
เชื่อมโยงกันเป็นสังคมสวัสดิการ เป็นพลังหลักในการพัฒนาฐานรากของประเทศให้มั่นคง ชุมชน
พึ่งตนเองสามารถบรรเทาปัญหาเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในระดับท้องถิ่น
ได้อย่างมีประสิทธิภาพ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ 2557

สินธุ์ สโรบล (2551, หน้า 1 - 13) การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นกระบวนการสร้าง
ทางเลือกในการจัดการพื้นที่ท่องเที่ยวที่คนในชุมชนเข้ามากำหนดทิศทางและรูปแบบการท่องเที่ยวบน
ฐานคิดที่ว่าชาวบ้านทุกคนเป็นเจ้าของทรัพยากรและเป็นผู้มีส่วนได้เสียจากการท่องเที่ยว โดยเน้น
การนำเอาทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นด้านต่างๆ ไม่ว่าจะ ธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมประเพณี
วิถีชีวิตและวิถีการผลิตของชุมชน มาใช้เป็นต้นทุนหรือปัจจัยในการจัดการท่องเที่ยวอย่างเหมาะสม
รวมทั้งมีการพัฒนาศักยภาพของคนในชุมชนให้มีความรู้ความสามารถและแสดงบทบาทที่สำคัญ
ในการดำเนินงาน ตั้งแต่การทบทวนทุนเดิม การค้นหาข้อมูลเพื่อประกอบการตัดสินใจ การวางแผน
ดำเนินงาน การวิเคราะห์และสรุปทบทเรียน การประเมินความสำเร็จล้มเหลว รวมทั้งการพัฒนา
รูปแบบการท่องเที่ยวที่สร้างความยั่งยืนสู่คนรุ่นลูกหลานและเกิดประโยชน์ต่อท้องถิ่น ตลอดจน
คำนึงถึงขีดความสามารถในการรองรับกิจกรรมการท่องเที่ยวต่อธรรมชาติเป็นสำคัญ การมีส่วนร่วม
ของชุมชนและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันระหว่างเจ้าบ้านและผู้มาเยือนรวมทั้งผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย
กับการบริหารและจัดการท่องเที่ยวมีความสำคัญต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน
จากการศึกษาของ สินธุ์ สโรบล (2551, หน้า 1 - 13) ในการนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงประยุกต์ใช้
กับการท่องเที่ยวจากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกับ 62 ชุมชน พบว่า ชุมชนท้องถิ่นมีความ
พอประมาณในการดำเนินชีวิตและมีความเป็นอยู่ที่พึ่งพาตนเองได้อย่างพอเพียง โดยรู้จักใช้ภูมิปัญญา
ท้องถิ่นผสมผสานกับเทคโนโลยีที่เหมาะสมเพื่อการท่องเที่ยว ตลอดจนพยายามจะสร้างภูมิคุ้มกันด้าน
ผลกระทบจากการท่องเที่ยว นอกจากนี้คนในหลากหลายชุมชนยังมีส่วนร่วมในการทำงานและรู้จัก
สามัคคีช่วยเหลือเกื้อกูลกันอย่างสม่ำเสมอ และที่สำคัญคนในชุมชนมีจิตสำนึกและวิธีการอนุรักษ์
ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ดังจะเห็นได้จากสภาพสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติและศิลปกรรมของชุมชน
โดยรอบอยู่ในสภาพที่ดีมีการบูรณะดูแลอย่างไม่เสื่อมโทรมหรือถูกบุกรุก แต่สิ่งที่น่าสนใจ คือ
มีการจัดตั้งกลุ่มหรือชมรมที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและมีกฎระเบียบเพื่อใช้ยึดถือปฏิบัติใน
การอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อม รวมทั้งกิจกรรมของชุมชนไม่เป็นที่ต้นเหตุในการสร้างปัญหา
ผลกระทบต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และที่สำคัญชุมชนมีการจัดการท่องเที่ยวควบคู่ไประหว่าง

การอนุรักษ์ธรรมชาติและพัฒนาสีงแวดล้อมของชุมชน โดยมีโครงการหรือผลงานที่นักท่องเที่ยวสามารถสัมผัสได้อย่างเป็นรูปธรรม

ประชิด สกฤษณ์พัฒน์, วิมล จิโรจพันธ์ และอุดม เขยกีวงศ์ (2554, 140 - 146) กล่าวว่า การท่องเที่ยวชุมชน เป็นการจัดการท่องเที่ยวที่กลมกลืนกับสภาพท้องถิ่นและสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติมากที่สุด โดยการใช้ลักษณะเด่นของชุมชนทั้งลักษณะของเกษตรกรรม วัฒนธรรมท้องถิ่น และลักษณะธรรมชาติของท้องถิ่นมาเป็นสิ่งดึงดูดนักท่องเที่ยว และจัดการอย่างเหมาะสมในด้านการให้บริการทางเที่ยวต่าง ๆ เช่น ที่พัก การนำเที่ยว อาหารและของที่ระลึก เพื่อรักษาความสมดุลของท้องถิ่นไว้ ชุมชนจะอาศัยลักษณะเด่นเป็นจุดขายและเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว ชุมชนยอมตระหนักถึงความจำเป็นที่ต้องรักษาคุณค่าลักษณะเด่นของชุมชนไว้ให้นักท่องเที่ยวเดินทางมาสู่ท้องถิ่นเพิ่มขึ้นและเป็นไปให้ยาวนานที่สุด การท่องเที่ยวชุมชนช่วยทำให้ชุมชนนั้นพัฒนาไปพร้อมๆ กับการรักษาสิ่งดั้งเดิมที่มีอยู่ และเป็นลักษณะเด่นของชุมชนไว้อย่างยั่งยืน โดยมีองค์ประกอบ 2 ข้อ คือ

1. ธรรมชาติ หมายถึง การใช้สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติที่เกิดขึ้นในท้องถิ่นและใช้ความสวยงาม ใช้ศักยภาพในการจัดกิจกรรมท่องเที่ยวทางธรรมชาติมาพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว เช่น ล่องแก่ง ดูนก ชมพันธุ์ไม้ เทียวถ้ำ ดำน้ำดูปะการัง ศึกษาประวัติศาสตร์จากโครงกระดูกโบราณ หรือเยี่ยมชมบ้านพักบุคคลสำคัญ เป็นต้น

2. วัฒนธรรม หมายถึง การจัดกิจกรรมวัฒนธรรมประจำท้องถิ่นที่น่าสนใจให้เป็นกิจกรรมการท่องเที่ยว เช่น งานประเพณีต่างๆ ตำนานเล่าขานประจำท้องถิ่น การละเล่นพื้นเมือง เพลงและศิลปะประจำท้องถิ่น เป็นต้น

ประชิด สกฤษณ์พัฒน์ วิมล จิโรจพันธ์และอุดม เขยกีวงศ์ (2554, หน้า 131 - 136) ยังได้อธิบายว่า การท่องเที่ยวชุมชนจะช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนให้ดีขึ้น โดยให้มีผลกระทบต่อชุมชนในแง่ไม่ดีให้น้อยที่สุดเพราะเป็นความร่วมมือจากคนในชุมชนเอง ใช้ทรัพยากรท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์สูงสุด และเป็นการเพิ่มมูลค่าแก่ผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นได้สูงสุดความร่วมมือจากคนในชุมชนและหน่วยงานในอุตสาหกรรมท่องเที่ยวจะช่วยให้ชุมชนพัฒนาไปอย่างมีคุณภาพ ยั่งยืน อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวมีบทบาทสำคัญในการเร่งการเปลี่ยนทางสังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติของชุมชน จึงได้รับการพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวให้มีผลกระทบต่อชุมชนให้น้อยที่สุดเท่าที่จะทำได้

4.2. การบริการการท่องเที่ยวโดยชุมชน

การจัดการท่องเที่ยวชุมชน ต้องมีการให้บริการด้านต่างๆ ให้แก่นักท่องเที่ยวเพื่อให้ นักท่องเที่ยวพึงพอใจและรักษาลักษณะเด่นของชุมชนไปพร้อมกับบริการให้แก่นักท่องเที่ยว ซึ่ง ประชิด สกฤษณ์พัฒน์, วิมล จิโรจพันธ์ และอุดม เขยกีวงศ์ (2554, หน้า 140 - 146) ได้อธิบายไว้ได้แก่

1. ด้านอาหาร คือ สิ่งที่ได้รับประทานเข้าไปแล้วมีประโยชน์ต่อร่างกายและเป็นปัจจัยสำคัญต่อการดำรงชีวิต การจัดการเกี่ยวกับบริการแก่นักท่องเที่ยว ต้องคำนึงถึงบริการที่ดีในทุกเรื่อง สามารถจัดรวมกับที่พักด้วยการรับประทานอาหารร่วมกับชาวบ้านลักษณะแบบโฮมสเตย์ หรือจัดเป็นแบบร้านค้าขายอาหาร โดยมีข้อควรปฏิบัติ ดังนี้

- ควรตกแต่งสถานที่ให้กลมกลืนกับสภาพท้องถิ่น ทั้งภายในและภายนอกเพื่อสร้างความประทับใจ
- อาหารมีมาตรฐาน ทั้งถูกสุขลักษณะของกระทรวงสาธารณสุขโดยเฉพาะด้านความสะอาด
- บริการในร้านอาหารโดยเฉพาะพนักงานเสิร์ฟ มีใจรักให้การบริการ โดฝีกอบรมการให้บริการทั้งมารยาทและจรรยาบรรณ
- ควรเสนอรายการอาหารท้องถิ่น แต่มีรายการอาหารทั่วไปนักท่องเที่ยวคุ้นเคยบ้าง เช่น ต้มยำกุ้ง
- ใช้ผลผลิตทางเกษตรที่ปลอดภัย ทั้งยังสามารถหาได้จากท้องถิ่นเพื่อใช้ปรุงอาหาร

2. ด้านสินค้าและของที่ระลึก สถิติรายจ่ายค่าซื้อสินค้าของนักท่องเที่ยวมีมูลค่าสูง 30 เปอร์เซ็นต์ของมูลค่าจากการท่องเที่ยวทั้งหมด ควรส่งเสริมให้ชุมชนผลิตสินค้าของที่ระลึกเพื่อขายแก่นักท่องเที่ยว ซึ่งนอกจากจะช่วยให้ชุมชนมีรายได้แล้ว ยังช่วยเผยแพร่ชื่อเสียงชุมชนและเป็นสื่อประชาสัมพันธ์ท้องถิ่นได้อีกทางหนึ่ง สินค้าและของที่ระลึกควรมีลักษณะ ดังนี้

- รูปแบบ และการบรรจุหีบห่อสินค้า ต้องคำนึงถึงการพกพาและดึงดูดนักท่องเที่ยวให้ซื้อหา เช่น ปูนปั้นรูปปราสาท และสถานที่สำคัญของท้องถิ่น ควรทำหลายขนาดเพื่อให้ให้นักท่องเที่ยวเลือกซื้อ บางคนต้องการขนาดใหญ่เก็บไว้ประดับตกแต่งหรือฝากเพื่อนฝูง ฯลฯ
- เป็นสินค้าหัตถกรรมพื้นบ้าน เช่น ผ้าทอ ผ้าไหม ไม้แกะสลัก เครื่องเงิน เครื่องถม เครื่องเงิน เครื่องปั้น ดินเผา เครื่องจักรสาร ฯลฯ
- คุณภาพ และราคาสินค้าควรมีมาตรฐาน เพื่อไม่ให้นักท่องเที่ยวเกิดความรู้สึกไม่ดี หรือรู้สึกว่าถูกเอาเปรียบ อันจะทำให้ชื่อเสียงของแหล่งท่องเที่ยวนั้นเสื่อมเสียและไม่ได้รับความนิยมต่อไป
- มีเอกลักษณ์ท้องถิ่นเป็นส่วนประกอบ เช่น รูปภาพสถานที่สำคัญของจังหวัด เป็นต้น

- เป็นสินค้าหาได้ในท้องถิ่น อาจเป็นผลิตภัณฑ์เกษตร ทั้งเป็นผลิตภัณฑ์แปรรูปและสด เช่น พืชผัก ผลไม้สดและอบแห้งหรือกรรมวิธีอื่นในการแปรรูป เพื่อให้เก็บรักษาไว้รับประทานได้นานๆ

3. ด้านการนำเที่ยว นักท่องเที่ยวต้องการคำชี้แนะเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยว ความเป็นมา ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมและธรรมชาติ การนำเที่ยวที่ดีให้ถือเป็นบริการสำคัญที่นักท่องเที่ยวต้องการ เพราะช่วยให้เกิดความรู้ ความเข้าใจและประทับใจแหล่งท่องเที่ยว ส่งผลให้เกิดการอนุรักษ์ทรัพยากรในท้องถิ่น ช่วยลดการทำลายและยังช่วยคุ้มครองกรรมของนักท่องเที่ยวได้อย่างมีประสิทธิภาพที่สุด

4. ด้านที่พัก การบริการที่พักแก่นักท่องเที่ยวในการท่องเที่ยวชุมชน อาจจัดโดยเสนอให้แก่นักท่องเที่ยวพักในบ้านที่มีอยู่ในท้องถิ่นเป็นการจัดการแบบพักกับชาวบ้านเรียกว่า โฮมสเตย์ คือ พักในบ้านของชาวบ้าน หากมีการสร้างหรือปรับปรุงบ้านเพื่อการนี้ควรทำโดยยึดหลักดังนี้

- ความสะอาด นักท่องเที่ยวต้องการสุขอนามัย เพื่อสุขภาพที่ดีสามารถท่องเที่ยวต่อไปได้ หากเจ็บป่วยหรือเกิดความไม่ปลอดภัยในชีวิต จะเป็นอุปสรรคต่อการท่องเที่ยว ตลอดจนความสะอาดก็เป็นปัจจัยที่มีความสำคัญอีกประการหนึ่งที่เป็นหลักซึ่งควรคำนึง

- ลักษณะรูปแบบของบ้านพัก ควรเป็นรูปแบบที่มีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะท้องถิ่นด้วย เช่น บ้านทรงไทยหลังคามุงด้วยใบจาก ใต้ถุนสูง บ้านมีระเบียง ฯลฯ

- ความปลอดภัย นักท่องเที่ยวต้องการความปลอดภัยในทรัพย์สินและชีวิต ต้องการความปลอดภัยในเวลาพักผ่อนเมื่อนอนหลับ หากมีเหตุการณ์ไม่ปลอดภัยเกิดแก่นักท่องเที่ยวจะเป็นปัญหาทำให้ไม่มีนักท่องเที่ยวกลับมาท่องเที่ยวในชุมชนนั้นอีก จึงจำเป็นต้องรักษาความปลอดภัยเป็นประการสำคัญยิ่งของการท่องเที่ยวชุมชน

- บ้านพักมีอุปกรณ์เครื่องใช้พื้นฐาน เช่น ที่ปูนอนหรือเตียงนอน ผ้าห่ม หมอน มุ้ง ห้องน้ำ น้ำสะอาดใช้ได้นอกจากนี้ ควรจัดที่พักพร้อมอาหาร ในชุมชนที่เสนอบริการพักบ้านชาวบ้าน อาจรวมกันจัดตั้งเป็นกลุ่มขึ้นโดยจัดเป็นรูปของชมรมสหกรณ์ หรือกลุ่มที่มีสมาชิกในชุมชน ซึ่งเข้าใจวิธีการจัดการท่องเที่ยวชุมชน การเสนอบ้านพักสำหรับนักท่องเที่ยว บ้านพักควรมีความพร้อมด้านต่างๆ เช่น

- มีโครงสร้างที่ดี มีความปลอดภัย
- มีความสะอาด
- มีสภาพแวดล้อมที่ดี
- มีเครื่องใช้พื้นฐาน เช่น ที่นอน หมอน ห้องน้ำ

- มีบริการอาหารและเครื่องดื่มรวมที่พัก
- มีความจริงใจของสมาชิกในครอบครัวของเจ้าของบ้านที่จะต้อนรับผู้มาเยือน

4.3. ชุมชนกับการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

สินธุ์ สโรบล (2551, หน้า 1 - 13) ได้สรุปถึงความสำคัญของชุมชนที่มีต่อการท่องเที่ยว คือการท่องเที่ยวที่จะตอบสนองต่อชุมชนจะเกี่ยวข้องกับการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนโดยคำนึงถึงหลักสำคัญ 4 ประการคือ

1. การดำเนินกิจการการท่องเที่ยวในขอบเขตที่ความสามารถรองรับของธรรมชาติ ชุมชน ขนบธรรมเนียม ประเพณีวัฒนธรรม และวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนจะมีได้ต่อกิจกรรมการท่องเที่ยว
2. ความตระหนักในกิจกรรมการท่องเที่ยวที่จะมีผลกระทบต่อชุมชน ขนบธรรมเนียม วัฒนธรรมประเพณีและวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนอันเป็นเอกลักษณ์และอัตลักษณ์ของชุมชนท้องถิ่น
3. การมีส่วนร่วมของเจ้าบ้านและผู้มาเยือนต่อกิจกรรมการท่องเที่ยวที่อาจจะมีผลกระทบต่อระบบนิเวศของชุมชน ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม และวิถีชีวิตที่มีต่อการท่องเที่ยว
4. การเชื่อมร้อยประสานความจำเป็นต่อการพัฒนาทางเลือกของชุมชนและกำหนดแผนงาน ทางเศรษฐกิจ การดำรงอยู่ของชุมชนและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมท้องถิ่นอย่างยั่งยืน

4.4. การสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในการส่งเสริมการท่องเที่ยว

จากการศึกษาของ สินธุ์ สโรบล (2551, หน้า 1 - 13) เรื่องวิธีการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในการส่งเสริมการท่องเที่ยวจากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกับ 62 ชุมชน พบว่าหลากหลายชุมชนในสังคมไทยสามารถพึ่งพาภูมิปัญญาท้องถิ่นและมีความเป็นตัวตนของชุมชนเพื่อจัดการท่องเที่ยวได้ดี อย่างสมัครงใจโดยสมาชิกชุมชนมีส่วนร่วมในการกำหนดรูปแบบและกิจกรรมการท่องเที่ยวที่สอดคล้องกับวิถีชุมชน รวมทั้งมีการนำเอาผลิตภัณฑ์ที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชนมาใช้ในกิจกรรมการท่องเที่ยว นอกจากนี้ยังพบเห็นว่าชุมชนส่วนใหญ่มีโครงสร้างที่เข้มแข็ง มั่นคง ปลอดภัย และเชื่อถือนั่นใจอันเป็นที่รู้จักและมีภาพลักษณ์ที่ดีในสายตาของผู้ประกอบการท่องเที่ยวและนักท่องเที่ยวที่เคยไปเยือน ตลอดจนคนในชุมชนมีส่วนร่วมในการกำหนดเป้าหมายมีวิธีการพัฒนาและแนวทางแก้ไขปัญหาของชุมชนที่สมาชิกชุมชนสามารถแสดงออกซึ่งความรัก ความภูมิใจและความหวงแหนในท้องถิ่นของตน มีการถ่ายทอดภูมิปัญญาดั้งเดิมและวิถีชุมชนให้คนรุ่นใหม่นำไปยึดถือ

ปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง ปรากฏการณ์ที่น่าสนใจคือ ชุมชนเมืองค์กรและผู้นำที่เข้มแข็ง โดยสมาชิกมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมร่วมกันเพื่อประโยชน์ส่วนรวม ดังจะพบเห็นได้จากการที่หลากหลายชุมชนมีแกนนำด้านการท่องเที่ยว (ไม่ว่าจะเป็นทางการหรือตามธรรมชาติ) ที่มีวิสัยทัศน์กว้างไกล มีวุฒิภาวะในการเป็นผู้นำ มีความรับผิดชอบและเสียสละเพื่อประโยชน์ส่วนรวมและเป็นที่ยอมรับของสมาชิกชุมชน รวมทั้งมีการกระจายผลประโยชน์อย่างเป็นธรรมและเหมาะสม

4.5. ศักยภาพการบริหารและการจัดการแหล่งท่องเที่ยวของชุมชน

จากการศึกษาของ สินธุ์ สโรบล, หน้า 1 - 13) เรื่องศักยภาพในการบริหารและการจัดการแหล่งท่องเที่ยวของชุมชนของชุมชนท่องเที่ยว ทั้ง 62 ชุมชน ได้แสดงให้เห็นว่า ชุมชนที่ผ่านการคัดเลือกมักมีวิธีการจัดกิจกรรมท่องเที่ยวตามแบบฉบับที่สอดคล้องกับภูมิปัญญาและตัวตนของท้องถิ่น รวมทั้งสามารถพัฒนาบุคลากรของชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวได้อย่างเหมาะสม รวมทั้งมีกระบวนการประเมินความสามารถในการรองรับจำนวนนักท่องเที่ยว โดยจัดการสิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยวให้มีคุณภาพอย่างเหมาะสมตามวิธีการของชุมชนเอง นอกจากนี้สมาชิกในชุมชนยังมีระบบรักษาความปลอดภัยและการจัดการผลกระทบจากการท่องเที่ยว ดังจะเห็นได้จากการที่ชุมชนมีฐานวัฒนธรรม วิถีชีวิต การดูแลซึ่งกันและกันในชุมชน รวมทั้งมีวิธีการให้บริการข้อมูลและการบริหารการตลาดอย่างเหมาะสมของตนเอง ตลอดจนมีการสร้างเครือข่ายเชื่อมโยงทรัพยากรการท่องเที่ยวกับชุมชนหรือแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ ได้อย่างเหมาะสม ดังจะเห็นได้จากการที่ชุมชนมีความสัมพันธ์และความร่วมมือที่ดีกับชุมชนหมู่บ้านอื่นที่ใกล้เคียง รวมทั้งมีการเชื่อมโยงทรัพยากรและกิจกรรมการท่องเที่ยวบริเวณใกล้เคียงมาเป็นเครือข่ายการท่องเที่ยวระหว่างชุมชนได้อย่างเหมาะสมกลมกลืน

4.6. บทบาทการเป็นเจ้าของบ้านที่ดีของชุมชน

ประชิต สกฤษพัฒน์ วิมล จิโรจพันธ์และอุดม เขยกิจวงศ์ (2554, 207 - 208) ได้อธิบายถึงคำว่าเจ้าบ้านหมายถึง ผู้ที่พำนักหรือประกอบกิจการอยู่ในที่ที่นักท่องเที่ยวไปเยือน รวมถึงเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง บทบาทการเป็นเจ้าบ้านที่ดีควรปฏิบัติตัวดังนี้

1. งดเว้นการกระทำที่จะทำลายแหล่งทรัพยากร อันเป็นประโยชน์แก่การท่องเที่ยว
2. ส่งเสริมและฟื้นฟูขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีของท้องถิ่นเพื่อดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวให้เห็นและเข้าใจวัฒนธรรมประเพณีที่มีความศักดิ์สิทธิ์ของไทย
3. ช่วยกันอนุรักษ์หรือพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว ไม่ว่าจะเป็แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติหรือโบราณสถาน โบราณวัตถุ ให้คงความงามและมีคุณค่าทางวัฒนธรรมสืบไป

4. ช่วยเหลือเท่าที่จะช่วยได้ เช่น ให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์แนะนำแหล่งท่องเที่ยว หรือสถานที่ที่นักท่องเที่ยวประสงค์จะไป ให้ความช่วยเหลือเมื่อนักท่องเที่ยวได้รับความเดือดร้อน ไม่สบาย ประสบอุบัติเหตุ ฉุกเฉินหรือถูกหลอกลวง
5. เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ตามสมควร เช่น ให้ที่นั่งพัก ให้ใช้ห้องสุขาอนุญาตให้ถ่ายรูป หรือถ่ายรูปพร้อมด้วยตามคำขอร้องของนักท่องเที่ยว
6. แสดงความเป็นมิตร ให้การต้อนรับด้วยอัธยาศัยไมตรีซึ่งในเรื่องนี้ปฏิบัติสืบมาตั้งแต่สมัยก่อน
7. ช่วยดูแลรักษาผลประโยชน์ของนักท่องเที่ยว เช่น นำของหรือทรัพย์สินที่นักท่องเที่ยวลืมไว้ส่งคืน
8. ช่วยรักษาความสะอาดของแหล่งท่องเที่ยว
9. ไม่เข้าซื้อหรือความรำคาญเพื่อขายของ หรือเพื่อนำขมสถานที่
10. ซื่อตรงต่อนักท่องเที่ยว ไม่หลอกลวงขูดรีดหรือค้ำกำไรเกินควร

จากการศึกษาชุมชนท่องเที่ยวจำนวน 62 ชุมชน ของสินธุ์ สโรบล (2551, หน้า 1 - 13) เรื่องปัจจัยพื้นฐานในการต้อนรับนักท่องเที่ยวของชุมชนท่องเที่ยวเพื่อให้เกิดความสมดุลกับชุมชนพบว่า ชุมชนมีสิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐานที่เหมาะสมทั้งเชิงปริมาณและคุณภาพที่สอดคล้องกับแวดล้อมของชุมชนเอง ไม่ว่าจะเป็นการพิจารณาจากที่พัก ร้านอาหาร ร้านขายของที่ผลิตจากภูมิปัญญาพื้นบ้าน ที่จอดรถ/ท่าเทียบเรือ ห้องน้ำ - ห้องสุขา โทรศัพท์ ที่ทิ้งขยะมูลฝอย ฯลฯ นอกจากนี้การคมนาคมเข้าถึงชุมชนและแหล่งท่องเที่ยวนั้นก็มีความเหมาะสม/สอดคล้องกับประเภทของการท่องเที่ยวของชุมชน ไม่ว่าจะเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร เชิงวัฒนธรรม เชิงนิเวศ หรือเชิงผจญภัยก็มีถนนหรือทางเชื่อมโยงกับถนนสายหลักที่มีความสะดวกพอสมควรสำหรับชุมชนที่อยู่บนเกาะก็มีเรือ สะพาน หรือท่าเทียบเรือที่ปลอดภัยไว้บริการ

ด้านความหลากหลายด้านข้อมูลและกิจกรรมการท่องเที่ยวบนฐานความเป็นตัวตน และภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้นได้ถูกสะท้อนถึงปัญญาตัวตนของท้องถิ่นโดยผ่านทางกิจกรรมท่องเที่ยวในชุมชนเพื่อสร้างโอกาสในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างเจ้าบ้านกับนักท่องเที่ยวผู้มาเยือนได้อย่างเหมาะสมหลายรูปแบบ เช่น การมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมร่วมกัน แลกเปลี่ยน และเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ในรูปแบบโฮมสเตย์ การเดินศึกษาชุมชนดั้งเดิม การดูนก การดำน้ำดูปะการัง กิจกรรมทางการเกษตร การสาธิตศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านและอื่นๆ อีกมากมาย ฯลฯ โดยมีภาคีเครือข่ายท้องถิ่นหรือผู้สื่อความหมายในชุมชนเป็นผู้นำชมและอธิบายให้ความรู้อย่างสนุกสนาน เพลิดเพลินและได้รับความรู้สิ่งที่น่าสนใจอีกประการหนึ่งก็คือ คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรการท่องเที่ยวของชุมชนอย่างยั่งยืน ดังจะเห็นจากคนในชุมชนร่วมกันกำหนดข้อตกลงหรือกฎระเบียบเกี่ยวกับการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมีการยอมรับยึดถือปฏิบัติ เช่น

การช่วยกันดูแลรักษาความสะอาดบ้านเรือนและที่สาธารณะ การเก็บและกำจัดขยะ/ของเสีย การบำบัดน้ำเสีย การปลูกไม้ยืนต้น การปลูกไม้ดอกไม้ประดับ การลดเลิกใช้สารเคมีการเกษตร การอนุรักษ์ป่าและสัตว์ป่า ตลอดจนมีการสืบทอดและพัฒนาองค์ความรู้ด้านการท่องเที่ยวชุมชนที่แตกต่างหลากหลายตามภูมิเนวศของชุมชน รวมทั้งการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรการท่องเที่ยวให้ยั่งยืนสู่กลุ่มเยาวชนคนหนุ่มสาวในชุมชนต่อไป

4.7. บทบาทของชุมชนในการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว

สินชัย กระบวนแสง (2552, 77 - 139) ได้อธิบายถึงบทบาทของชุมชนและสมาชิกของชุมชนที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรการท่องเที่ยว ดังนี้

1. สมาชิกของชุมชน หรือองค์กรชุมชนเองเป็นเจ้าของพื้นที่แหล่งท่องเที่ยว หรือที่อยู่อาศัยพื้นที่ใกล้เคียงแหล่งท่องเที่ยวชุมชนมีการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรการท่องเที่ยวทั้งทางธรรมชาติ วัฒนธรรม และประวัติศาสตร์เพื่อให้บริการแก่นักท่องเที่ยวที่มาเยือน หรือมีการพึ่งพิงทรัพยากรธรรมชาติในกิจการอื่นๆ ตัวอย่างของสมาชิกชุมชนที่เป็นแหล่งท่องเที่ยว เช่น สวนเกษตรของไร่เอ็น ที่เปิดให้นักท่องเที่ยวเยี่ยมชม แหล่งท่องเที่ยวที่ชุมชนเป็นเจ้าของ เช่น สวนหินในพื้นที่สาธารณะของชุมชน ของบ้านหนองหิน จังหวัดเลย และแหล่งท่องเที่ยวที่ชุมชนตั้งบ้านเรือนอยู่ใกล้เคียง ได้แก่ ยอดเขาหลวง ในอุทยานแห่งชาติเขาหลวง จังหวัดนครศรีธรรมราชที่ชุมชนบ้านคีรีวงศ์ให้บริการนำเที่ยวยอดเขาหลวง เป็นต้น นอกจากนี้ ชุมชนท้องถิ่นบางแห่งยังต้องพึ่งพิงทรัพยากรธรรมชาติให้แหล่งท่องเที่ยวเพื่อการดำรงชีวิตของครอบครัว เช่น การเก็บหาของป่า การตัดไม้เพื่อสร้างบ้านเรือน เป็นต้น ซึ่งอาจเกิดผลกระทบทางอ้อมทำให้ทรัพยากรการท่องเที่ยวเสื่อมโทรมลง ถ้าหากไม่มีการจัดการอย่างเหมาะสม

2. สมาชิกของชุมชนท้องถิ่นเป็นผู้จำหน่ายสินค้าในแหล่งท่องเที่ยวของชุมชนหรือแหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียง นักท่องเที่ยวมักสนใจมาดูกิจกรรมในชุมชนและจับจ่ายซื้อสินค้าหัตถกรรมหรือผลิตภัณฑ์การเกษตรจากชุมชน ทำให้ชุมชนมีรายได้จากการท่องเที่ยว เช่น ผลิตภัณฑ์อาหารแห้งและของที่ระลึกจากทะเลที่เกาะช้าง จังหวัดตราด ผ้าทอไทลื้อ ที่หนองบัว และบ้านดอนมูล จังหวัดน่าน เป็นต้น

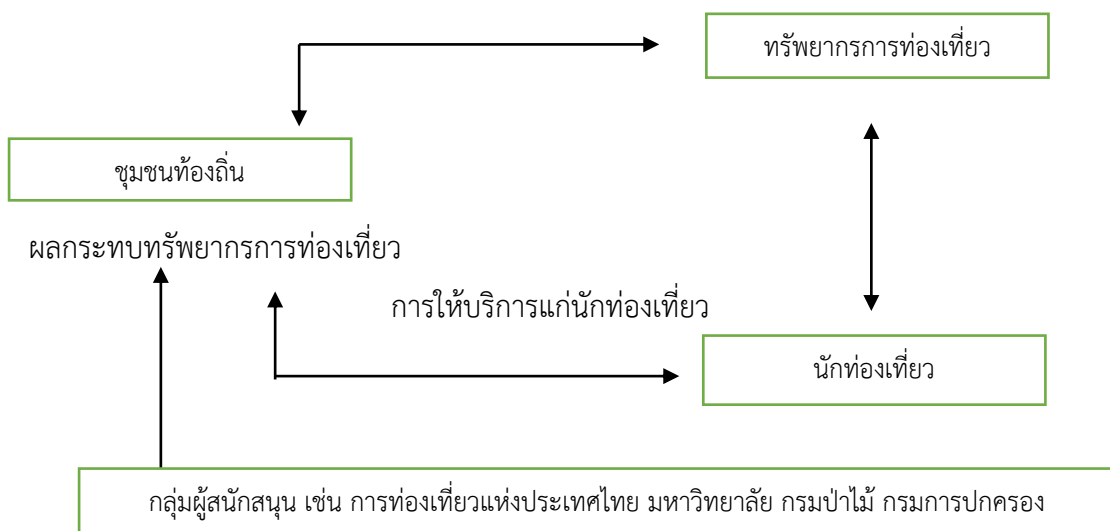
3. สมาชิกในชุมชนเป็นผู้ให้บริการเกี่ยวเนื่องเป็นการท่องเที่ยว เช่น ที่พัก อาหาร เครื่องดื่ม มัคคุเทศก์หรือ ผู้นำเที่ยวท้องถิ่น ล่องแพ หรือ เดินป่า เป็นต้น

4. องค์กรท้องถิ่นเป็นผู้จัดการท่องเที่ยว ในบางแห่งที่องค์กรชุมชนมีความเข้มแข็ง และมีความสนใจในการจัดการท่องเที่ยวเพื่อประโยชน์แก่สมาชิกของชุมชน เช่น รายได้จากการท่องเที่ยว การฟื้นฟูวิถีชีวิตและวัฒนธรรมท้องถิ่น การสร้างเสริมความผูกพันในชุมชน การต่อสู้ทางสังคม หรือการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติองค์กรชุมชนนั้นๆ ใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการสร้าง

ความสัมพันธ์และความเข้าใจกับบุคคลภายนอกและนำไปสู่เป้าหมายที่ชุมชนต้องการ เช่น บ้านทุ่งสง จังหวัดกระบี่ บ้านดอนมูล จังหวัดน่าน เป็นต้น

5. ชุมชนในฐานะองค์กรปกครองท้องถิ่นต้องมีความรับผิดชอบในการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมในชุมชนตามกฎหมาย เช่น องค์กรบริหารส่วนตำบล สภาตำบล องค์กรบริหารส่วนจังหวัด เป็นต้น หรือประชาคมท้องถิ่นแผนพัฒนาการท่องเที่ยวตามเงื่อนไขรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน มาตรา 46, 56, 59, 60, 69, 290 และ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติของประเทศฉบับที่ 8 (2540 - 44) ทั้งในผู้วางแผนพัฒนาการท่องเที่ยว จัดทำโครงการและจัดสรรงบประมาณในการดูแลบำรุงรักษาทรัพยากรการท่องเที่ยว ป้องกันและแก้ไขผลกระทบจากการท่องเที่ยว และคุ้มครองดูแลความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของนักท่องเที่ยว

6. สมาชิกของชุมชนในฐานะนักท่องเที่ยวท้องถิ่นที่เข้าไปใช้แหล่งท่องเที่ยวของชุมชนเองหรือแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ เพื่อนโยบายขนด้านนันทนาการ ได้รับความเพลิดเพลิน สนุกสนานและพักผ่อนคลายทั้งร่างกายและจิตใจ ดังนั้น ความสัมพันธ์ของชุมชนท้องถิ่นที่มีต่อทรัพยากรการท่องเที่ยวและองค์ประกอบอื่นๆ องค์กรจัดการท่องเที่ยวของชุมชน ที่มาใช้ทรัพยากรการท่องเที่ยวของท้องถิ่น เช่น เดินป่า เล่นน้ำตก เป็นต้น โดยการจัดให้มีการบริการและจำหน่ายสินค้าผลิตภัณฑ์ต่างๆ แก่นักท่องเที่ยว นอกจากนั้น ชุมชนท้องถิ่นยังมีความสัมพันธ์กับทรัพยากรการท่องเที่ยวในฐานะผู้ดูแลจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวเพื่อให้เกิดกิจกรรมท่องเที่ยวที่ให้บริการนักท่องเที่ยวที่มีคุณค่าแก่ท่องเที่ยวไปพร้อมกับการรักษาแหล่งท่องเที่ยวไม่ให้เสื่อมโทรม และก่อให้เกิดอันตรายได้แก่สมาชิกในท้องถิ่นอย่างเป็นธรรม

ภาพที่ 2.2 การใช้ประโยชน์ด้านการท่องเที่ยว

4.8. บทบาทของชุมชนในการพัฒนาพื้นที่ท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

จากการศึกษาชุมชนท่องเที่ยวจำนวน 62 ชุมชน ของสินธุ์ สโรบล (2551, หน้า 1 - 13) เรื่องบทบาทของชุมชนในการพัฒนาพื้นที่ท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ดังตารางที่ 2.3

ตารางที่ 2.3 บทบาทของชุมชนในการพัฒนาพื้นที่ท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

บทบาทของชุมชนท่องเที่ยว	บทบาทขององค์กร/หน่วยงานและผู้ประกอบการ
<ul style="list-style-type: none"> ■ เจ้าของพื้นที่และผู้ดูแลทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยว ■ แหล่งข้อมูลและให้บริการสาระความรู้ ■ วางระบบบริหารจัดการพื้นที่ท่องเที่ยว ■ กำหนดข้อปฏิบัติสำหรับนักท่องเที่ยว ■ สร้างกระบวนการเรียนรู้ให้นักท่องเที่ยว ■ สร้างกระบวนการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยวเพื่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างเจ้าบ้านและผู้มาเยือน ■ อำนวยความสะดวกและดูแลนักท่องเที่ยวดูญาติ พี่น้อง ■ พัฒนา - รักษา - ฟื้นฟู - ดูแลและบริหารจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว ■ การกำหนดจำนวนนักท่องเที่ยว ผู้ศึกษาดูงานและผู้มาเยือนให้สอดคล้องและเหมาะสมกับฐานทรัพยากรการท่องเที่ยว ■ การสร้างจิตสำนึกแห่งการเป็นเจ้าบ้าน ■ การเฝ้าระวังการตั้งรับและการปรับตัวอย่างรู้เท่าทันต่อสถานการณ์ท่องเที่ยวของชุมชน 	<ul style="list-style-type: none"> ■ สนับสนุนวิทยากรให้มีความรู้และร่วมเป็นที่ปรึกษา ■ สร้างระบบพี่เลี้ยงในการสนับสนุนการจัดการท่องเที่ยวด้วยชุมชน ■ ประสานงานร่วมกับภาคีอื่นๆในการดูแลแหล่งท่องเที่ยวของชุมชน ■ พัฒนาฝึกอบรมคนในชุมชนและสร้างกลุ่มอาชีพการท่องเที่ยว ■ สนับสนุนสถานที่ในการจัดกิจกรรมและสื่อความเข้าใจกับหน่วยงาน ■ ร่วมกันสร้างกฎกติกาและจัดทำแผนการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชน ■ การบูรณาการกิจกรรมของชุมชนสู่แผนงานขององค์กร/หน่วยงานเพื่อสนับสนุนงบประมาณ ■ จัดช่องทางการประชาสัมพันธ์และพัฒนาระบบการตลาด ■ การติดตามประเมินผลเพื่อกำหนดยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวระดับ ชุมชนและพื้นที่แหล่งท่องเที่ยว

4.9. เป้าหมายการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวโดยชุมชน

สินชัย กระบวนแสง (2552, หน้า 77 - 139) ได้อธิบายถึงความหมายของ การจัดการ ทรัพยากรการท่องเที่ยวโดยชุมชนท้องถิ่น ว่าเป็นกระบวนการของการทำงานและใช้ทรัพยากรการ ท่องเที่ยวเพื่อให้บรรลุเป้าหมายขององค์กรชุมชนท้องถิ่นที่ตั้งไว้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ทั้งนี้ เป้าหมายของการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวโดยชุมชนท้องถิ่นมีด้วยกัน 3 ด้าน ดังนี้

1. เป้าหมายทางเศรษฐกิจ ได้แก่

1.1 ก่อให้เกิดรายได้ เช่น ได้รับรายได้จากการบริการนำเที่ยวเดินป่า รายได้จาก ค่าที่พักและอาหารจากท้องถิ่นของนักท่องเที่ยว และการซื้อสินค้าของที่ระลึก เป็นต้น

1.2 ก่อให้เกิดการจ้างงานท้องถิ่น ซึ่งเป็นแรงงานที่ต้องใช้ความละเอียด และ ทักษะเฉพาะ จึงทำให้ได้รับค่าจ้างที่สูงกว่าการทำงานใช้แรงงานทั่วไป รวมถึงลดการเป็นแรงงานย้าย ถิ่นเพื่อเป็นแรงงานในเมืองของประชาชนท้องถิ่น

1.3 ก่อให้เกิดการกระตุ้นเศรษฐกิจของท้องถิ่น ประโยชน์ของเศรษฐกิจได้ เพิ่มพูนมากขึ้น เมื่อมีการนำทรัพยากรและวัตถุดิบของชุมชนมาผลิตและใช้ประโยชน์มากขึ้น ก่อให้เกิด การกระตุ้นการใช้จ่ายเป็นรอบๆ ต่อเนื่องกันไปตามหลักทฤษฎีทางเศรษฐศาสตร์ เรียกว่า ผลของตัว ทวีคูณ (Multiplier Effect)

2. เป้าหมายทางสังคม ได้แก่

2.1 ก่อให้เกิดความภาคภูมิใจ ในการเป็นเจ้าของทรัพยากรการท่องเที่ยว หรือ จาคำนียามในการเป็นผู้ดูแลทรัพยากรการท่องเที่ยวที่รักษาสภาพแวดล้อมทั้งทางธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรมที่สร้างความประทับใจของนักท่องเที่ยว

2.2 ก่อให้เกิดคุณภาพชีวิตที่ดีของคนในท้องถิ่น โดยการรับรายได้เสริมจากการ ท่องเที่ยว ลดความยากจน มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น และการท่องเที่ยวอาจนำมาซึ่งการพัฒนาาระบบ สาธารณูปโภคที่เหมาะสมกับท้องถิ่นนั้น เช่น ถนน ไฟฟ้า โทรศัพท์ เป็นต้น

2.3 ก่อให้เกิดองค์ความรู้และทักษะที่เพิ่มขึ้น จากกระบวนการเรียนรู้ และ แลกเปลี่ยนความรู้และวัฒนธรรมระหว่างชุมชนด้วยกัน ชุมชนท้องถิ่นกับหน่วยงานภายนอก และ ชุมชนท้องถิ่นและนักท่องเที่ยว ซึ่งองค์ความรู้และทักษะต่างๆ สามารถนำมาประยุกต์ในการตัดสินใจ จัดการทรัพยากรอื่นๆ ของชุมชน

2.4 ก่อให้เกิดการกระชับความผูกพันระหว่างสมาชิกในชุมชน โดยผ่านการ ทำงานร่วมกัน ได้รู้จักสนิทสนมกัน มีการพูดคุยสื่อสารกันชุมชน เมื่อได้ร่วมกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการ จัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวด้วยกัน เช่น การประกอบอาหารต้อนรับนักท่องเที่ยว การดูแลรักษา แหล่งท่องเที่ยว เป็นต้น

2.5 ก่อให้เกิดการสืบสานวัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตของท้องถิ่น ซึ่งเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวของชุมชน ทำให้เยาวชนในท้องถิ่นเห็นคุณค่าของธรรมชาติ วิถีชีวิตและวัฒนธรรมท้องถิ่นที่นักท่องเที่ยวให้ความสนใจ อันนำมาสู่ความหวงแหนและจิตสำนึกในอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวดังกล่าว

2.6 ลดการอพยพย้ายถิ่นของประชาชนในท้องถิ่น การมีรายได้พอเพียงซึ่งได้รับเพิ่มเติมจากการท่องเที่ยวรวมถึงสร้างอาชีพในท้องถิ่น ย่อมช่วยให้สมาชิกในครัวเรือน เช่น หัวหน้าครัวเรือน หรือบุตรไม่ต้องออกไปหางานและรายได้จากที่อื่น ทำให้สถาบันครอบครัวที่เข้มแข็งลดปัญหาลูกที่อาจเกิดขึ้นจากการที่ครอบครัวไม่สามารถอยู่พร้อมหน้ากัน

2.7 ก่อให้เกิดความประทับใจแก่ผู้มาเยือนและได้รับประสบการณ์ที่มีคุณค่ากลับเป็นการสร้างเสริมทรัพยากรบุคคลของชาติให้มีสุขภาพจิตและสุขภาพกายที่แข็งแรง

3. เป้าหมายด้านสิ่งแวดล้อม ได้แก่

3.1 รักษาทรัพยากรการท่องเที่ยวให้เกิดความยั่งยืนและสมดุล

3.2 คุณภาพสิ่งแวดล้อมที่ดี มีความสะอาด สวยงาม ร่มรื่นและเป็นระเบียบ

3.3 เกิดความหวงแหนในทรัพยากรการท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อม เกิดจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมตามมา

3.4 ป้องกันการทำลายการบุกรุกทรัพยากรธรรมชาติ ประวัติศาสตร์หรือโบราณสถานต่างๆ เมื่อมีนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเยือนสถานที่ท่องเที่ยวที่บ่อน้ำ ผู้กระทำความผิด เช่น ลักลอบตัดไม้ ล่าสัตว์ หรือขุดหาทรัพยากรสินแร่ของแผ่นดินจะไม่สามารถดำเนินการได้สะดวก เนื่องจากอาจเป็นที่พบเห็นและถูกจับกุมได้ง่าย

3.5 ทำให้เกิดแนวร่วมในการรักษาทรัพยากรการท่องเที่ยวและทรัพยากรธรรมชาติอื่นๆ ขึ้นระหว่างประชาชนท้องถิ่นและนักท่องเที่ยวต่างถิ่น เมื่อมีความรักและหวงแหนในสิ่งเดียวกันแล้ว นักท่องเที่ยวอาจเป็นกำลังสำคัญให้ประชาชนท้องถิ่นเป็นผู้รักษาทรัพยากรในท้องถิ่น เช่น ชุมชนเกาะยาว จังหวัดพังงาที่ถ่ายทอดความมุ่งมั่นในการรักษาวิถีการประมงพื้นบ้านให้กับนักท่องเที่ยวได้รับรู้และเกิดเครือข่ายความร่วมมือจากนักท่องเที่ยวซึ่งอาจเป็นบุคคลในสื่อมวลชน ข้าราชการและเอกชนต่างๆ ที่ให้ความช่วยเหลือแก่ชุมชนได้

4.10. ผลกระทบของการท่องเที่ยวต่อชุมชนท้องถิ่น

4.10.1. ผลกระทบของการท่องเที่ยวต่อชุมชนท้องถิ่นด้านเศรษฐกิจ

จากการศึกษาของ สินธุ์ สโรบล (2551, หน้า 1 - 13) เรื่องผลกระทบด้านเศรษฐกิจของชุมชนต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนท่องเที่ยวทั้ง 62 ชุมชน พบว่า การท่องเที่ยวชุมชนเพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจและการพัฒนาชุมชน เป้าหมายนี้ชุมชนเองต้องมีความชัดเจนจะจัดการ

ท่องเที่ยวอย่างไรให้เกิดกองทุนในการพัฒนาหมู่บ้านโดยมีชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจ และกำหนดทิศทาง รวมทั้งการสร้างงานที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว เช่น ผลิตภัณฑ์ของชุมชน รวมทั้งการได้รับรายได้เสริมให้กับชาวบ้านและชุมชน ตลอดจนการใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือหนึ่งในการนำรายได้บางส่วนไปพัฒนา สาธารณประโยชน์ของชุมชน

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2544, หน้า 156) ได้สรุปเรื่องผลกระทบของการท่องเที่ยวต่อชุมชนท้องถิ่นด้านเศรษฐกิจ ดังตารางที่ 2.4

ตารางที่ 2.4 สรุปเรื่องผลกระทบของการท่องเที่ยวต่อชุมชนท้องถิ่นด้านเศรษฐกิจ

ด้านบวก	ด้านลบ
การท่องเที่ยวก่อให้เกิดประโยชน์ในการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างเศรษฐกิจของชุมชนท้องถิ่น	การท่องเที่ยวก่อให้เกิดปัญหารายได้ในนอกฤดูกาลท่องเที่ยวแก่ชุมชนท้องถิ่น
การท่องเที่ยวก่อให้เกิดการขยายตัวของธุรกิจท่องเที่ยวในชุมชนท้องถิ่น	การท่องเที่ยวก่อให้เกิดปัญหาคุณภาพของแรงงานแก่ชุมชนท้องถิ่น
การท่องเที่ยวก่อให้เกิดประโยชน์ในการสร้างสรรค์อาชีพและการจ้างงานแก่ชุมชนท้องถิ่น	การท่องเที่ยวก่อให้เกิดปัญหาค่าครองชีพสูงแก่ชุมชนท้องถิ่น
การท่องเที่ยวก่อให้เกิดประโยชน์ในการนำรายได้สู่ชุมชนท้องถิ่น	การท่องเที่ยวก่อให้เกิดปัญหาการสั่งซื้อสินค้าจากต่างประเทศแก่ชุมชนท้องถิ่น
การท่องเที่ยวก่อให้เกิดประโยชน์ในการกระจายรายได้สู่ภูมิภาค	การท่องเที่ยวก่อให้เกิดปัญหาแก่งแย่งผลประโยชน์แก่ชุมชนท้องถิ่น
การท่องเที่ยวก่อให้เกิดประโยชน์ในการเพิ่มรายได้ต่อหัวของชุมชนท้องถิ่น	การท่องเที่ยวก่อให้เกิดปัญหาส่วนแบ่งผลประโยชน์อันควรจะได้ของชุมชนท้องถิ่น
การท่องเที่ยวก่อให้เกิดประโยชน์ในการกระตุ้นการผลิตของชุมชนท้องถิ่น	การท่องเที่ยวก่อให้เกิดปัญหาค่าใช้จ่ายการจัดการชุมชนท้องถิ่น
การท่องเที่ยวก่อให้เกิดประโยชน์ในการช่วยแก้ไขปัญหาคุลการชำระเงินระหว่างประเทศ	การท่องเที่ยวก่อให้เกิดปัญหาราคาที่ดินแก่ชุมชนในท้องถิ่น

4.10.2. ผลกระทบของการท่องเที่ยวต่อชุมชนท้องถิ่นด้านสังคม

จากการศึกษาของ สิ้นธุ์ สโรบล (2551, หน้า 1 - 13) เรื่องผลกระทบของการพัฒนาการท่องเที่ยวต่อชุมชนของชุมชนท่องเที่ยวทั้ง 62 ชุมชน พบว่า

1. การท่องเที่ยวชุมชนเพื่อการเรียนรู้ตัวเองสู่การพัฒนาชุมชนท้องถิ่นที่ยั่งยืน คนในชุมชนต้องเรียนรู้ว่าคนในชุมชนร่วมเป็นเจ้าของและร่วมรักษาดูแลทรัพยากรท่องเที่ยว ดังนั้นคนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจและกำหนดทิศทางว่าจะจัดการท่องเที่ยวอย่างไรให้เกิดความภาคภูมิใจในตนเองและเป็นการเรียนรู้ในคนต่างวัฒนธรรม นอกจากนั้นต้องเรียนรู้อย่างเท่าทันเพื่อการบริหารจัดการความยั่งยืนทางทรัพยากร รวมทั้งมีเป้าหมายเพื่อคงไว้ซึ่งเอกลักษณ์และฟื้นฟูอัตลักษณ์และวัฒนธรรมท้องถิ่นให้ยั่งยืนสืบไปและสิ่งสำคัญที่สุดในเป้าหมายนี้ก็คือ การเคารพในวัฒนธรรมที่แตกต่างและศักดิ์ศรีของมนุษย์ระหว่างเจ้าบ้านและผู้มาเยือน

2. การท่องเที่ยวชุมชนเพื่อสร้างการเรียนรู้ทางสังคมวัฒนธรรม ให้กับผู้มาเยือน เป้าหมายนี้มีความสำคัญกับเจ้าบ้านด้วยเหตุที่จะทำให้คนในชุมชนเองได้มีความภาคภูมิใจในอัตลักษณ์ของชุมชน มีการสร้างกระบวนการเรียนรู้และแลกเปลี่ยนให้กับคนในชุมชน ไม่ว่าจะเป็นการแบ่งบทบาทในการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนทั้งหญิง/ชาย ผู้อาวุโส หนุ่มสาว รวมทั้งการสร้างกระบวนการให้เกิดกลุ่ม/องค์กรชุมชนในการจัดการ/การจัดการวัฒนธรรมในชุมชนสาระสำคัญก็คือ ทำอย่างไรให้ผู้มาเยือนหรือนักท่องเที่ยวได้มีจิตใจที่เคารพวัฒนธรรมที่แตกต่างรวมทั้งมีการสร้างและพัฒนาการเติบโตของชุมชนจากรากฐานทางวัฒนธรรมของชุมชนตนเอง

3. การท่องเที่ยวชุมชนเพื่อสนับสนุนสิทธิของชุมชน ในการลงพื้นที่เรียนรู้ร่วมกับชุมชนดีเด่นด้านการท่องเที่ยว ได้มองเห็นภาพของกระบวนการการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวของชุมชนหลากหลายชุมชน ดังนั้นวิธีการดังกล่าวเป็นเงื่อนไขสำคัญของการสร้างสำนึกในการต่อรองและรักษาไว้ซึ่งทรัพยากรท่องเที่ยวเกี่ยวกับภายนอกกว่าจะมีการจัดการใช้ทรัพยากรการท่องเที่ยวเพื่อประโยชน์อย่างไรที่จะทำให้เกิดความยั่งยืนกับพื้นที่และแหล่งท่องเที่ยวและที่สำคัญชุมชนท่องเที่ยวมีสิทธิและหน้าที่ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชนที่พึงจะทำได้ตามกฎหมายรัฐธรรมนูญ ปี 2550 และตามกฎหมายขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ชุมชนท่องเที่ยวเหล่านั้นเกี่ยวข้องอยู่อย่างกระจายทั่วทั้งสังคมไทย

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2544, หน้า 156) ได้สรุปเรื่องผลกระทบของการท่องเที่ยวต่อชุมชนท้องถิ่นด้านสังคม ดังนี้

ตารางที่ 2.5 สรุปเรื่องผลกระทบของการท่องเที่ยวต่อชุมชนท้องถิ่นด้านสังคม

ด้านบวก	ด้านลบ
การท่องเที่ยวก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงแผนการประกอบอาชีพของชุมชนท้องถิ่น	การท่องเที่ยวก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตและค่านิยมของสังคมชุมชนท้องถิ่น
การท่องเที่ยวก่อให้เกิดประโยชน์ในทางสร้างสรรค์ความเจริญทางสังคมแก่ชุมชนท้องถิ่น	การท่องเที่ยวก่อให้เกิดปัญหาความผูกพันของครอบครัวของชุมชนท้องถิ่น
การท่องเที่ยวก่อให้เกิดประโยชน์ในการช่วยยกมาตรฐานการครองชีพของชุมชนท้องถิ่น	การท่องเที่ยวก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอุปนิสัยอันดีของชุมชนท้องถิ่น
การท่องเที่ยวก่อให้เกิดประโยชน์ในการสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างนักท่องเที่ยวกับชุมชนท้องถิ่น	การท่องเที่ยวก่อให้เกิดปัญหาเพศพาณิชย์ในชุมชนท้องถิ่น
การท่องเที่ยวก่อให้เกิดประโยชน์ในการสร้างความสามัคคีแก่ชุมชนท้องถิ่น	การท่องเที่ยวก่อให้เกิดปัญหาการหลอกลวงนักท่องเที่ยวของชุมชนท้องถิ่น
การท่องเที่ยวก่อให้เกิดประโยชน์ในการป้องกันการอพยพย้ายถิ่นของชุมชนท้องถิ่น	การท่องเที่ยวก่อให้เกิดปัญหาการอพยพย้ายถิ่นของชุมชนท้องถิ่นอื่น
การท่องเที่ยวก่อให้เกิดประโยชน์ในการเสริมสร้างการศึกษาแก่ชุมชนท้องถิ่น	การท่องเที่ยวก่อให้เกิดปัญหาอาชญากรรมขึ้นในชุมชนท้องถิ่น
การท่องเที่ยวก่อให้เกิดประโยชน์ในการเสริมสร้างความปลอดภัยแก่ชุมชนท้องถิ่น	การท่องเที่ยวก่อให้เกิดปัญหาความขัดแย้งระหว่างนักท่องเที่ยวกับชุมชนท้องถิ่น

4.10.3. ผลกระทบของการท่องเที่ยวต่อชุมชนท้องถิ่นด้านวัฒนธรรม

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2544, หน้า 156) ได้สรุปเรื่องผลกระทบของการท่องเที่ยวต่อชุมชนท้องถิ่นด้านวัฒนธรรม ดังตารางที่ 2.6

ตารางที่ 2.6 สรุปเรื่องผลกระทบของการท่องเที่ยวต่อชุมชนท้องถิ่นด้านวัฒนธรรม

ด้านบวก	ด้านลบ
การท่องเที่ยวก่อให้เกิดประโยชน์ในการใช้วัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่นเป็นสิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว	การท่องเที่ยวก่อให้เกิดปัญหาการขัดแย้งทางวัฒนธรรมระหว่างนักท่องเที่ยวกับชุมชนท้องถิ่น
การท่องเที่ยวก่อให้เกิดประโยชน์ในการสร้างความเข้าใจแก่นักท่องเที่ยวเกี่ยวกับวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่น	การท่องเที่ยวก่อให้เกิดปัญหาการเปลี่ยนแปลงค่านิยมทางวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่น
การท่องเที่ยวก่อให้เกิดประโยชน์ในการช่วยฟื้นฟูสืบทอดวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่น	การท่องเที่ยวก่อให้เกิดปัญหาการเปลี่ยนแปลงรูปแบบวัฒนธรรมอย่างรวดเร็วแก่ชุมชนท้องถิ่น
การท่องเที่ยวก่อให้เกิดประโยชน์ในการสร้างความรัก ความหวงแหน และความภาคภูมิใจของวัฒนธรรมประเพณีแก่ชุมชนท้องถิ่น	การท่องเที่ยวก่อให้เกิดปัญหาการลดคุณค่าของวัฒนธรรมในชุมชนท้องถิ่น
การท่องเที่ยวก่อให้เกิดประโยชน์ในการร่วมมือร่วมใจช่วยอนุรักษ์วัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่น	การท่องเที่ยวก่อให้เกิดปัญหาการลดคุณค่างานศิลปหัตถกรรมของชุมชนท้องถิ่น
การท่องเที่ยวก่อให้เกิดประโยชน์ในการแลกเปลี่ยน วัฒนธรรมอันดีระหว่างชุมชนท้องถิ่น	การท่องเที่ยวก่อให้เกิดปัญหาการทำลายศิลปวัตถุของชุมชนท้องถิ่น
การท่องเที่ยวก่อให้เกิดประโยชน์ในการส่งเสริมการผลิตและจำหน่ายงานศิลปวัฒนธรรมแก่ชุมชนท้องถิ่น	

4.10.4 ผลกระทบของการท่องเที่ยวต่อชุมชนท้องถิ่นด้านสิ่งแวดล้อม

จากการศึกษาของ สินธุ์ สโรบล (2551, หน้า 1 - 13) เรื่องผลกระทบของชุมชนด้านสิ่งแวดล้อมต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนท่องเที่ยวทั้ง 62 ชุมชน พบว่า

1. การท่องเที่ยวชุมชนเพื่อการเรียนรู้ตัวเองสู่การพัฒนาชุมชนท้องถิ่นที่ยั่งยืน คนในชุมชนต้องเรียนรู้ว่าคนในชุมชนร่วมเป็นเจ้าของและร่วมรักษาดูแลทรัพยากรท่องเที่ยว ดังนั้นคนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจและกำหนดทิศทางการจัดการท่องเที่ยวอย่างไรให้เกิดความภาคภูมิใจในตนเองและเป็นการเรียนรู้ในคนต่างวัฒนธรรม นอกจากนั้นต้องเรียนรู้อย่างเท่าทันเพื่อการบริหารจัดการความยั่งยืนทางทรัพยากร รวมทั้งมีเป้าหมายเพื่อคงไว้ซึ่งเอกลักษณ์และฟื้นฟูอัตลักษณ์และวัฒนธรรมท้องถิ่นให้ยั่งยืนสืบไปและสิ่งสำคัญที่สุดในเป้าหมายนี้ก็คือ การเคารพในวัฒนธรรมที่แตกต่างและศักดิ์ศรีของมนุษย์ระหว่างเจ้าบ้านและผู้มาเยือน

2. การท่องเที่ยวชุมชนเพื่อการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชน เป้าหมายนี้มีความสอดคล้องกับหลักของการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนที่ชุมชนต้องร่วมกัน การพิจารณาขีดความสามารถในการรองรับของธรรมชาติ (Carrying capacity) และของชุมชนเองจากการจัดกิจกรรมให้กับนักท่องเที่ยว ผู้มาเยือนและผู้เข้ามาศึกษาดูงาน รวมทั้งชุมชนต้องหาวิธีการกำหนดจำนวนนักท่องเที่ยว ผู้มาเยือนและผู้เข้ามาศึกษาดูงานให้ได้อย่างเหมาะสมตามฐานทรัพยากรการท่องเที่ยว เป้าหมายนี้อาจรวมถึงการช่วยกันหาวิธีลดผลกระทบจากการท่องเที่ยวและหาวิธีการจัดการของเสีย/ขยะชุมชน ตลอดจนสร้างสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมภายในชุมชนของตนเอง สร้างกิจกรรมเพื่อจิตสำนึกในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม(ป่าไม้ แหล่งน้ำ ภูมิทัศน์) ให้กับนักท่องเที่ยวผู้มาเยือนและผู้เข้ามาศึกษาดูงาน

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2544, หน้า 156) ได้สรุปเรื่องผลกระทบของการท่องเที่ยวต่อชุมชนท้องถิ่นด้านสิ่งแวดล้อม ดังตารางที่ 2.7

ตารางที่ 2.7 สรุปเรื่องผลกระทบของการท่องเที่ยวต่อชุมชนท้องถิ่นด้านสิ่งแวดล้อม

ด้านบวก	ด้านลบ
การท่องเที่ยวก่อให้เกิดประโยชน์ในการสร้างความตระหนักถึงคุณค่าสิ่งแวดล้อมของชุมชนท้องถิ่น	การท่องเที่ยวก่อให้เกิดปัญหาการทำลายทรัพยากรป่าไม้ของชุมชนท้องถิ่น
การท่องเที่ยวก่อให้เกิดประโยชน์ในการช่วยรักษาสิ่งแวดล้อมของชุมชนท้องถิ่น	การท่องเที่ยวก่อให้เกิดปัญหาทรัพยากรน้ำของชุมชนท้องถิ่น
การท่องเที่ยวก่อให้เกิดประโยชน์ในการช่วยฟื้นฟูและเสริมคุณค่าของสิ่งแวดล้อมในชุมชนท้องถิ่น	การท่องเที่ยวก่อให้เกิดปัญหาการทำลายทรัพยากรชีวภาพของชุมชนท้องถิ่น
การท่องเที่ยวก่อให้เกิดประโยชน์ในการพัฒนาและปรับปรุงสิ่งแวดล้อมของชุมชนท้องถิ่น	การท่องเที่ยวก่อให้เกิดมลภาวะในชุมชนท้องถิ่น
การท่องเที่ยวก่อให้เกิดประโยชน์ในการค้นคว้าหาแนวทางรักษาสิ่งแวดล้อมของชุมชนท้องถิ่นให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น	การท่องเที่ยวก่อให้เกิดปัญหาการทรุดตัวของทรัพยากรดินในชุมชนท้องถิ่น
	การท่องเที่ยวก่อให้เกิดปัญหาการทำลายภูมิทัศน์ของชุมชนท้องถิ่น

4.11. หลักการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นในการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว

สินชัย กระบวนแสง (2552, หน้า 77 - 139) ได้อธิบายว่า การท่องเที่ยวแบบชุมชนมีส่วนร่วมหรือชุมชนเป็นแกนในการจัดการหมายถึง การจัดกิจกรรมท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นผู้ดำเนินการ นับตั้งแต่การวางแผน การดำเนินการและการติดตามประเมินผล เพื่อให้เกิดการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน รักษาสภาพแวดล้อม ตลอดจนเกิดการกระจายรายได้อย่างเป็นธรรมในชุมชนนั้นๆ

การมีส่วนร่วมของชุมชนจำแนกตามลักษณะของการดำเนินงานที่ประชาชนท้องถิ่นมีโอกาสมีส่วนร่วมเกี่ยวกับการท่องเที่ยวออกเป็น 2 ประเภท กล่าวคือ การมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชนในการให้บริการเกี่ยวกับการท่องเที่ยวและ/หรือดำเนินการในรูปของธุรกิจท้องถิ่นรายบุคคล และการมีส่วนร่วมในรูปขององค์กรท้องถิ่น เช่น องค์กรท่องเที่ยวของหมู่บ้านหรือตำบล

1. การมีส่วนร่วมระดับรายบุคคลรับผลประโยชน์โดยตรง เช่น สมาชิกชุมชนจัดให้บริการเกี่ยวข้องกับท่องเที่ยวเพื่อก่อให้เกิดรายได้จากการให้บริการดังกล่าว เช่น เรือ บังกะโล ที่พัก อาหาร การนำทาง เป็นต้น หรือเป็นการจำหน่ายสินค้าที่ผลิตจากชุมชน

2. การมีส่วนร่วมระดับชุมชนรวมกลุ่มจัดระบบการบริการนักท่องเที่ยว โดยชุมชนรวมกันจัดตั้งเป็นองค์กรทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ กำหนดมาตรการรองรับการท่องเที่ยว มีการจัดระบบการให้บริการในกิจกรรมต่างๆ ให้เรียบร้อยให้เกิดความสะดวกและมีมาตรฐานเดียวกัน มีการจัดสรรรายได้สู่ผู้ให้บริการโดยตรงและกับสมาชิกของชุมชนทั้งหมดในรูปของกองทุนหมู่บ้านจัดเป็นธุรกิจท่องเที่ยวของชุมชน นอกจากนั้น ชุมชนอาจประสานงานกับบริษัทนำเที่ยว เพื่อให้บริษัทนำเที่ยวนำนักท่องเที่ยวเข้ามาเยือนในแหล่งท่องเที่ยวของชุมชน หรือชุมชนมีส่วนร่วมในการระดมทุนในธุรกิจการท่องเที่ยวร่วมกับผู้ลงทุนอื่นๆ และชุมชนได้รับประโยชน์จากธุรกิจท่องเที่ยวนำมาจัดสรรใช้ประโยชน์ในชุมชนตามที่ชุมชนได้ตั้งกฎกติกาไว้

4.12. ระดับของการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยว

สินชัย กระบวนแสง (2552, หน้า 77 - 139) ได้อธิบายว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นในการจัดการการท่องเที่ยวมีได้หลายระดับขึ้นกับปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกของชุมชน ดังนี้

ปัจจัยภายในชุมชน ได้แก่

1. ความพร้อมด้านทักษะการจัดการการท่องเที่ยว เช่น การบริการสื่อความหมายธรรมชาติ การนำเที่ยว การจัดเตรียมที่พักและอาหารสำหรับนักท่องเที่ยว เป็นต้น

2. ความพร้อมของทรัพยากรที่จำเป็นในการจัดการการท่องเที่ยว ได้แก่ เงินทุน เวลา แรงงาน และทรัพยากรการท่องเที่ยวของชุมชน

3. ความต้องการของชุมชนในการเข้าร่วมจัดการและ/หรือให้บริการแก่นักท่องเที่ยว

4. ความเข้มแข็งของชุมชนและผู้นำชุมชน ผู้นำชุมชนให้ความนับถือและเชื่อฟัง สามารถให้สมาชิกของชุมชนรวมกลุ่มกันดำเนินการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนได้ ชุมชนมีความผูกพัน สามัคคีและยอมเสียสละในการทำงานเพื่อชุมชนในการจัดตั้งองค์กรท่องเที่ยวและจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวให้ยั่งยืนและความสามารถของชุมชนในการเรียนรู้และจัดการแก้ไขปัญหาที่อาจเกิดขึ้นจากการท่องเที่ยวได้

ปัจจัยภายนอก ได้แก่

1. นโยบายของรัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องซึ่งในการเปิดโอกาสในท้องถิ่นเข้าร่วมในการจัดการท่องเที่ยว เช่น นโยบายของกรมป่าไม้ในการให้ชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการให้บริการนำเที่ยวที่อุทยานแห่งชาติดอยอินทนนท์ นโยบายของกรมป่าไม้ในการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยสนับสนุนการเพิ่มพูนความรู้ด้านการจัดการการท่องเที่ยวแก่ชุมชนท้องถิ่น เป็นต้น

2. ความร่วมมือจากภาครัฐและองค์กรเอกชน เช่น การสนับสนุนให้ชุมชนจัดตั้งองค์กรท้องถิ่นสำหรับการจัดการการท่องเที่ยว การสนับสนุนจากผู้ประกอบการในการนำนักท่องเที่ยวมาใช้บริการของท้องถิ่น เช่น มัคคุเทศก์ ที่พักและอาหารจากท้องถิ่น เป็นต้น

4.13. หลักการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน

สินชัย กระบวนแสง (2552, หน้า 77 - 139) ได้อธิบายถึงหลักการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนว่ามีดังนี้

1. ต้องไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อชุมชน และทรัพยากรการท่องเที่ยว ทั้งในบริเวณแหล่งท่องเที่ยวและพื้นที่ใกล้เคียง

2. ต้องมีความยั่งยืน ทั้งทรัพยากรการท่องเที่ยว และการใช้ประโยชน์จากการท่องเที่ยว

3. ประชาชนท้องถิ่นต้องมีส่วนร่วมอย่างจริงจังตั้งแต่ ร่วมคิด ร่วมทำ และร่วมประเมินติดตามผล

4. เป็นการนำรายได้หรือประโยชน์อื่นๆ มาสู่ชุมชนและเกิดการกระจายรายได้ดังกล่าวอย่างเป็นธรรม

5. ต้องเป็นการให้ประสบการณ์นันทนาการที่ดีแก่นักท่องเที่ยวท้องถิ่น และ/หรือแหล่งท่องเที่ยวที่ชุมชนท้องถิ่นดูแลจัดการ

4.14. ปัจจัยสำคัญในการส่งเสริมการท่องเที่ยวแบบชุมชนมีส่วนร่วม

สินชัย กระบวนแสง (2552, หน้า 77 - 139) ได้อธิบายถึงปัจจัยสำคัญในการส่งเสริมการท่องเที่ยวแบบชุมชนมีส่วนร่วม ได้แก่

1. ชุมชนต้องมีแหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพด้านพื้นที่และสิ่งดึงดูดใจ (Attraction) และสามารถเข้าถึง (access) หรือได้รับความเห็นชอบให้เข้าไปดำเนินการจัดบริการท่องเที่ยวได้
2. ต้องมีตลาดการท่องเที่ยวอยู่แล้วในพื้นที่หรือบริเวณใกล้เคียง หรือมีโอกาสที่จะมีนักท่องเที่ยวเข้ามาเยือน
3. ชุมชนต้องมีองค์กรรองรับสำหรับการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชน
4. ชุมชนต้องมีทักษะและความรู้ในการจัดการเกี่ยวกับการท่องเที่ยวในประเด็นต่างๆ เช่น การจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว การจัดการระบบการเงิน การบัญชี การให้บริการที่เกี่ยวข้อง เช่น มัคคุเทศก์ ที่พัก อาหาร การตลาดและประชาสัมพันธ์ การติดต่อประสานงาน เป็นต้น

4.15. หลักการพื้นฐานของการวางแผนการท่องเที่ยวโดยชุมชน

สินชัย กระบวนแสง (2552, หน้า 77 - 139) ได้อธิบายถึงหลักการพื้นฐานของการวางแผนการท่องเที่ยวโดยชุมชน มีดังนี้

1. ความยืดหยุ่นและความต่อเนื่อง (Flexible and continuous approach) การวางแผนควรมีความยืดหยุ่นและตอบสนองต่อสภาพแวดล้อมที่อาจมีการเปลี่ยนแปลงโดยไม่คาดคิด อย่างไรก็ตาม การเปลี่ยนแปลงยืดหยุ่นรับสถานการณ์ดังกล่าวต้องอยู่ภายในกรอบของความเป็นไปได้ในการบรรลุเป้าหมายและวัตถุประสงค์ที่วางไว้ และหลักการของการท่องเที่ยว นอกจากนั้น การวางแผนต้องคำนึงถึงเป้าหมายในระยะยาวและสามารถสร้างความต่อเนื่องของกิจกรรมต่างๆ ไปในอนาคตได้
2. การวางแผนแบบองค์รวม (Comprehensive approach) หมายถึง การวางแผนที่พิจารณาองค์ประกอบทั้งหมดที่เกี่ยวข้องกับระบบการท่องเที่ยวของชุมชนอย่างมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกัน องค์ประกอบดังกล่าว ได้แก่ ทรัพยากรการท่องเที่ยว นักท่องเที่ยว การบริการด้านต่างๆ และองค์การบริหารจัดการตลอดจนกลุ่มต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง
3. การวางแผนแบบผสมผสาน (Integrated approach) โดยพิจารณาความสอดคล้องเชื่อมโยงระหว่างแผนจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนกับแผนการอนุรักษ์และ/หรือการพัฒนาอื่นๆ ที่มีในพื้นที่ นอกจากนั้นยังมุ่งที่จะผสมผสานแผนการจัดการในระดับท้องถิ่นเข้ากับแผนในระดับจังหวัด ภูมิภาคและนโยบายของประเทศด้านการท่องเที่ยวอีกด้วย
4. การวางแผนโดยใช้หลักการของการจัดการเชิงระบบนิเวศ (Ecosystem management approach) คำนึงถึงความอยู่รอดของระบบนิเวศมากกว่าการได้รับผลประโยชน์จาก

การบริการหรือผลิตผลต่างๆ ของระบบนิเวศ เป็นการวางแผนที่เน้น กิจกรรมท่องเที่ยวที่ไม่ก่อให้เกิดผลกระทบด้านลบต่อพื้นที่ธรรมชาติที่เป็นแหล่งท่องเที่ยว และชุมชนท้องถิ่น กิจกรรมการท่องเที่ยว จะให้ความระมัดระวังเป็นพิเศษในการเข้าไปท่องเที่ยวในพื้นที่ธรรมชาติ รวมไปถึงการเปลี่ยนแปลง สภาพแวดล้อมธรรมชาติ การรักษาระบบนิเวศให้ยั่งยืนจำเป็นต้องมีมาตรการต่างๆ เข้ามา ควบคุมดูแล เช่น จำกัดจำนวนนักท่องเที่ยวให้เหมาะสม จำแนกพื้นที่ที่เหมาะสมในการใช้ประโยชน์ และกับพื้นที่บริเวณที่อ่อนไหว เพราะบางไว้เป็นพื้นที่ที่ไม่ส่งเสริมให้มีกิจกรรมท่องเที่ยวเกิดขึ้น เป็นต้น การกำหนดกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เหมาะสม และการติดตามตรวจสอบผลกระทบจากการ ท่องเที่ยว รวมถึงการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกที่กลมกลืนกับธรรมชาติและวัฒนธรรมท้องถิ่นเป็น หลัก

5. สามารถนำไปปฏิบัติได้จริงและได้รับการยอมรับจากทุกฝ่าย (Implementable and acceptable approach) โดยเน้นการวางแผนที่มีความเป็นไปได้ทางปฏิบัติ ทั้งในด้านความ พร้อมและขีดจำกัดขององค์กรจัดการการท่องเที่ยวของชุมชน

6. การสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Participatory approach) โดยเน้นให้เกิดการมีส่วนร่วมของกลุ่มผู้เกี่ยวข้องทั้งหลายตั้งแต่ระยะเริ่มแรกของการ วางแผน ได้แก่ การกำหนดวัตถุประสงค์ของการจัดการการท่องเที่ยวและการวางแผนเชิงปฏิบัติการ ในพื้นที่ ไปจนกระทั่งขั้นตอนของการวินิจฉัยประเมินทางเลือกของแผนที่เหมาะสมที่สุดสำหรับพื้นที่ และการนำไปปฏิบัติ ตลอดจนถึงติดตามผลของการดำเนินงานตามแผนดังกล่าว

7. การวางแผนโดยชุมชนเป็นแกน (Community - based approach) เน้นให้ การจัดการการท่องเที่ยวดำเนินการโดยชุมชนท้องถิ่น เป็นการวางแผนที่ดำเนินการในลักษณะการ กระตุ้นและเตรียมความพร้อมของชุมชนไปพร้อมกัน ให้มีทักษะและเข้าใจการดำเนินการจัดการ การท่องเที่ยวตามหลักการที่ถูกต้อง การดำเนินการจัดการจะต้องมีความเป็นไปได้ เป็นที่ยอมรับของ ชุมชนส่วนรวม และมีการดำเนินการอย่างจริงจังต่อเนื่อง โดยเน้นการประสานความร่วมมือระหว่าง ชุมชนและหน่วยงานที่ดูแลรับผิดชอบทรัพยากรการท่องเที่ยวและองค์กรอื่นๆ ที่มีวัตถุประสงค์ อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ดังกล่าว

8. การให้ประโยชน์กลับคืนแก่ชุมชนและแหล่งท่องเที่ยว (Benefit sharing) โดยมีการกระจายรายได้อย่างเป็นธรรม กระตุ้นให้ชุมชนได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยว ทั้งทางตรงและทางอ้อม รูปแบบของการมีส่วนร่วมของชุมชน เช่น การให้บริการบ้านพัก อาหาร การ นำเที่ยวในท้องถิ่น การนำสินค้าที่เป็นศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านมาขายแก่นักท่องเที่ยว และการจ้างงาน ในส่วนบริการอื่นๆ เป็นต้น

9. เน้นคุณภาพของการบริการที่ก่อให้เกิดประสบการณ์ท่องเที่ยวที่มีคุณภาพ (Quality of tourism experience) เช่น การบริการการท่องเที่ยวที่ทำให้นักท่องเที่ยวมีโอกาส

เสริมสร้างสุขภาพกายและสุขภาพจิตที่ดี มีการขยายโลกทัศน์โดยการแลกเปลี่ยนความรู้ ประสบการณ์ และวัฒนธรรมระหว่างนักท่องเที่ยวกับสมาชิกในชุมชน

10. เน้นความยั่งยืนของตลาดการท่องเที่ยว (Sustainable market) โดยจัดหาตลาดที่เหมาะสมและจัดระบบการจัดการด้านการเงินที่มีประสิทธิภาพ

4.16. รูปแบบความสัมพันธ์ของชุมชนกับการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติ

ยูวดี นิรัตน์ตระกูล (2552, หน้า 144 - 180) ได้อธิบายรูปแบบความสัมพันธ์ของชุมชนกับการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติไว้ดังนี้

1. การใช้ประโยชน์ของชุมชนด้านการท่องเที่ยว การใช้ประโยชน์ในทรัพยากรธรรมชาติเพื่อการท่องเที่ยวและการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อการดำรงชีวิตของชุมชนมีจุดร่วม คือ “การใช้ทรัพยากร” แต่มีจุดแตกต่างที่วัตถุประสงค์การใช้ทรัพยากร จึงมักเกิดความขัดแย้งในการใช้ทรัพยากรมากขึ้น

2. ผลกระทบของการใช้ประโยชน์ของชุมชน การประกอบอาชีพดั้งเดิมของชุมชน โดยขาดการระมัดระวัง หรือใช้ประโยชน์มากเกินไป อาจส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศและวิถีความเป็นอยู่ได้

3. การประสานการใช้ประโยชน์ของชุมชนกับการท่องเที่ยว กระบวนการใช้ประโยชน์กระทำได้หลายวิธีได้แก่

- การแบ่งเขตให้ชัดเจน ควบคุมการใช้อย่างมีประสิทธิภาพ
- สร้างความเข้าใจให้นักท่องเที่ยว
- กิจกรรมการท่องเที่ยว ที่เกิดขึ้นควรให้ประโยชน์แก่ท้องถิ่น
- ประสานความร่วมมือในรูปแบบเครือข่าย

ตอนที่ 5 ข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวบริเวณเขื่อน

5.1. ข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวเขื่อนรัชชประภา อำเภอบ้านตาขุน จังหวัดสุราษฎร์ธานี

ภาพที่ 2.3 ทักษณภาพความงดงามของเขื่อนรัชชประภา
ที่มา ASTVผู้จัดการออนไลน์, 2557

“เขื่อนรัชชประภา” แห่งนี้เมื่ออดีตมีชื่อเรียกว่า “เขื่อนเชี่ยวหลาน” และได้รับพระมหากรุณาธิคุณจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระราชทานนามให้ใหม่ว่า “เขื่อนรัชชประภา” มีความหมายว่า “แสงสว่างแห่งราชอาณาจักร” ซึ่งเขื่อนแห่งนี้ถูกสร้างขึ้นปิดกั้นลำน้ำคลองแสงที่บ้านเชี่ยวหลาน ต.เขาพัง อ.บ้านตาขุน จ.สุราษฎร์ธานี เป็นเขื่อนอเนกประสงค์แห่งที่สองของภาคใต้ เป็นเขื่อนหินถมแกนดินเหนียว มีความสูง 94 ม. มีความยาวสันเขื่อน 761 ม. และมีเขื่อนปิดกั้นช่องเขาขาดอีก 5 แห่ง มีความจุ 5,638.8 ล้านลูกบาศก์เมตร มีพื้นที่อ่างเก็บน้ำ 185 ตารางกิโลเมตร ปริมาณน้ำไหลเข้าอ่างเฉลี่ยปีละ 2,598 ล้านลูกบาศก์เมตร ติดตั้งเครื่องผลิตไฟฟ้า เครื่องละ 80,000 กิโลวัตต์ จำนวน 3 เครื่อง เป็นเขื่อนอเนกประสงค์ ใช้ประโยชน์ทั้งในด้านการชลประทาน และการผลิตกระแสไฟฟ้า สร้างปิดกั้นลำน้ำคลองแสงที่บ้านเชี่ยวหลาน ตำบลเขาพัง อำเภอบ้านตาขุน จังหวัดสุราษฎร์ธานี ชื่อเดิมเรียกว่า เขื่อนเชี่ยวหลาน เริ่มดำเนินการก่อสร้าง เมื่อวันที่ 9 กุมภาพันธ์ 2525 แล้วเสร็จในเดือนกันยายน 2530 เมื่อสร้างแล้วเสร็จได้รับพระมหากรุณาธิคุณจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระราชทานนามให้ใหม่ว่า “เขื่อนรัชชประภา” มีความหมายว่า “แสงสว่างแห่งราชอาณาจักร” พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพร้อมด้วย สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้เสด็จพระราชดำเนินเปิดเขื่อนรัชชประภา และโรงไฟฟ้าพลังน้ำ เมื่อวันที่ 30 กันยายน 2530

เขื่อนรัชชประภา ตั้งอยู่ที่อำเภอบ้านตาขุน จังหวัดสุราษฎร์ธานี ห่างจากกรุงเทพฯ 698 กิโลเมตร การเดินทางโดยรถยนต์ใช้เส้นทางสายเพชรเกษมซึ่งมีอยู่สายเดียวมุ่งตรงสู่จังหวัดสุราษฎร์ธานี เมื่อถึงสี่แยกที่จะเข้าตัวเมืองสุราษฎร์ให้เลี้ยวขวามาตามเส้นทางหมายเลข 401 มุ่งสู่

อำเภอบ้านตาขุน ขับตรงไปอีกประมาณ 67 กิโลเมตร จะมีทางแยกขวาเข้าเขื่อนรัชชประภา มีป้ายเขื่อนรัชชประภาบอกชัดเจน เลี้ยวขวาไปตามป้ายอีก 12 กิโลเมตร ขับตามที่ป้ายบอก จนกระทั่งถึงสันเขื่อน ก็จะถึงจุดชมวิว

ภาพที่ 2.4 ภูเขาหินปูนโผล่พ้นน้ำ สูงเด่นตระหง่านตา
ที่มา ASTVผู้จัดการออนไลน์, 2557

การที่ “เขื่อนรัชชประภา” ถูกสร้างขึ้นมาถือว่าเป็นเขื่อนสารพัดประโยชน์ของคนในพื้นที่ภาคใต้ ไม่ว่าจะเป็น แหล่งผลิตพลังงานไฟฟ้า เป็นแหล่งกักเก็บน้ำการชลประทานเพื่อการเพาะปลูก ช่วยลดความรุนแรงของสภาวะน้ำท่วมในพื้นที่ตอนล่าง และก็ช่วยแก้ไขน้ำเสียและผลักดันน้ำเค็ม อีกทั้งอ่างเก็บน้ำของเขื่อนฯ ก็ยังเป็นแหล่งประมงน้ำจืดที่สำคัญ ซึ่งสร้างรายได้ให้กับชาวบ้านไม่น้อยเลย

ภาพที่ 2.5 นั่งเรือหางยาวชมวิวกุเขาที่งดงาม และ
เขาสามเกลอหนึ่งในไฮไลต์ของภูเขาที่อยู่ในอ่างเก็บน้ำ
ที่มา ASTVผู้จัดการออนไลน์, 2557

และอีกหนึ่งประโยชน์ของเขื่อนฯ แห่งนี้ก็คือ ทำให้เกิดการท่องเที่ยวขึ้นมา ทำให้ชาวบ้านในพื้นที่มีรายได้เพิ่มมากขึ้นจากการออกเรือพานั่งท่องเที่ยวไปเที่ยวชมความงดงามของอ่างเก็บน้ำเขื่อนรัชชประภา ซึ่งการท่องเที่ยวบริเวณเขื่อนฯ อยู่ในความดูแลของอุทยานแห่งชาติเขาสก

นักท่องเที่ยวสามารถเที่ยวแบบเช้า - เย็นกลับ หรือเที่ยวแบบพักค้างแรมก็ได้ ซึ่งในอ่างเก็บน้ำเขื่อนรัชชประภาจะมีแพที่แพกไว้ให้บริการ

สำหรับจุดเด่นของการมาเที่ยวที่ “เขื่อนรัชชประภา” ก็คือ การนั่งเรือชมวิวกายในเขื่อนชมภูเขาหินปูนจำนวนมากมาย ที่ตั้งเรียงรายอยู่ภายในอ่างเก็บน้ำ ซึ่งมีทัศนียภาพของธรรมชาติขุนเขาน้อยใหญ่จำนวนมากที่สวยงาม จนทำให้ที่นี่ได้รับสมญานามว่าเป็น “กุ้ยหลินเมืองไทย” ที่มีความงดงามไม่แพ้กุ้ยหลินที่ประเทศจีนเลย โดยเราสามารถนั่งเรือชมความงามของเขื่อนจากมุมสูงกันก่อนที่ขึ้นเขื่อน ที่เมื่อมาถึงแล้วก็ได้เห็นถึงภาพความกว้างใหญ่ของอ่างเก็บน้ำที่มีพื้นน้ำอันสดใส มีฉากหลังเป็นภูเขาหินปูนตระหง่านตา ที่สันเขื่อนมีถนนให้รถวิ่งผ่าน และอีกฝั่งก็เป็นโรงงานผลิตไฟฟ้าวิวบนนี้ดูแล้วสดชื่นดีจริง ได้เห็นถึงความยิ่งใหญ่ของเขื่อน

ส่วนความสะดวกสบายในการนั่งเรือชมความสวยงามนั้นจะมีเรือของชาวบ้านให้บริการอยู่มากมาย สามารถติดต่อเช่าเรือไปเที่ยวอ่างเก็บน้ำกันได้แบบสบายๆ โดยเรือที่จะพาเราไปทัวร์อ่างเก็บน้ำนี้ เป็นเรือหางยาวที่มีที่นั่งแบบสบายๆ มีหลังคาบังแดด และขณะนั่งอยู่บนเรือเราก็ต้องใส่เสื้อชูชีพไว้ด้วยเพื่อความปลอดภัย ระหว่างที่ท่านนั่งชม ทัศนียภาพภายในอ่างเก็บน้ำของเขื่อนรัชชประภาไม่ว่าจะมองไปทางไหนก็เห็นแต่ภาพของภูเขาหินและภูเขาหินปูนรูปร่างแปลกแตกต่างกันไป โผล่พ้นน้ำสีเขียวใส ตั้งเรียงรายสลับซับซ้อนไปมาให้ชมแบบจำเริญใจ โดยมีภูเขาหินปูนที่เป็นไฮไลต์ที่ต้องไม่พลาดไปชมนั่นก็คือ เขาสามเกลอ เป็นยอดเขาเล็กๆ 3 ยอดโผล่พ้นน้ำขึ้นมา ถือว่าเป็นจุดยอดนิยมที่นักท่องเที่ยวต้องมาถ่ายภาพคู่กัน และก็ยังยังมีภูเขาหินปูนขนาดใหญ่ที่เมื่อมองไปที่หน้าผาจะเห็นเป็นภาพหญิงสาว 2 คน อยู่บนหน้าผา (อันนี้ก็ต้องใช้จินตนาการกันของแต่ละคนในการมอง)

ภาพที่ 2.6 บรรยากาศที่พักของ แพ 500 ไร่

ที่มา ASTVผู้จัดการออนไลน์, 2557

หากนักท่องเที่ยวสนใจจะพักค้างคืน ก็มีแพที่พักให้บริการอยู่หลายที่ มีทั้งของอุทยานฯ และของเอกชนให้เลือกพักตามใจชอบ ซึ่งเราขอเลือกมาพักที่ “แพ 500 ไร่” เพราะว่าที่นี่เป็นโรงแรมที่ได้รับรางวัลจากโครงการ “Thailand Boutique Awards Season 3 (2014 - 2015)

ที่ทางเคที่ซีจัดขึ้น โดยได้รางวัลประเภทเขตแม่น้ำ / ทะเลสาบ (River / Lake) อนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และที่นี่เป็นแพพักที่มีความเงียบสงบเป็นส่วนตัว ด้านหน้าแพพักเป็นเว็ງอ่าวอันกว้างใหญ่ มีทิวเขาหินปูนอันสวยงามอยู่เบื้องหน้าแบบพาโนรามา ห้องพักถูกสร้างเป็นหลังๆ มีให้เลือกพักตามใจชอบ

ภาพที่ 2.7 กิจกรรมพายเรือแคนูที่ทางแพ 500 ไร่ และ
กิจกรรมการเที่ยวชมน้ำตกแปดเซียน
ที่มา ASTVผู้จัดการออนไลน์, 2557

ในส่วนของกิจกรรม ที่สามารถทำได้ระหว่างที่พักผ่อนอยู่ในแพ 500 ไร่ มีให้เลือกมากมาย เช่น เรือแคนูจอดให้บริการไว้ที่แพของแต่ละหลัง ให้นำเรือ แคนูออกไปพายเล่นได้ตามใจ, การกระโดดน้ำเล่นได้จากหน้าห้องพักเลย ซึ่งน้ำนั้นทั้งเย็น ทั้งใส แคเราใส่เสื้อชูชีพแล้วก็กระโดดน้ำแหวกว่ายเล่นได้อย่างสำราญใจ, การนั่งเรือไปเที่ยวน้ำตกแปดเซียน ซึ่งเป็นน้ำตกหนึ่งเดียวบนยอดเขา ซ่อนตัวอยู่ท่ามกลางผืนป่าดงดิบของอ่างเก็บน้ำฯ ตัวน้ำตกเป็นภูเขาหินปูน ที่เราสามารถเดินเท้าเปล่าค่อยๆ ไต่ขึ้นไปบนน้ำตกแต่ละชั้นได้อย่างสบายๆ น้ำตกมีน้ำไหลใสเย็น ซึ่งด้านบนจะมีแอ่งน้ำให้ได้ลงเล่นน้ำกันด้วย และการล่องเรือเข้าไปในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าคลองแสง ไปชมวิถีสัตว์ป่าที่ต้นน้ำคลองแสง ซึ่งเป็นต้นน้ำของเขื่อนรัชชประภา ที่ได้รับการยกย่องให้เป็น 1 ใน 10 สถานที่ท่องเที่ยวที่สมบูรณ์ของโลก จนได้รับการขนานนามว่าเป็นจิวราสิกพาร์ค

5.2. ข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวเขื่อนศรีนครินทร์ อำเภอศรีสวัสดิ์ จังหวัดกาญจนบุรี

ภาพที่ 2.8 เขื่อนศรีนครินทร์

ที่มา Travel.thaiza, 2557

เขื่อนศรีนครินทร์ หรือที่ชาวบ้านเรียกกันว่า "เขื่อนเจ้าเงาะ" ตั้งอยู่บริเวณบ้านเจ้าเงาะ ตำบลท่ากระดาน อำเภอศรีสวัสดิ์ เป็นเขื่อนประเภทแกนสันเขื่อนเป็นดินเหนียว ถมทับด้านบนด้วยหินเป็นก้อนๆ เขื่อนศรีนครินทร์ถือว่าเป็นเขื่อนประเภทหินถมแกนดินเหนียวที่ใหญ่ที่สุด และมีความจุมากที่สุดในประเทศไทย คือ 17,745 ล้านลูกบาศก์เมตร เกิดเป็นพื้นที่ในอ่างเก็บน้ำ 419 ตารางกิโลเมตร ตัวเขื่อนมีความสูงจากฐานราก 140 เมตร สันเขื่อนยาว 610 เมตร กว้าง 15 เมตร เป็นเขื่อนประเภทอเนกประสงค์แห่งแรกของโครงการพัฒนาลุ่มน้ำแม่กลอง ช่วยลดอุทกภัยในลุ่มแม่น้ำแม่กลอง เป็นแหล่งเพาะพันธุ์ปลา ให้ประโยชน์ด้านการประมง และหลักๆ คือใช้ในการผลิตกระแสไฟฟ้า โดยมีเครื่องกำเนิดไฟฟ้า 5 เครื่อง ขนาดกำลังผลิตรวมทั้งสิ้น 720,000 กิโลวัตต์ ให้พลังงานไฟฟ้าเฉลี่ยปีละ 1,250 ล้านกิโลวัตต์ชั่วโมง

การก่อสร้างเขื่อนได้เริ่มเมื่อปี พ.ศ. 2516 สร้างเสร็จในปี พ.ศ. 2523 เดิมเรียกชื่อตามสถานที่สร้างเขื่อนคือบริเวณบ้านเจ้าเงาะ หลังสร้างเสร็จ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงเสด็จพระราชดำเนินประกอบพิธีเปิด เมื่อวันที่ 15 มิถุนายน พ.ศ.2524 และทรงพระราชทานให้เชิญพระนามาภิไธยสมเด็จพระศรีนครินทร์ มาเป็นชื่อเขื่อน บริเวณโดยรอบเขื่อนมีการตกแต่งประดับประดาไว้สวยงาม มีหลายส่วน มีสวนดนตรีเขื่อนศรีนครินทร์ เป็นกังหันน้ำเป็นตัวคอยหมุนให้แกนติดตัวไนต์แบบเดียวกับในกล่องดนตรี มีวงเวียนที่เป็นสวนเวลารำลึก และปลูกไม้ดอกไม้ประดับโดยรอบไว้อย่างสวยงาม สามารถขับรถขึ้นไปบนสันเขื่อนเพื่อชมวิวอ่างเก็บน้ำขนาดใหญ่ ที่รายล้อมด้วยภูเขา ถือเป็นจุดชมวิวที่มีความเป็นธรรมชาติสวยงาม

เขื่อนศรีนครินทร์ เป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่เหมือนสัญลักษณ์ของจังหวัดกาญจนบุรี นักท่องเที่ยวสามารถขึ้นไปชมบนสันเขื่อนที่ใหญ่เป็นอันดับ 3 รองจากเขื่อนภูมิพล และเขื่อน

เจ้าพระยา และเป็นเขื่อนชนิดหินถมแกนดินเหนียวที่ใหญ่ที่สุดในประเทศไทย ปัจจุบันได้กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวและสถานที่พักผ่อนที่สำคัญแห่งหนึ่งในจังหวัดกาญจนบุรี แต่ละปีจะมีนักท่องเที่ยวสามารถแวะชมทัศนียภาพอันงดงามบนสันเขื่อนได้ตลอดทั้งปี สถานที่ท่องเที่ยวภายในเขื่อนศรีนครินทร์ ที่คุณไม่ควรพลาดไปเยือน คือ

สวนเวลารำลึก เป็นสวนที่อยู่ภายในเขื่อนศรีนครินทร์ ที่การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย ได้สร้างขึ้นเพื่อเฉลิมพระเกียรติ และรำลึกถึงพระมหากรุณาธิคุณ ในวโรกาสที่สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ทรงเจริญพระชนมายุครบ 90 พรรษา เมื่อวันที่ 21 ตุลาคม 2533 สวนเวลารำลึกนี้เป็นสวนประติมากรรม บอกเวลาบนลานกว้างของพื้นที่สวน 30 ไร่ของเขื่อนศรีนครินทร์ เป็นเครื่องเตือนใจ ให้รำลึกถึงคุณค่าแห่งชีวิตที่ก้าวล่วงเวลาทุกนาทิจากผ่านไป สมดังพระราชหฤทัยของสมเด็จพระเจ้า ที่ทรงตระหนักเป็นแน่แท้ว่า “เวลาเป็นของมีค่า”

โดยสิ่งที่โดดเด่นที่สุดของสวนเวลารำลึก คือ นาฬิกาแดด ที่ถือว่าเป็นประติมากรรมสร้างขึ้นด้วยคอนกรีตเสริมเหล็ก วัดตามแนวโค้งยาว 23.80 เมตร ส่วนกว้างที่สุด 9.95 เมตร ส่วนแคบที่สุด 6.25 เมตร หนา 0.80 เมตร เข็มรับแสงอาทิตย์ทำให้เกิดเงา หล่อด้วยโลหะผสมขนาดยาว 6.50 เมตร กว้าง 1.00 เมตร

นาฬิกาแดด ถูกตั้งหันหน้าลงทิศใต้ แผ่นหน้าปัดเอียง 28.6 องศาที่เส้นรุ้ง 140 24' 32" เหนือ เส้นแวง 99 7' 36" ตะวันออก บนผิวหน้าปัดปิดด้วยกระเบื้องเคลือบ สีเทาขาวประกอบด้วยสัญลักษณ์และอักษรย่อบอกเดือนต่างๆ

เส้นสีน้ำเงินแกบอกรเดือนมกราคม ถึงเดือนมิถุนายน

เส้นสีน้ำเงินอ่อนบอกรเดือนกรกฎาคม ถึงเดือนธันวาคม

เส้นสีแดงเข้มบอกรเวลาของเดือนมกราคม ถึงเดือนมิถุนายน

เส้นสีเหลืองบอกรเวลาของเดือนกรกฎาคม ถึงเดือนธันวาคม

ตัวเลข 07.00 น. ถึง 18.00 น. ปลายเส้นสีแดง และสีส้ม บอกชั่วโมงเงาจากปลายเข็มจะทาบลง ที่พื้นหน้าปัดให้ดูเวลาเดือน และฤดูกาลตามเส้นทางต่างๆ

สิ่งที่ได้รับความนิยมในยามไปเที่ยวเขื่อน ก็คือ การขึ้นไปรับลมและชื่นชมทัศนียภาพบนสันเขื่อน ซึ่งที่เขื่อนศรีนครินทร์มีพื้นที่บริเวณสันเขื่อนที่ค่อนข้างกว้างขวางและยาวสุดสายตา หากเข้าไปด้านในก็ยังมีพื้นที่สาธารณะและร้านค้า ร้านอาหาร และห้องน้ำสำหรับแวะพักผ่อนหรือพักรับประทานอาหารให้บริการ ซึ่งภายในเขื่อนมีบริการที่พักหลากหลายรูปแบบให้ท่านได้เลือกพักผ่อนในวันสบายๆ ทั้งแพพักริมน้ำ บ้านพักเชิงเขา เป็นต้น

ตอนที่ 6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

สุชาดา รัตนภูมิพงษ์ (2546, บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง วัฒนธรรมชุมชนในฐานะที่เป็นทรัพยากรท่องเที่ยว โดยใช้กรณีศึกษาแหล่งโบราณคดีบ้านปราสาท ตำบลธารปราสาท อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาวัฒนธรรมดั้งเดิมและวัฒนธรรมปัจจุบันของชุมชนบ้านปราสาท 2) ศึกษาการใช้วัฒนธรรมชุมชนในการส่งเสริมการท่องเที่ยว 3) ประเมินความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวในการเข้ามาท่องเที่ยวที่หมู่บ้าน ผลจากการวิจัยพบว่า ชาวบ้านปราสาทมีวัฒนธรรมดั้งเดิมซึ่งปรากฏตามหลักฐานทางโบราณคดีเป็นทรัพยากรท่องเที่ยวหลักที่ทำให้บ้านปราสาทมีฐานะเป็นแหล่งท่องเที่ยว และทำหน้าที่เป็นสิ่งดึงดูดนักท่องเที่ยวให้ตัดสินใจเข้ามาท่องเที่ยวที่บ้านปราสาท รวมทั้งเป็นสัญลักษณ์สะท้อนให้นักท่องเที่ยวได้เข้าใจวัฒนธรรมของชาวบ้านปราสาทในอดีต และมีวัฒนธรรม 3 ด้าน คือ ด้านการผลิต ความเชื่อ การอยู่ร่วมสัมพันธ์กันเป็นวัฒนธรรมรองทำหน้าที่ส่งเสริม สนับสนุนการท่องเที่ยวในชุมชน และทำหน้าที่หล่อเลี้ยง อนุรักษ์ให้วัฒนธรรมดั้งเดิมยังทรงคุณค่าสืบมา ส่วนนักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างชาติทั้งที่เข้าพักและไม่ได้พักทั้งหมดเห็นว่าบ้านปราสาทมีหลุมขุดค้นทางโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานเป็นสิ่งดึงดูดใจที่สำคัญที่สุด การพัฒนาการท่องเที่ยวที่บ้านปราสาทต้องอาศัยพื้นฐานวัฒนธรรมเป็นหลัก ดังนั้นชาวบ้านควรให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์และสืบสานวัฒนธรรมที่ดั้งเดิมของชุมชน โดยเน้นให้คนในชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมอย่างทั่วถึงและเท่าเทียมกัน

วสิน ปัญญาวุฒตระกูล (2550, บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมในพื้นที่ระเบียงวัฒนธรรม โดยมีพื้นที่การวิจัย คือ จังหวัดกำแพงเพชร พิษณุโลก เพชรบูรณ์ และสุโขทัย โดยได้ผลสรุปตามวัตถุประสงค์ดังนี้ คือ

1. ศึกษาสำรวจข้อมูลอุปสงค์และอุปทานการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม พบว่าด้านอุปทานการท่องเที่ยวมีแหล่งท่องเที่ยวทั้งสิ้น 154 แห่ง โดยแบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มประวัติศาสตร์และกลุ่มประเพณีวัฒนธรรมและกิจกรรมที่สำคัญ ด้านอุปสงค์การท่องเที่ยวมีเยี่ยมเยียนทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ มีโอกาสขยายตัวเนื่องจากมีปริมาณการกลับมาเที่ยวครั้งที่ 2 และ 3 โดยมีความสนใจในวัฒนธรรมท้องถิ่น แต่ส่วนใหญ่ประสบปัญหาไม่มีกิจกรรมการท่องเที่ยวใหม่ๆ ดังนั้นการจัดการท่องเที่ยวแบบใหม่ ที่สร้างตลาดการท่องเที่ยวเชิงรุกในรูปแบบ “แหล่งท่องเที่ยวเชื่อมโยง” ภายใต้อุทยานร่วมกัน ที่มีลักษณะเฉพาะทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม ภายใต้แนวคิด “แดนตำนาน แหล่งวีรกษัตริย์และคนกล้า”

2. โดยการกำหนดมาตรฐานในการคัดเลือกแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมและจัดลำดับความสำคัญเพื่อจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว ผลการประเมินแหล่งท่องเที่ยว

สามารถจัดลำดับความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยวได้เป็น 3 กลุ่ม โดยแบ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวกลุ่มพื้นที่หลัก พื้นที่รอง และพื้นที่เสริม

3. การจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม โดยพิจารณาจากการจัดความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มพื้นที่ต่างๆ และพฤติกรรมนักท่องเที่ยว เพื่อนำมาสู่การจัดเส้นทางนำเที่ยว เป็นเส้นกลุ่มตำนาน เส้นกลุ่มประวัติศาสตร์ และเส้นกลุ่มวัฒนธรรม

4. ศึกษาเชิงปฏิบัติการแนวทางและกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมของประชาคม ผลจากการศึกษาชุมชนมีศักยภาพด้านการจัดการท่องเที่ยวในด้านต่างๆ ทั้งด้านทรัพยากรและด้านประชาคมในชุมชน โดยเน้นการพัฒนาเพื่อ “การค้นหาทีมงาน” เพื่อทำหน้าที่กำหนดนโยบาย เรียนรู้ และประเมินศักยภาพด้านการท่องเที่ยวของหมู่บ้าน ตลอดจนพัฒนาและวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของทีมงานกับปัจจัยที่เกี่ยวข้องด้านการท่องเที่ยวร่วมกัน

ชุย กำลังงาม, สุทธิศักดิ์ แก้วแกมจันทร์ และนันทน์ภัส อยู่ประยงค์ (2550, หน้า 348 - 359) ได้ศึกษางานวิจัยเรื่อง พฤติกรรมการบริโภคผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยว ด้านศิลปวัฒนธรรมและประเพณีของนักท่องเที่ยวในกลุ่มจังหวัดอีสานใต้ มีวัตถุประสงค์ดังนี้ 1) เพื่อศึกษาพฤติกรรมการบริโภคผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวด้านศิลปวัฒนธรรมและประเพณีของนักท่องเที่ยวในกลุ่มจังหวัดอีสานใต้ 2) เพื่อเสนอแนะแนวทางการจัดการการตลาดทางการท่องเที่ยวที่วางอยู่บนพื้นฐานพฤติกรรมการบริโภคผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยว ด้านศิลปวัฒนธรรมและประเพณีของนักท่องเที่ยวในกลุ่มจังหวัดอีสานใต้และ 3) เพื่อเสนอแนะแนวทางยุทธศาสตร์พึ่งพาเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งการพัฒนาและการจัดการท่องเที่ยวเชิงพื้นที่กลุ่มอีสานใต้สู่ความยั่งยืน โดยเชื่อมโยงกับกลุ่มประเทศเพื่อนบ้านโดยการเก็บข้อมูลจากนักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างชาติที่มาเที่ยวด้านศิลปวัฒนธรรมและประเพณีของกลุ่มจังหวัดอีสานใต้ที่มีชื่อเสียง ผลของการวิจัยครั้งนี้พบว่า นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติส่วนใหญ่อยู่ในวัยหนุ่มสาวโดยนักท่องเที่ยวชาวต่างชาตินั้นส่วนใหญ่มาจากทวีปยุโรปและอเมริกา ส่วนนักท่องเที่ยวชาวไทยนั้นเป็นประชาชนในท้องถิ่นและอยู่ในพื้นที่จังหวัดใกล้เคียงกันเป็นจำนวนมาก เหตุผลของการมาเที่ยวของนักท่องเที่ยวทั้งสองกลุ่มนั้นเพราะมีความสนใจในแหล่งท่องเที่ยวด้านโบราณสถานอันเก่าแก่มากกว่างานวัฒนธรรมและประเพณี โดยมีจุดประสงค์ในการมาเที่ยวเพื่อต้องการมาศึกษาหาประสบการณ์ และอนุรักษ์สืบสานคุณค่าของศิลปวัฒนธรรมและประเพณีไทย การเดินทางมาเที่ยวของนักท่องเที่ยวทั้งสองกลุ่มส่วนใหญ่มาเที่ยวด้วยตนเองโดยไม่ผ่านบริการนำเที่ยวของบริษัทนำเที่ยว เนื่องจากนักท่องเที่ยวชาวไทยส่วนใหญ่เป็นคนในท้องถิ่น ส่วนนักท่องเที่ยวชาวต่างชาตินั้นเดินทางท่องเที่ยวด้วยตนเองถึงร้อยละ 68.90 มีเพียงจำนวนน้อยที่ใช้บริการจากบริษัทนำเที่ยวคือร้อยละ 1.60 ด้านการพักผ่อน นักท่องเที่ยวชาวไทยนั้นส่วนใหญ่พักกับครอบครัวหรือญาติพี่น้องมากกว่าพักโรงแรม ส่วนนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติพักที่โรงแรมมากกว่า นักท่องเที่ยวชาวไทยทราบข้อมูลข่าวสารการท่องเที่ยวจากสื่อทุกรูปแบบ

แต่นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติได้รับข้อมูลมาจากสื่ออินเทอร์เน็ตมากที่สุด นอกจากนี้ยังพบว่า นักท่องเที่ยวทั้งสองกลุ่มมีความสนใจจะเดินทางต่อไปยังประเทศเพื่อนบ้าน แนวทางการจัดการด้านการตลาดควรจะมุ่งเน้นไปยังการจัดการให้ความรู้ในแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ เช่น การจัดมัคคุเทศน์ ท้องถิ่นเพื่อให้ความรู้กับนักท่องเที่ยวและการทำป้ายบอกข้อมูลของแหล่งท่องเที่ยว ในขณะเดียวกัน ต้องมีการปรับปรุงและพัฒนากิจกรรมด้านวัฒนธรรมประเพณีให้เป็นที่สนใจของนักท่องเที่ยวควบคู่กันไป ปัจจัยสำคัญที่ทำให้ให้นักท่องเที่ยวตัดสินใจมาเที่ยวคือการได้ทราบข้อมูลข่าวสารจากผู้ที่ได้มาเที่ยวแล้วมากที่สุด สำหรับการพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวโดยเชื่อมโยงกับประเทศเพื่อนบ้านของกลุ่มจังหวัดอีสานใต้ยังมีอุปสรรคหลายด้าน ไม่ว่าจะเป็นเส้นทางคมนาคมเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยว การเพิ่มเส้นทางคมนาคมโดยสารการบินในจังหวัดที่เป็นจุดเชื่อมโยงของแหล่งท่องเที่ยวของกลุ่มอีสานใต้และประเทศเพื่อนบ้าน เช่น จังหวัดสุรินทร์ที่สามารถเชื่อมโยงกับประเทศกัมพูชา ภาวะเปียบเข้าออกระหว่างประเทศ ถ้าสามารถแก้ไขได้ การสร้างความเป็นหุ้นส่วนของกันและกัน การติดต่อกันระหว่างท้องถิ่นกับท้องถิ่นประเภทเข้าและเยือนแบบบ้านพี่เมืองน้องจะขยายตลาดการท่องเที่ยวเชื่อมโยงในภูมิภาคได้มากยิ่งขึ้น แหล่งท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงของกลุ่มอีสานใต้สามารถพัฒนาอย่างยั่งยืนและสอดคล้องกับความต้องการของนักท่องเที่ยวได้แต่ต้องปรับปรุงและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง กลุ่มจังหวัดอีสานใต้มีศักยภาพและความพร้อมด้านการคมนาคมขนส่ง มีที่พักแรม ภัตตาคาร ร้านอาหาร สินค้าพื้นเมือง OTOP องค์กรบริหารส่วนท้องถิ่น ผู้ประกอบการและประชาชนในท้องถิ่นต้องให้ความร่วมมือด้านการดำเนินงานและการจัดการด้านการท่องเที่ยวเพื่อสร้างรายได้และส่งเสริมความเข้มแข็งทางด้านเศรษฐกิจและอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวอันเป็นมรดกของท้องถิ่นให้ยั่งยืน ควรให้การอบรมประชาชนในท้องถิ่นและผู้ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว โดยเฉพาะการให้ความรู้ด้านภาษาต่างประเทศหรือภาษาของประเทศเพื่อนบ้านเพื่อให้เกิดการสื่อสารที่ดีในด้านการท่องเที่ยว กลุ่มจังหวัดอีสานใต้มีความหลากหลายทางด้านเชื้อชาติและเผ่าพันธุ์ แต่ละเชื้อชาติมีความแตกต่างกันทางด้านวัฒนธรรมและประเพณี ดังนั้นควรมีการสร้างหมู่บ้านชาวไทยท้องถิ่นในแต่ละพื้นที่เพื่อเป็นศูนย์รวมด้านประเพณีวัฒนธรรมวิถีชีวิตของชาวไทยท้องถิ่น กลุ่มจังหวัดอีสานใต้จะต้องสร้างคสามสัมพันธ์ระหว่างประเทศเพื่อนบ้าน คือ กัมพูชา ลาวและเวียดนามเพื่อสร้างแนวร่วมและความเป็นหุ้นส่วนทางการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยวให้เชื่อมโยง มั่นคงและสอดคล้องประสานกันแบบยั่งยืน

สมชาย เตชะพรหมพันธุ์ (2545, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการบริหารและการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของอุทยานแห่งชาติในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาเปรียบเทียบ จัดระดับการบริหารและการจัดการ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศของอุทยานแห่งชาติในภาคตะวันออกเฉียงเหนือและทดสอบแบบจำลองการบริหารและการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเพื่อนำไปเป็นแนวทางในการ กำหนดมาตรฐานการบริหารและการจัดการเชิงนิเวศของอุทยานแห่งชาติและแหล่งท่องเที่ยว

ทางธรรมชาติอื่นๆ กลุ่มตัวอย่างในการศึกษา คืออุทยานแห่งชาติ 7 แห่งในภาคตะวันออก คือ อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะช้าง เขาแหลมหญ้าและหมู่เกาะเสม็ด น้ำตกพลิ้ว เขาคิชฌกูฏ เขาชะเมา-เขาวงทับลาน และปางสีดา เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา คือแบบจำลองการบริหารและการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยปรับแต่งเป็นแบบสำรวจเพื่อใช้เก็บข้อมูลภาคสนามและแบบสอบถามที่นำไปเก็บข้อมูลจากหัวหน้าอุทยานแห่งชาติ บุคลากรที่ปฏิบัติงานในอุทยานแห่งชาติ นักท่องเที่ยว ประชาชนชุมชนท้องถิ่น ผลการศึกษาพบว่า 1) อุทยานแห่งชาติทั้ง 7 แห่ง มีความสามารถในการบริหารและการจัดการที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแตกต่างกัน 2) ระดับความสามารถในการบริหารและการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของอุทยานแห่งชาติแต่ละแห่งมีความใกล้เคียงกันมากตามลำดับดังนี้ อุทยานแห่งชาติเขาชะเมา-เขาวง ได้ระดับคะแนน 43 รองลงมาคือ อุทยานแห่งชาติน้ำตกพลิ้ว 42 คะแนน อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะช้าง อุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ อุทยานแห่งชาติทับลาน ได้แต่ละ 41 คะแนน อุทยานแห่งชาติเขาแหลมหญ้าและหมู่เกาะเสม็ดได้ 40 คะแนน และอุทยานแห่งชาติปางสีดาได้ 38 คะแนน และเมื่อเฉลี่ยเปรียบเทียบระหว่างอุทยานแห่งชาติทางบกกับอุทยานแห่งชาติทางทะเลพบว่า อุทยานแห่งชาติทางบกมีระดับความสามารถสูงกว่าอุทยานแห่งชาติทางทะเลเพียงเล็กน้อยที่ระดับ 41: 40.50 คะแนน 3) แบบจำลองการบริหารและการจัดการ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศสามารถปฏิบัติได้กับกิจกรรมที่อุทยานแห่งชาติทั้ง 7 แห่ง โดยมีการดำเนินการในระดับสูงตั้งแต่ร้อยละ 79.18 ถึง 89.58 ทำให้เชื่อมั่นได้ว่าแบบจำลองการบริหารและการจัดการ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะสามารถเป็นแนวทางในการกำหนดมาตรฐานการบริหารและการจัดการ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศของอุทยานแห่งชาติและแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติอื่นๆได้

นภลัย มีลาและฉกาจ ราชบุรี (2552, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการศึกษาคุณภาพความเป็นนักท่องเที่ยวเชิงนิเวศกรณีศึกษานักท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและประเมินคุณภาพความเป็นนักท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ของนักท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อคุณภาพความเป็นนักท่องเที่ยวเชิงนิเวศ พร้อมทั้งเสนอแนะแนวทางการประชาสัมพันธ์ การให้ความรู้และเสริมสร้างนักท่องเที่ยวเชิงนิเวศคุณภาพดีให้มีจำนวนมากขึ้น โดยประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ศึกษาวิจัยครั้งนี้ คือนักท่องเที่ยวภายในแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เขตอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม เก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม จากการสุ่มประชากรตัวอย่างแบบบังเอิญจำนวน 450 คน ทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรโดยใช้ไคสแควร์ (Chi-square) และการวิเคราะห์ความแปรปรวน (ANOVA) ที่ระดับนัยสำคัญ 0.05 ผลการศึกษาพบว่า นักท่องเที่ยวส่วนมากร้อยละ 75.4 มีความรู้ความเข้าใจและสามารถตอบคำถามต่อหลักการท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้อย่างถูกต้อง โดยปัจจัยด้านประชากรศาสตร์ที่มีอิทธิพลต่อคุณภาพ

ความเป็นนักท่องเที่ยวดังกล่าว อายุ การศึกษา สถานภาพการสมรส อาชีพและรายได้ ปัจจัยด้านการรับรู้ข่าวสารได้แก่ ข้อมูลข่าวสารที่ได้รับ และปัจจัยด้านประสบการณ์การท่องเที่ยวได้แก่ แหล่งท่องเที่ยวที่ชอบ ส่วนแนวทางการประชาสัมพันธ์ การให้ความรู้และเสริมสร้างนักท่องเที่ยวเชิงนิเวศ คุณภาพดีให้มีจำนวนมากขึ้น พบว่าปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการประชาสัมพันธ์คือ อาชีพ รายได้ ข้อมูลข่าวสารที่ได้รับ แหล่งข้อมูลข่าวสาร และความถี่ในการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ จากการศึกษาความรู้ความเข้าใจของนักท่องเที่ยวต่อหลักการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ พบว่า นักท่องเที่ยวส่วนมากคือร้อยละ 75.4 มีความรู้ความเข้าใจและสามารถตอบคำถามได้อย่างถูกต้อง ซึ่งแสดงให้เห็นว่านักท่องเที่ยวส่วนมากมีคุณภาพความเป็นนักท่องเที่ยวงเชิงนิเวศ การศึกษาายังแสดงให้เห็นว่านักท่องเที่ยวเชิงนิเวศจำนวนมากมีความเข้าใจตรงกันว่าการท่องเที่ยวเชิงนิเวศคือ การท่องเที่ยวที่ไม่ก่อให้เกิดความเสื่อมโทรมทางสิ่งแวดล้อมและช่วยอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งสอดคล้องกับองค์ประกอบหลักของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่มุ่งเน้นและให้ความสำคัญกับการคงไว้ซึ่งเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นและการไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคมในแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ อย่างไรก็ตามมีนักท่องเที่ยวกว่าครึ่ง (ร้อยละ 55.8) ที่เข้าใจผิดว่าการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเน้นการปรับปรุงเสริมแต่งและพัฒนาสิ่งแวดล้อมความสะอาดเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวให้มาเยี่ยมชมมากขึ้น นอกจากนี้ นักท่องเที่ยวเชิงนิเวศยังให้ความสำคัญกับพื้นที่จัดกิจกรรมการท่องเที่ยวว่าควรแบ่งออกเป็นเขตต่างๆ เช่น เขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์ป่า เขตกิจกรรมกลางแจ้ง โดยมีการแสดงขอบเขตอย่างชัดเจน ซึ่งแสดงให้เห็นว่านักท่องเที่ยวเชิงนิเวศเข้าใจถึงองค์ประกอบหลักของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศด้านการจัดการ ที่ครอบคลุมถึงการอนุรักษ์ทรัพยากร การจัดการสิ่งแวดล้อม การควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีขอบเขต เป็นการท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบ ไม่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคม นักท่องเที่ยวร้อยละ 52.9 ได้ให้ความสำคัญกับการจัดการกับขยะในแหล่งท่องเที่ยว โดยเห็นด้วยกับการกำหนดให้นักท่องเที่ยวทิ้งขยะในที่ที่จัดให้เท่านั้นรวมถึงสนับสนุนให้มีการแยกประเภทขยะ ในด้านสังคม นักท่องเที่ยวกว่าร้อยละ 46 สนับสนุนว่าไม่ควรอนุญาตให้นักท่องเที่ยวที่มีประวัติสูไปในทางที่ไม่เหมาะสม เช่น ซอบตีเมเหล้าเมา อาละวาด เล่นการพนัน เซ็กส์ทัวร์ ฯลฯ เข้าไปในแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศอีกนักท่องเที่ยวงเชิงนิเวศส่วนมากมีความเข้าใจถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นในการวางแผนเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศให้เกิดประโยชน์กับชุมชนอย่างแท้จริง ซึ่งสอดคล้องกับนิยามของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ต้องการให้มีการมีส่วนร่วมของท้องถิ่นเพื่อมุ่งเน้นให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืน แต่อย่างไรก็ตามยังมีนักท่องเที่ยวกว่าครึ่ง (ร้อยละ 57.8) ที่ยังมีความเข้าใจผิดว่าการท่องเที่ยวเชิงนิเวศมีเป้าหมายต้องการให้ผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวมีส่วนร่วมมากที่สุด

วิภา ศรีระทุ (2551, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ในอำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์ การศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อตรวจสอบทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยว และประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ในอำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์ ผู้วิจัยดำเนินการสำรวจ

แหล่งท่องเที่ยว โดยใช้แบบสำรวจปรับจากตารางตรวจสอบทรัพยากรของ กอดเฟรย์ เคอร์รี่ (Godfrey kerry) และคลาก แจ็คกี้ (Clarke jackie) และให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 คน ประเมินแหล่งท่องเที่ยวใน อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์ จำนวน 10 แหล่ง โดยใช้แบบประเมินมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ของสำนักพัฒนาการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา แล้วจัดระดับมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวตามเกณฑ์ที่กำหนด ผลการวิจัยพบว่า ผลการวิจัยพบว่า แหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศในอำเภอเขาค้อ ที่ศึกษา เป็นพื้นที่ ธรรมชาติและเป็นอนุสรณ์สถาน การใช้พื้นที่ถูกต้องตามกฎหมาย มีการบริหารจัดการเกือบ ทุกแหล่ง ยกเว้นจุดชมวิวเพียงแหล่งเดียวที่ยังไม่มีการบริหารจัดการ จากผลการประเมิน คักภาพแหล่งท่องเที่ยวที่เลือกศึกษา 10 แหล่ง ที่นักท่องเที่ยวนิยมท่องเที่ยวในอำเภอเขาค้อ สรุปได้ว่า มีศักยภาพดีเยี่ยม 1 แหล่ง คือแก่งบางระจัน มีศักยภาพดีมาก 1 แหล่ง คือน้ำตกศรีดิษฐ์และครกพล้งน้ำ มีศักยภาพดี 2 แหล่ง คือสวนสัตว์เปิดเขา ค้อและพระตำหนักเขาค้อ มีศักยภาพปานกลาง 1 แหล่ง คือพิพิธภัณฑ์อาวุธและการสู้รบเขาค้อ มีศักยภาพต่ำ 4 แหล่ง คือหอสมุดนานาชาติและเจดีย์พระบรมสารีริกธาตุ อนุสรณ์สถานผู้เสียสละเขาค้อ พระบรมธาตุเจดีย์กาญจนาภิเษก และเนินมหัศจรรย์รย์ ส่วนจุดชมวิว (ทะเลหมอก) มีศักยภาพเหมาะสม ที่จะพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

จากการรายงานผลการศึกษาของ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (2556, บทคัดย่อ) เรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืนบนเส้นทางสีเขียว กรณีพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีแหล่งท่องเที่ยวที่มีความสัมพันธ์กับวิถีชุมชนที่สำคัญและมีความหลากหลาย ได้แก่ การท่องเที่ยวอารยธรรมโบราณ เช่น ปราสาทหินพิมาย ปราสาทหินพนมรุ้ง และบ้านเชียง การท่องเที่ยวทางธรรมชาติ เช่น อุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ ภูหลวง ภูเรือ ภูกระดึง การท่องเที่ยวด้าน ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี เช่น ประเพณีบุญบั้งไฟ ประเพณีแห่เทียนเข้าพรรษา และการท่องเที่ยวบริเวณเมืองชายแดนริมแม่น้ำโขงเชื่อมโยงประเทศเพื่อนบ้าน แม้การท่องเที่ยวจะเป็นการสร้างรายได้ส่วนหนึ่งของภาคตะวันออกเฉียงเหนืออย่างต่อเนื่อง แต่แหล่งท่องเที่ยวหลายแห่งอยู่ในภาวะเสี่ยงต่อความเสื่อมโทรมประกอบกับกระแสการพัฒนาและความต้องการของนักท่องเที่ยวในตลาดโลกให้ความสำคัญกับการพัฒนาที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมมากขึ้น เพื่อลดภาวะโลกร้อนและส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน รวมทั้งกระแสความต้องการพัฒนาโดยการมีส่วนร่วมของประชาชน จึงต้องมีการปรับตัวเพื่อมุ่งไปสู่การสร้างสมดุลและยั่งยืนบนพื้นฐานการท่องเที่ยวที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม หรือการท่องเที่ยวสีเขียว (Green tourism) มากขึ้น ซึ่งสอดคล้องตามยุทธศาสตร์การปรับโครงสร้างเศรษฐกิจ (ภาคบริการและการท่องเที่ยว) สู่การเติบโตอย่างมีคุณภาพและยั่งยืนในระยะแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 11 รวมถึงยุทธศาสตร์การพัฒนาและฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยวให้เกิดความยั่งยืน ภายใต้แผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ พ.ศ. 2555-2559 เพื่อให้เกิดรูปแบบการท่องเที่ยวในลักษณะที่ยั่งยืน และนำไปสู่การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) และ

อาจจะเป็นแนวทางหนึ่งที่จะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนทั้งทาง ทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรม สังคม และเศรษฐกิจ สำนักพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมภาค ตะวันออกเฉียงเหนือ (สพอ.) จึงได้ทำการศึกษาปัจจัยองค์ประกอบ ปัญหา อุปสรรค อันจะนำไปสู่การท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืนบนเส้นทางสีเขียว รวมทั้งเสนอมาตรการหรือแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของภาคให้มีศักยภาพและมีความยั่งยืน โดยคัดเลือกแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เป็นที่รู้จักกันในระดับพื้นที่ ศึกษาองค์ประกอบ การส่งเสริมการท่องเที่ยว และแนวทางการบริหารจัดการ การรวมถึงสัมภาษณ์ประชาชน ผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เจ้าหน้าที่ นักท่องเที่ยว ที่เข้าไปใช้บริการแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ วิเคราะห์และประเมินผลข้อมูลเพื่อหามาตรการหรือแนวทางการพัฒนา การบริหารจัดการเพื่อให้การท่องเที่ยวเชิงนิเวศบนเส้นทางสีเขียวเกิดความยั่งยืนต่อไปจากการศึกษา พบว่า ปัจจัยที่จะทำให้แหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืนบนเส้นทางสีเขียวที่สำคัญคือ 1) ด้านพื้นที่ ประกอบด้วย แหล่งท่องเที่ยวและสภาพภูมิทัศน์บริเวณแหล่งท่องเที่ยว ที่มีทุนทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นฐานที่สำคัญ สะท้อนภาพความงดงามและแปลกตา ซึ่งอาจมีประโยชน์ด้านการพักผ่อนหย่อนใจให้แก่บรรดานักท่องเที่ยวหรือผู้สนใจเข้าเยี่ยมชม 2) ด้านกิจกรรมและกระบวนการส่งเสริมการท่องเที่ยว ส่งเสริมให้แหล่งท่องเที่ยวมีกิจกรรมเสริมเพื่อจูงใจให้นักท่องเที่ยวได้เข้าชมความงดงามและแปลกตาของแหล่งท่องเที่ยวควบคู่กับการจัดกิจกรรมเพิ่มเติมทางด้านวัฒนธรรม ประเพณี การอนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ในรูปแบบต่างๆ รวมทั้งกิจกรรมด้านการเรียนรู้ควบคู่กับการส่งเสริมด้านการประกอบอาชีพ อาทิ ผลิตภัณฑ์ชุมชน ทั้งสินค้าและบริการต่างๆ โดยมีการเชื่อมโยงเรื่องราวของกิจกรรมให้สอดคล้องสัมพันธ์กับแหล่งท่องเที่ยวอย่างเป็นห่วงโซ่ร้อยเรียงเป็นเรื่องราวอย่างต่อเนื่องไม่เฉพาะฤดูกาล โดยอาจเรียกว่า “การท่องเที่ยว มีชีวิต” 3) ด้านการมีส่วนร่วม ประกอบด้วย ประชาชนในพื้นที่ รวมทั้ง ภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคมมีบทบาทในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาพื้นที่ร่วมกัน โดยประชาชนในพื้นที่ต้องมีค่านิยมที่รักและหวงแหน ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นหลัก โดยการมีแนวความคิดริเริ่มการแก้ไขปัญหาพัฒนาพื้นที่ด้วยศักยภาพและภูมิปัญญาท้องถิ่นรวมทั้งการร่วมรับรู้ข้อมูลการพัฒนาของหน่วยงานราชการ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม เพื่อนำมาปรับใช้และร่วมมือพัฒนาต่อยอดศักยภาพด้านการท่องเที่ยวในพื้นที่ให้สามารถเป็นแหล่งรายได้ที่สำคัญเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของสมาชิกในชุมชนให้ดียิ่งขึ้น 4) ด้านการบริหารจัดการเป็นองค์ประกอบสำคัญอีกประการหนึ่งซึ่งเป็นกลไกสนับสนุนให้การท่องเที่ยวเชิงนิเวศมีความยั่งยืน โดยต้องอาศัยศักยภาพขององค์ประกอบทั้ง 3 ด้านเป็นพื้นฐานหลัก ทั้งด้านพื้นที่ ด้านกิจกรรม - กระบวนการ และด้านการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน เพื่อให้การบริหารจัดการสามารถขับเคลื่อนได้อย่างมีประสิทธิภาพ จำเป็นที่ต้องมียุทธศาสตร์ประกอบด้านศักยภาพของผู้นำและกลุ่มผู้นำเพื่อขับเคลื่อนการพัฒนาให้สัมฤทธิ์ผล โดยใช้องค์ความรู้สมัยใหม่

และภูมิปัญญาท้องถิ่น ผสมผสานวัฒนธรรมประเพณีชุมชนเป็นฐานเชื่อมโยงระหว่างธรรมชาติและสิ่ง
ที่ชุมชนเป็นผู้ริเริ่มสร้างสรรค์ ทั้งการจัดที่พัก อาหาร ของที่ระลึก การอำนวยความสะดวก ความเป็น
ระเบียบ และความสะอาด เป็นต้น ทั้งนี้ สิ่งควรคำนึงถึง คือ การจัดการที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ต้อง
ดำเนินการควบคู่กับการพัฒนาและยกระดับด้านต่างๆ เพื่อให้การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเกิดความยั่งยืน
อย่างแท้จริง เพื่อให้การบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ สพอ.
มีข้อเสนอแนะเพิ่มเติม คือ 1) ควรให้ความสำคัญกับการดูแลสิ่งแวดล้อมโดยรักษาความเป็น
ทรัพยากรธรรมชาติให้คงไว้ และการปรับภูมิทัศน์โดยรอบบริเวณแหล่งท่องเที่ยว เพื่อสร้างความ
ประทับใจและภาพลักษณ์ที่ดีให้นักท่องเที่ยว โดยยึดหลักความเป็นธรรมชาติ ความสะอาดและ
ความเป็นระเบียบของพื้นที่เป็นพื้นฐานหลักสำคัญเสมือนเป็น “แหล่งท่องเที่ยว มีชีวิต” ที่จูงใจ
นักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวชมได้ในทุกฤดูกาล 2) ควรให้ความสำคัญกับการพัฒนาองค์ความรู้ ในการ
เข้าใจถึงการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การสร้าง Story ของแหล่งท่องเที่ยวโดยเน้นประวัติและความสำคัญ
และพัฒนานวัตกรรมใหม่ที่สอดคล้องกับภูมิสังคมเพื่อส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวให้มีความ
หลากหลายและแปลกใหม่อยู่เสมอ สอดรับกับทิศทางการพัฒนาของประเทศโดยยึดโยงกับวัฒนธรรม
และภูมิปัญญาท้องถิ่น รวมทั้งการพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยว ให้มีความเชื่อมโยงกับชุมชนและ
ท้องถิ่น บนพื้นฐานประเพณีและวัฒนธรรม รวมทั้งสินค้าผลิตภัณฑ์ชุมชน 3) ภาครัฐควรมีบทบาทใน
การส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมของภาคีการพัฒนาทุกภาคส่วนในการแก้ปัญหาและพัฒนาแหล่ง
ท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่องให้มากขึ้น เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่ให้สามารถมีรายได้
เพิ่มขึ้นจากแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่มีศักยภาพ และในการดูแลอนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและ
สิ่งแวดล้อมอย่างถูกวิธีให้คงอยู่ต่อไปอย่างยั่งยืน

สุรีย์พร ธรรมิกพงษ์, พวงผกา แก้วกรม และสุรางค์รัตน์ พันแสง. (2553, บทคัดย่อ)
การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติในจังหวัดเพชรบูรณ์อย่างยั่งยืน การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์
1) เพื่อประเมินมาตรฐานแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ประเภทน้ำตก โดยใช้แบบประเมินมาตรฐาน
คุณภาพแหล่งท่องเที่ยวประเภทน้ำตกของสายการงาน พัฒนาการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยว
และกีฬา เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล 2) เสนอแนะแนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวแบบ
ยั่งยืนร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและประชาชนในพื้นที่ ใช้แนวทางการสนทนากลุ่มเป็น
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย 3) การพัฒนาชุดการเรียนรู้เรื่องการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวในชุมชนสำหรับ
นักเรียนประถมศึกษา อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ เครื่องมือที่ใช้ได้แก่ แบบสนทนา
กลุ่มชุดการเรียนรู้ แบบทดสอบก่อนและหลังใช้ชุดการเรียนรู้ ผลการวิจัยพบว่า (1) สภาพปัจจุบันของ
การจัดการสภาพแวดล้อมในอุทยานแห่งชาติเขาค้อ (น้ำตกธารทิพย์) อำเภอหล่มสัก จังหวัด
เพชรบูรณ์ มีลักษณะการจัดการด้านการท่องเที่ยวธรรมชาติ ประเภทน้ำตกที่มีการบริหารจัดการ
ด้านการท่องเที่ยวในระดับดีมาก (2) การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวอุทยานแห่งชาติ (น้ำตกธารทิพย์)

ได้รับการดูแลภายใต้อุทยานแห่งชาติ ชุมชนสามารถมีส่วนร่วมในการพัฒนาบริเวณรอบอุทยาน โดยส่งเสริมทางด้านการประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยว พบปัญหาที่ควรดำเนินการเร่งด่วนคือ 1) ควรจัดทำป้ายแนะนำ สถานที่ท่องเที่ยว 2) จัดทำแผ่นพับประชาสัมพันธ์และ 3) จัดทำวารสาร และนำผลการวิจัยไปสู่ภาคปฏิบัติเพื่อให้เกิดการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (3) นักเรียนมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวในชุมชนก่อนและหลังการใช้ชุดการเรียนรู้ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

รัสมนต์ คำศรี, ปัญญา ชูช่วย, จิตรลดา พันธุ์พนาสกุล และคณิดา ไกรสันติ (2555, บทคัดย่อ) พฤติกรรมและแรงจูงใจในการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บริเวณเขตพื้นที่คลองแดน อำเภอรโนด จังหวัดสงขลา งานวิจัยครั้งนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อ 1) ศึกษาพฤติกรรมและแรงจูงใจในการท่องเที่ยวบริเวณเขตพื้นที่คลองแดน 2) เปรียบเทียบแรงจูงใจในการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บริเวณเขตพื้นที่คลองแดนอำเภอรโนด จังหวัดสงขลา ประชากรที่ใช้ในการวิจัยเป็นนักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวบริเวณตลาดน้ำคลองแดนอำเภอรโนด จังหวัดสงขลา จำนวน 342 คน ผลการวิจัยพบว่า 1) พฤติกรรมการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวที่มาท่องเที่ยวในตลาดน้ำคลองแดน นักท่องเที่ยวต้องการมาท่องเที่ยวในรูปแบบการชมวิถีชุมชนริมตลาดน้ำคลองแดน เหตุผลที่สำคัญในการเข้ามาท่องเที่ยวคือ การจัดกิจกรรมต่างๆ ของตลาดน้ำคลองแดน นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่นิยมมาท่องเที่ยวกับสมาชิกในครอบครัวและมาท่องเที่ยวประมาณ 1 - 2 ครั้งต่อปี ลักษณะของการท่องเที่ยวเป็นการท่องเที่ยวแบบวันเดียว นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่รับข้อมูลข่าวสารการท่องเที่ยวจากเพื่อน ญาติ คนรู้จัก และเว็บไซต์ ส่วนแรงจูงใจในการมาท่องเที่ยวภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก โดยด้านสิ่งจูงใจมีค่าเฉลี่ยมากกว่าด้านสิ่งอำนวยความสะดวก 2) ผลการเปรียบเทียบแรงจูงใจในการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บริเวณเขตพื้นที่คลองแดน พบว่า นักท่องเที่ยวที่มีอายุต่างกันมีแรงจูงใจในการท่องเที่ยวแตกต่างกันที่ระดับนัยสำคัญ .001 นักท่องเที่ยวที่รายได้ต่างกันมีแรงจูงใจในการท่องเที่ยวแตกต่างกันที่ระดับนัยสำคัญ .05 ส่วนนักท่องเที่ยวที่มีเพศ สถานภาพ ระดับการศึกษา อาชีพต่างกันมีแรงจูงใจในการท่องเที่ยวไม่แตกต่างกัน

จากการศึกษาพฤติกรรมและแรงจูงใจของนักท่องเที่ยวที่เข้าท่องเที่ยวในตลาดน้ำคลองแดน อำเภอรโนด จังหวัดสงขลา พบว่า นักท่องเที่ยวมีแรงจูงใจในการท่องเที่ยวตลาดน้ำจากสิ่งจูงใจที่อยู่ในตลาดน้ำและสิ่งอำนวยความสะดวกอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากตลาดน้ำคลองแดนมีการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวที่หลากหลายตรงกับความต้องการของนักท่องเที่ยว มีการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวผ่านตัวบุคคลที่เข้ามาท่องเที่ยว มีความหลากหลายของร้านอาหารและของที่ระลึก ความน่าสนใจในเอกลักษณ์ท้องถิ่นและมีสถานที่ท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่น่าสนใจและผู้คนในพื้นที่มีอัธยาศัยไมตรีที่ดียิ้มแย้มแจ่มใส ทำให้เป็นสิ่งที่สร้างแรงจูงใจให้นักท่องเที่ยวที่มาเยือนตลาดน้ำคลองแดนเกิดความประทับใจและต้องการกลับมาท่องเที่ยวในตลาดน้ำคลองแดนอีกใน

ครั้งต่อไป สอดคล้องกับชลดา มงคลวนิช (2554) ศึกษาภาพลักษณ์ตลาดน้ำในสายตาของเยาวชนไทยและเปรียบเทียบความคิดเห็นของแหล่งท่องเที่ยวประเภทตลาดน้ำของไทย พบว่า นักท่องเที่ยวมีความคิดเห็นเกี่ยวกับภาพลักษณ์ตลาดน้ำอยู่ในระดับมากโดยนักท่องเที่ยวชื่นชอบลักษณะด้านสถานที่ ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกและด้านการบริการของชุมชนและสอดคล้องกับธัญนุกคล้ายสังข์ (2554) ที่ได้ศึกษาเรื่อง ภาพลักษณ์และความภักดีของนักท่องเที่ยวต่อสามชุกตลาดร้อยปีจังหวัดสุพรรณบุรี ผลการศึกษาพบว่านักท่องเที่ยวมีความคิดเห็นต่อภาพลักษณ์ของสามชุกตลาดร้อยปีโดยรวมอยู่ระดับดี เมื่อพิจารณารายด้าน ได้แก่ ด้านคุณภาพ ด้านบริการ ด้านราคาสินค้า และด้านความสะดวก นักท่องเที่ยวมีความคิดเห็นต่อภาพลักษณ์อยู่ในระดับดี

การเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยแรงจูงใจของนักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวที่ตลาดน้ำคลองแดน อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา จำแนกตาม เพศ อายุ สถานภาพ ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ พบว่า นักท่องเที่ยวที่มีอายุ รายได้ต่างกันมีแรงจูงใจในการท่องเที่ยวแตกต่างกัน ส่วนนักท่องเที่ยวที่มีเพศ สถานภาพ ระดับการศึกษา อาชีพต่างกันมีแรงจูงใจในการท่องเที่ยวไม่แตกต่างกัน ทั้งนี้เนื่องจากนักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวในตลาดน้ำคลองแดนเป็นกลุ่มของนักเรียนนักศึกษาเป็นส่วนใหญ่ซึ่งเป็นช่วงของอายุที่ยังไม่สามารถสร้างรายได้เองต้องอาศัยรายได้จากบุคคลอื่น ๆ รวมถึงสินค้าที่มีขายในตลาดน้ำคลองแดนเป็นสินค้าที่มีราคาไม่สูงมากนักเหมาะกับกลุ่มที่มีรายได้น้อย เนื่องจากหากสินค้ามีราคาสูงจะทำให้นักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยวไม่มีกำลังทรัพย์เพียงพอในการใช้จ่าย นอกจากนี้การจัดการท่องเที่ยวของตลาดน้ำคลองแดนเป็นการจัดการท่องเที่ยวที่มุ่งเน้นการเรียนรู้เกี่ยวกับวิถีชีวิต วัฒนธรรมของชุมชนโดยมีการประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารต่างๆ ผ่านสถาบันการศึกษา ทำให้นักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวส่วนใหญ่เป็นกลุ่มของนักเรียนและนักศึกษา ทั้งนี้กลุ่มของนักเรียนและนักศึกษาเป็นกลุ่มที่มีความต้องการอยากเรียนรู้ อยากเห็นสิ่งต่างๆ กิจกรรมที่ชุมชนท้องถิ่นจัดขึ้นเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้และการสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชุมชน เมื่อนักท่องเที่ยวมีสิ่งที่จะสร้างความประทับใจอมเป็นแรงจูงใจหรือทำให้เกิดความอยากเข้ามาท่องเที่ยวสอดคล้องกับชลดา มงคลวนิช (2554) ศึกษาภาพลักษณ์ตลาดน้ำในสายตาของเยาวชนไทย พบว่า ผู้ที่มีเพศต่างกันมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการท่องเที่ยวในตลาดน้ำไม่แตกต่างกัน

มัลลิกา บุญญาศรีรัตน์ (2553, บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่องกลยุทธ์การพัฒนาหัวหินให้เป็นเมืองท่องเที่ยวที่มีศักยภาพ พบว่า การศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงกลยุทธ์การพัฒนาหัวหินให้เป็นเมืองท่องเที่ยวที่มีศักยภาพ เป็นการศึกษาที่มีวัตถุประสงค์ คือ 1) เพื่อวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคในการพัฒนาศักยภาพการเป็นเมืองท่องเที่ยวของหัวหิน 2) เพื่อนำเสนอกลยุทธ์เพื่อการพัฒนาหัวหินให้เป็นเมืองท่องเที่ยวที่มีศักยภาพเพื่อธำรงศักยภาพการเป็นเมืองท่องเที่ยวที่สำคัญของประเทศอย่างยั่งยืนและเหมาะสม ในการศึกษาผู้วิจัยใช้การวิจัยแบบผสมผสาน

โดยแบ่งได้เป็น 2 ส่วนด้วยกัน คือ ส่วนที่ 1 การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) โดยใช้วิธีการศึกษาด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) จากบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาศักยภาพด้านการเป็นเมืองท่องเที่ยวของหัวหิน โดยมีผู้ให้ข้อมูลสำคัญคือ ผู้บริหารของภาครัฐและเอกชนและบุคคลที่เกี่ยวข้องในแวดวงการท่องเที่ยวในส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และส่วนท้องถิ่น ทั้งผู้ที่มีหน้าที่รับผิดชอบในการบริหารการท่องเที่ยวโดยตรง และผู้มีส่วนร่วมในการกำหนดแนวทางในการพัฒนาหัวหิน แล้วทำการวิเคราะห์เพื่อหากลยุทธ์ที่เหมาะสมโดยใช้วิธีการ SWOT Matrix ส่วนที่ 2 เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative research) โดยทำการแจกแบบสอบถามเพื่อสุ่มสำรวจประชาชน ผู้ประกอบการ และนักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างประเทศที่เดินทางท่องเที่ยวในหัวหิน จำนวน 403 ชุด เพื่อเป็นการตรวจสอบความถูกต้องที่ได้จากผลการวิจัยเชิงคุณภาพที่ได้มา ซึ่งแสดงผลในรูปแบบของ PAR FIVES Strategy โดยสามารถอธิบายได้ดังนี้

P : People participation หรือการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง กระบวนการที่รัฐทำการส่งเสริม ชักนำ สนับสนุน และสร้างโอกาสให้ประชาชนและชุมชน ทั้งในรูปส่วนบุคคล สมาคม ชมรม มูลนิธิ และองค์กรอาสาสมัครรูปแบบต่างๆ ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานในเรื่องใดเรื่องหนึ่งหรือหลายเรื่องรวมกัน เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์และนโยบายการพัฒนาที่กำหนดไว้ ในที่นี้หมายถึงการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยว

A : Area หรือการพัฒนาพื้นที่ด้านการท่องเที่ยว หมายถึง กระบวนการในการวิเคราะห์ จัดทำ กำหนด และพัฒนาพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่งเพื่อใช้ในวัตถุประสงค์เพื่อรองรับการท่องเที่ยวเป็นหลัก โดยต้องอาศัยการประสานความรู้ ความเข้าใจกับหลายฝ่าย ไม่ว่าจะเป็นระหว่างภาครัฐและภาครัฐกับเอกชน เพื่อก่อให้เกิดการพัฒนาการท่องเที่ยวที่มีประสิทธิภาพ การพัฒนาพื้นที่ด้านการท่องเที่ยวอาจทำได้โดยการกำหนดเขตการใช้พื้นที่ เพื่อให้เหมาะสมตามสภาพและขนาดของการท่องเที่ยวและไม่สร้างปัญหาขึ้นในภายหลัง

R : Resource หรือการพัฒนาทรัพยากรด้านการท่องเที่ยว หมายถึง กระบวนการในการพัฒนาทรัพยากรให้มีคุณค่าต่อชีวิตที่ดี รู้วิธีการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า ปรับปรุง บำรุงให้เกิดประโยชน์ได้นานเพิ่มพูนและเสริมสร้างไว้ให้มากเพียงพอ ต่อการใช้เพื่อการดำรงชีวิตอย่างเหมาะสม โดยทรัพยากรการท่องเที่ยว ได้แก่ แหล่งท่องเที่ยว บุคลากรด้านการท่องเที่ยว มาตรฐานการบริการ และข่าวสารด้านการท่องเที่ยว เป็นต้น

F : Facilities หรือการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกด้านการท่องเที่ยว หมายถึง กิจกรรมการบริการที่เสนอแก่นักท่องเที่ยวและถือว่าเป็นอุปทานประเภทหนึ่งที่ไม่ได้เป็นความต้องการหลักของนักท่องเที่ยว แต่เป็นกระบวนการที่ให้ความสะดวกสบายและความบันเทิงแก่นักท่องเที่ยว แต่ในบางโอกาสบริการดังกล่าวอาจเป็นตัวดึงดูดใจนักท่องเที่ยวได้และแนวโน้มให้นักท่องเที่ยวกลับมาใช้บริการอีก บริการการท่องเที่ยวที่สำคัญได้แก่ ทัศนียภาพ บริการรถสาธารณะ

ที่จอดรถ แหล่งบันเทิง แหล่งกิจกรรม ป้ายสื่อสารบอกทางและบริการอื่นๆ ทั้งนี้รวมถึงโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวกที่จำเป็นอื่นๆ ด้วย อาทิเช่น เครือข่ายเทคโนโลยีสารสนเทศ เป็นต้น

I : Image หรือการสร้างเสริมภาพลักษณ์ หมายถึง การสร้างเอกลักษณ์หรือจุดขายให้เป็นที่จดจำได้ โดยควรคำนึงถึงความเชี่ยวชาญหลักขององค์กร (Core competencies) ที่มีอยู่ เพื่อสร้างความแตกต่างและความคาดหวัง (Expectation) ให้เกิดขึ้นในใจของลูกค้า

V : Value added หรือการสร้างมูลค่าเพิ่ม หมายถึง กระบวนการในการเรียนรู้สิ่งที่ลูกค้าต้องการและจัดหาผลิตภัณฑ์ที่เหมาะสมมาตอบสนองความต้องการลูกค้าให้ได้อย่างต่อเนื่อง มุ่งเน้นการสร้างคุณค่าให้ลูกค้าและตอบสนองความต้องการของลูกค้าในทุกด้านไม่ว่าจะเป็น สินค้าหรือบริการที่มีมาตรฐานและรูปแบบใหม่ โดยการสร้างมูลค่าเพิ่มสมัยใหม่จะต้องคำนึงถึงการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อสร้างศักยภาพของผู้ประกอบการเพื่อให้ตอบสนองความต้องการของลูกค้าได้อย่างสูงสุด

E : Evaluation หรือการประเมินผลหมายถึง การหาความจำเป็นต่อการช่วยแก้ปัญหาที่เกิดจากผลกระทบและเพิ่มคุณภาพคุณค่าต่อการลงทุนในธุรกิจท่องเที่ยว ผู้รับผิดชอบการพัฒนาการท่องเที่ยวและผู้ประกอบการจะต้องมีการประเมินผล การตรวจสอบผลกระทบและการศึกษาวิจัยอย่างสม่ำเสมอ โดยอาจสอบถามจากผู้ใช้บริการโดยตรง จากใบประเมินผล หรือการวิจัยตลาดการท่องเที่ยวเพื่อให้ทราบผลของการบริการ นำมาปรับปรุงและแก้ไขการจัดการบริการอย่างมีประสิทธิภาพเพื่อสร้างความประทับใจและความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวได้

S : Sustainable tourism หรือการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน หมายถึง การกำหนดแนวทางการใช้ประโยชน์และการพัฒนาทรัพยากรการท่องเที่ยว รวมทั้งปัจจัยแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเพื่อตอบสนองความจำเป็นทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสุนทรียภาพแก่สมาชิกของสังคมในปัจจุบันและอนาคต โดยใช้ทรัพยากรอันทรงคุณค่าอย่างชาญฉลาดสามารถรักษาเอกลักษณ์ของธรรมชาติและวัฒนธรรมไว้นานที่สุด เกิดผลกระทบน้อยที่สุดและใช้ประโยชน์ได้ตลอดไปอย่างยั่งยืน

จากผลการวิเคราะห์ กลยุทธ์การพัฒนาหัวหินให้เป็นเมืองท่องเที่ยวที่มีศักยภาพตามแนวทางของ PAR FIVES Strategy ด้วยแบบสอบถามในการวิจัยเชิงปริมาณสรุปได้ว่า ประชาชนผู้ประกอบการ นักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างประเทศ จำนวน 403 คน ส่วนมากมีระดับความต้องการต่อข้อเสนอ กลยุทธ์การพัฒนาหัวหินให้เป็นเมืองท่องเที่ยวที่มีศักยภาพ หรือ PAR FIVES Strategy อยู่ในระดับมาก

ปริดาพร อารักษ์สมบูรณ์ (2554, บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่องแนวทางการพัฒนาศักยภาพการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ กรณีเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาอ่างฤๅไน พบว่า

การศึกษาวิจัยเรื่องแนวทางการพัฒนาศักยภาพการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศกรณีเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาอ่างฤๅไน การบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาอ่างฤๅไน และวิเคราะห์ศักยภาพเพื่อหาแนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง กรณีเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาอ่างฤๅไนโดยใช้การวิจัยแบบผสมผสานระหว่างเชิงปริมาณ และเชิงคุณภาพ การวิจัยเชิงปริมาณ ใช้วิธีการสำรวจ (Survey Research) เก็บแบบสอบถามจำนวน 300 โดยวิธีการเปิดของตาราง Taro Tamane จากนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาท่องเที่ยว และทำกิจกรรมในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาอ่างฤๅไน และใช้สถิติในการวิเคราะห์คือ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In - depth Interview) และการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) โดยมีผู้ให้ข้อมูลสำคัญรวมทั้งสิ้น 32 คน โดยนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์เชิงเนื้อหาเพื่อสรุปบทความ

ผลวิจัยพบว่า พื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาอ่างฤๅไนเป็นพื้นที่ที่มีความงดงามตามธรรมชาติ มีความอุดมสมบูรณ์ และสามารถพบเห็นสัตว์ป่าตามธรรมชาติได้ง่าย จึงเป็นที่สนใจของนักท่องเที่ยว มีวัตถุประสงค์ชัดเจนในเรื่องการส่งเสริม และอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวสิ่งแวดล้อม และชุมชน เมื่อวิเคราะห์การบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาอ่างฤๅไน เป็นรายด้าน พบว่าศักยภาพด้านพื้นที่ พื้นที่ป่าแห่งนี้เป็นส่วนหนึ่งในโครงการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ และสัตว์ป่า มีความโดดเด่นของพื้นที่ที่มีเอกลักษณ์เฉพาะท้องถิ่น มีสัตว์ป่านานาชนิดเป็นจำนวนมาก นักท่องเที่ยวสามารถสัมผัสบรรยากาศที่ยังคงมีความเป็นธรรมชาติอยู่มาก ศักยภาพด้านบริหารจัดการ พบว่าพื้นที่ป่าแห่งนี้ มีเจ้าหน้าที่คอยดูแล และอำนวยความสะดวกให้แก่นักท่องเที่ยวในด้านความปลอดภัยจากสัตว์ป่า นอกจากนี้ยังมีการจัดเตรียมก่อสร้างที่พักแรมสำหรับนักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น เพื่อรองรับจำนวนนักท่องเที่ยวในอนาคต ศักยภาพด้านกิจกรรมและกระบวนการ พบว่า มีการจัดกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่มีความหลากหลาย และสอดคล้องกับการปลูกจิตสำนึกการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ และสัตว์ป่า ใ้กับนักท่องเที่ยว อีกทั้งยังป้องกันรูปแบบกิจกรรมที่จะทำให้ระบบนิเวศเสื่อมโทรมอีกทางหนึ่ง และศักยภาพด้านการมีส่วนร่วม พบว่า มีการจัดเสวนาระหว่างกลุ่มชาวบ้านกับเจ้าที่อนุรักษ์ ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ และสัตว์ป่า นอกจากนี้ได้มีการเปิดโอกาสให้ประชาชนในท้องถิ่นได้เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการกำกับ ดูแล และพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่

ในด้านนักท่องเที่ยวซึ่งมาใช้บริการทางการท่องเที่ยวในพื้นที่ พบว่า ความพึงพอใจโดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาในรายด้าน พบว่า นักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจในการบริหารจัดการด้านพื้นที่มากที่สุด รองลงมาด้านกิจกรรม และกระบวนการ ด้านบริหารจัดการ และด้านการมีส่วนร่วม ตามลำดับ

อย่างไรก็ตาม แนวทางการพัฒนาศักยภาพการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศทางเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาอ่างฤๅไน ควรพิจารณาการบริหารจัดการแนวใหม่ ที่เน้นการประสานความร่วมมือของหน่วยงานต่างๆ เพื่อดำเนินตามบทบาท และภารกิจของหน่วยงาน ในส่วนการบริหารจัดการ เน้นการกำหนดพื้นที่ที่เป็นเป้าหมายหลักของการพัฒนา โดยมองมิติที่ครอบคลุมทั้งทรัพยากร สิ่งแวดล้อมทางกายภาพ สิ่งแวดล้อมทางชีวภาพ และสิ่งแวดล้อมทางสังคม โดยอาศัยแนวร่วมของประชาชนหรือชุมชนท้องถิ่นในการอนุรักษ์ และพัฒนาการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ป่าอนุรักษ์แห่งนี้ให้มีความยั่งยืนสืบไป

เกียรติไกร อายุวัฒน์ (2546, บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่อง “การวิจัยและพัฒนารถกวาดขยะชายหาดท่องเที่ยว” การวิจัยและพัฒนารถกวาดขยะชายหาด มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนารถกวาดขยะชายหาดที่มีความเหมาะสมกับการจัดการขยะบนชายหาดของประเทศไทย ด้วยอุปกรณ์และเทคโนโลยีที่พัฒนาขึ้นโดยคนไทย ในราคาที่ประหยัดและมีประสิทธิภาพ โดยการออกแบบอาศัยหลักการและดัดแปลงมาจากรถไถนาเดินตาม ใช้เครื่องยนต์ดีเซล ขนาด 11.5 แรงม้า เป็นเครื่องยนต์ต้นกำลัง การขับเคลื่อนด้วยล้อหลัง ใช้พวงมาลัยบังคับเลี้ยวโดยคันชักและคันส่ง ชุดอุปกรณ์เก็บกวาดขยะ ได้แก่ ใบมีดคู้ยขยะและทราย และกรงกระรอกปิดทราย ชุดตะแกรงลำเลียง และถังรองรับขยะ หลักการทำงานโดยชุดอุปกรณ์เก็บกวาดจะทำหน้าที่คู้ยขยะและทรายด้วยแรงเหวี่ยงขึ้นมาบนชุดตะแกรงลำเลียงที่ทำด้วยสแตนเลสถักขนาดรู 19x19 มิลลิเมตร มุมเอียงประมาณ 15 องศา ซึ่งชุดตะแกรงลำเลียงนี้จะทำหน้าที่ลำเลียงขยะให้ไปรวมกันที่ถังรองรับขยะทางด้านท้ายของชุดลำเลียง โดยปล่อยให้ทรายตกลงสู่พื้นชายหาดดังเดิมการทดสอบสมรรถนะการทำงานรถกวาดขยะผลการทดสอบพบว่าความลึกของใบมีดเจาะทราย และคู้ยขยะเท่ากับ 2 - 10 เซนติเมตร ความกว้างของการเก็บกวาดเท่ากับ 1.2 เมตร อัตราการเก็บกวาดขยะ เท่ากับ 240 ตารางเมตรต่อชั่วโมง คิดเป็นปริมาณขยะที่จัดเก็บได้เท่ากับ 15 กิโลกรัมต่อวัน หรือ 0.63 กิโลกรัมต่อชั่วโมงอัตราการสิ้นเปลืองน้ำมันเชื้อเพลิงเท่ากับ 0.44 ลิตรต่อชั่วโมง ขนาดของขยะที่จัดเก็บได้ตั้งแต่ 5 - 20 เซนติเมตรระดับเสียงของเครื่องยนต์ในระหว่างการทำงาน 70 - 90 เดซิเบล ความเร็วของรถกวาดขยะประมาณ 4 กิโลเมตรต่อชั่วโมง ที่ความเร็วรอบประมาณ 1,200 - 2,400 รอบต่อนาที

รัตนาวดี จุลพันธ์ (2554) การมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของประชาชนในท้องถิ่น กรณีศึกษาเกาะล้าน จังหวัดชลบุรี การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาระดับการมีส่วนร่วม ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของประชาชนในท้องถิ่น ตลอดจนปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะในการมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเกาะล้าน ใช้วิธีการศึกษาเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ในส่วนการศึกษาเชิงปริมาณเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา คือแบบสอบถาม ทำการศึกษาจากประชาชนในท้องถิ่นที่อาศัยอยู่ที่เกาะล้าน จำนวน 180 คนรวเรื่อน ข้อมูลที่ได้นำมาวิเคราะห์โดยใช้โปรแกรมวิเคราะห์ข้อมูลทางสังคมศาสตร์ (Statistical Package of Social

Science: SPSS) ส่วนการศึกษาเชิงคุณภาพเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ การสัมภาษณ์เชิงลึก โดยทำการศึกษาจากหน่วยงานภาครัฐระดับท้องถิ่น ผู้นำชุมชน และผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยว จำนวน 12 คน ผลการศึกษา พบว่า ประชาชนในท้องถิ่นส่วนใหญ่มีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเกาะล้านในระดับต่ำ และเมื่อทำการศึกษาถึงปัจจัยต่างๆ พบว่า อาชีพ ประสบการณ์ในการอบรมกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และการรับรู้ผลกระทบที่เกิดจากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.001 สถานภาพทางสังคม และการรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชน ความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และการให้คุณค่าต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ปัญหาอุปสรรคในการมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของประชาชนในท้องถิ่น พบว่า ประชาชนในท้องถิ่นไม่ค่อยได้รับทราบข่าวสารเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และขาดความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ขาดการประสานความร่วมมือกันระหว่างประชาชนกับหน่วยงานภาครัฐ ปัญหาความขัดแย้งเรื่องผลประโยชน์ รวมทั้งหน่วยงานรัฐไม่ค่อยเปิดโอกาสให้ประชาชนในท้องถิ่นได้เข้ามามีส่วนร่วมอย่างจริงจัง ข้อเสนอแนะ คือ หน่วยงานรัฐควรประชาสัมพันธ์ข่าวสารการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเกาะล้านให้ประชาชนได้รับทราบมากขึ้น ควรส่งเสริมให้ประชาชนมีความรู้มากขึ้นโดยการจัดอบรม ประชุมหรือกิจกรรม รวมทั้ง ควรส่งเสริมให้ประชาชนได้มีโอกาสแสดงความคิดเห็นและเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศมากยิ่งขึ้น

ข้อเสนอแนะการมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

1. แขวงเกาะล้านควรประชาสัมพันธ์เผยแพร่เอกสารที่สร้างจิตสำนึกต่อการรับผิดชอบทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยวแก่ประชาชนในท้องถิ่น ผู้ประกอบการ เพื่อรับทราบข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้องและเห็นถึงความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติและร่วมกันดูแลรักษาแหล่งท่องเที่ยว รวมทั้งจัดทำป้ายประชาสัมพันธ์ เอกสารแผ่นพับ ให้ความรู้เกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวและกฎระเบียบข้อบังคับของแหล่งท่องเที่ยวแก่ประชาชนในท้องถิ่น และนักท่องเที่ยวชาวไทยและต่างประเทศ

2. ควรมีการจัดอบรมและกิจกรรมด้านสิ่งแวดล้อม โดยเน้นให้เห็นถึงการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและผลเสีย/ผลกระทบที่เกิดขึ้นกับท้องถิ่น หากไม่มีการรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อสร้างจิตสำนึกแก่ประชาชนและผู้ประกอบการให้เกิดความรัก ความหวงแหนและร่วมกันดูแลรักษาสภาพแวดล้อม

3. ควรเปิดโอกาสให้ประชาชนทั่วไปที่มีใช้คณะกรรมการชุมชนเกาะล้านและสมาชิกกลุ่มต่างๆ ได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยเฉพาะขั้นตอนการวางแผนและการติดตามและประเมินผลการดำเนินกิจกรรม หรือโครงการที่เกิดจากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเพื่อหาทางป้องกันและแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น ที่มีผลต่อความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยว รวมทั้ง ส่งเสริมให้ทุกฝ่ายได้มีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างจริงจัง ทั้งหน่วยงานภาครัฐ เอกชน และประชาชนในท้องถิ่น นอกจากนี้ ควรมีการจัดเวทีชาวบ้าน/ประชุมและประชาพิจารณ์ เพื่อให้ประชาชนได้มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นต่อปัญหาและร่วมกันแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้น

4. คณะกรรมการชุมชนเกาะล้านและแขวงเกาะล้านควรเข้ามาช่วยสร้างความเข้าใจระหว่างผู้ได้และผู้เสียประโยชน์ เพื่อสร้างความสามัคคีในชุมชนและลดปัญหาข้อขัดแย้งด้านผลประโยชน์

5. เพิ่มงบประมาณในการจัดทำกิจกรรมหรือโครงการที่เกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างต่อเนื่อง เพื่อกระตุ้นให้ประชาชนเกิดความกระตือรือร้นในการเข้าร่วมกิจกรรมหรือโครงการมากขึ้นการพัฒนาการท่องเที่ยวจะส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุด

6. จัดอบรมประชาชนในท้องถิ่น ผู้ประกอบการและมัคคุเทศก์ให้มีความรู้เพิ่มขึ้นเพื่อชักจูงและแนะนำนักท่องเที่ยวให้ช่วยกันรักษาสภาพแวดล้อม นอกจากนี้ ควรปลูกฝังเยาวชนเห็นความสำคัญของการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยว

7. ควรพัฒนาการประสานงานระหว่างสำนักงานแขวงเกาะล้านกับประชาชนในท้องถิ่นในการวางแผนการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเกาะล้านอย่างชัดเจนและดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยวให้มีศักยภาพ รวมทั้งมีการประเมินผลการปฏิบัติงานตามแผนที่วางไว้

ข้อเสนอแนะการมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่นในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเพื่อให้เกิดการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมควบคู่ไปกับการพัฒนาการท่องเที่ยว

1. ควรมีการให้ความรู้แก่ประชาชน และผู้ประกอบการเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและผลเสีย หรือผลกระทบที่เกิดขึ้นกับท้องถิ่น หากไม่มีการรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

2. จัดอบรมประชาชนในท้องถิ่น ผู้ประกอบการและมัคคุเทศก์ให้มีความรู้เพิ่มขึ้น เพื่อชักจูงและแนะนำนักท่องเที่ยวให้ช่วยกันรักษาสภาพแวดล้อม

3. ควรพัฒนาการประสานงานระหว่างหน่วยงานภาครัฐ คือ แขวงเกาะล้าน กับประชาชนในท้องถิ่น ในการวางแผนการพัฒนาและดูแลทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยวให้มีศักยภาพมากขึ้น

4. ควรปลูกฝังประชาชนในท้องถิ่น ผู้ประกอบการ และเยาวชนเห็นความสำคัญของการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยว

5. ควรมีการวางแผนการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเกาะล้านอย่างชัดเจนและมีการประเมินผลการปฏิบัติงานตามแผนที่วางไว้

6. มีการจัดทำป้ายประชาสัมพันธ์ เอกสารแผ่นพับให้ความรู้เกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวและกฎระเบียบข้อบังคับของแหล่งท่องเที่ยวแก่ประชาชนในท้องถิ่น นักท่องเที่ยวชาวไทยและต่างประเทศ

7. มีการติดตามและประเมินผลการดำเนินกิจกรรมหรือโครงการที่เกิดจากการท่องเที่ยวเพื่อหาทางป้องกันและแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นที่มีผลต่อความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยว

จิราพร โชติพานิช, ญฐพงศ์ จิตรนิรัตน์ และประมาณ เทพสงเคราะห์ (2556, บทคัดย่อ) การจัดการทรัพยากรชายฝั่งโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน: กรณีศึกษาชุมชนบ่ากันเคย ตำบลตันหยงโป อำเภอเมือง จังหวัดสตูล การศึกษาแนวทางการจัดการทรัพยากรชายฝั่งโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน: กรณีศึกษา ชุมชนบ่ากันเคย ตำบลตันหยงโป อำเภอเมือง จังหวัดสตูล มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการตั้งถิ่นฐานของชุมชนที่สัมพันธ์กับการใช้ประโยชน์ทรัพยากรชายฝั่ง และศึกษาแนวทางการจัดการ ทรัพยากรชายฝั่งของชุมชนและผลที่เกิดขึ้นที่จะสามารถพัฒนาเป็นข้อเสนอแนะสำหรับการจัดการทรัพยากรชายฝั่งที่เหมาะสม การวิจัยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพด้วยการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและภาคสนามจากการสัมภาษณ์สังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วมการสำรวจชุมชน วิเคราะห์และนำเสนอด้วยข้อมูลแบบพรรณนาตามวัตถุประสงค์ผลการศึกษาพบว่า การตั้งถิ่นฐานของชุมชนสัมพันธ์ กับลักษณะภูมินิเวศและการใช้ประโยชน์ทรัพยากรชายฝั่งสำหรับการประกอบอาชีพ ประมงและมีวิวัฒนาการของการตั้งถิ่นฐานการใช้ประโยชน์ทรัพยากรที่แตกต่างกันออกไปในแต่ละยุคสมัย ความเสื่อมโทรมของทรัพยากรชายฝั่งอันเนื่องมาจากวิถีความสัมพันธ์การผลิตและการใช้ประโยชน์ทรัพยากร นำไปสู่การการก่อตัวของชุมชนในการเข้ามามีบทบาทบริหารจัดการทรัพยากรในรูปแบบต่างๆ ภายใต้การมีส่วนร่วมของภาคส่วนต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะภาครัฐและองค์กรพัฒนาเอกชนทำให้สามารถนำไปสู่การจัดการทรัพยากรของชุมชนที่เป็นระบบ เป็นรูปธรรม และคืนความสมบูรณ์แก่ระบบนิเวศชายฝั่ง ซึ่งแนวทางในการจัดการทรัพยากรชายฝั่ง แบบยั่งยืน โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนควรมีการประสานความร่วมมือจากภาคส่วนต่างๆ เพื่อร่วมสร้างความเข้มแข็งให้กับองค์กรชุมชน ให้สามารถพึ่งตนเอง

สนับสนุนให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรชายฝั่งอย่างยั่งยืน ส่งเสริมการเรียนรู้ ถ่ายทอด และแลกเปลี่ยนประสบการณ์และร่วมสืบสานภูมิปัญญา พัฒนาองค์ความรู้ ในการจัดการ ทรัพยากรและการดำรงชีวิต รวมทั้งการสนับสนุนจากภาคี องค์กรที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชน

พลอยปภัส พลอยพรหมมาศ, สุจิตรา จันทนา, ศิริมณี จรรยา (2556, บทคัดย่อ) ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการเลือกแหล่งท่องเที่ยวของชาวต่างชาติในประเทศไทย การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการเลือกแหล่งท่องเที่ยวของชาวต่างชาติที่เข้าพัก โรงแรมในเมืองพัทยา ในประเทศไทย กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติที่เข้าพักโรงแรม ในเขตเมืองพัทยา ปี พ.ศ. 2556 จำนวน 400 คน เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถาม ได้แก่ ชนิดเลือกตอบ และมีลักษณะเป็นมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าไควสแคว์และอีต้า ผลการวิจัยพบว่า การเลือกแหล่ง ท่องเที่ยวในประเทศไทยส่วนใหญ่ ผู้ตอบแบบสอบถาม เลือกแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นทะเลมากที่สุด รองลงมา ป่าและภูเขา และเลือกท่องเที่ยวสถานที่เรีงรมย์น้อยที่สุด สิ่งอำนวยความสะดวกในการ ท่องเที่ยว โดยผู้ตอบแบบสอบถามให้ความสำคัญกับสิ่งอำนวยความสะดวกในการท่องเที่ยวอยู่ใน ระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูง ได้แก่ การให้บริการท่องเที่ยว และ ด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ ด้านการอำนวยความสะดวกในการเข้าและออกนอกประเทศ ผลการ วิเคราะห์ความคิดเห็นต่อปัจจัยตลาดท่องเที่ยว โดยภาพรวมผู้ตอบแบบสอบถามเห็นด้วยอยู่ในระดับ มาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูง ได้แก่ ผลิตภัณฑ์และบริการ และด้านที่มี ค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ ด้านการส่งเสริมการตลาด วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยการตลาด ท่องเที่ยวกับการเลือกแหล่งท่องเที่ยวในประเทศไทย พบว่า มีความสัมพันธ์กันทุกประเด็นอย่างมี นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากผลการวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการเลือกแหล่งท่องเที่ยวในประเทศไทย มีประเด็นที่น่าสนใจและนำมาอภิปรายผล ดังนี้

1. ผลการวิเคราะห์การเลือกแหล่งท่องเที่ยวในประเทศไทยของชาวต่างชาติ พบว่า โดยส่วนใหญ่ชอบโบราณสถานมาก อาจเป็นเพราะ ประเทศไทยมีโบราณสถานที่น่าสนใจไว้ อย่างสวยงาม และคงรูปเดิม ตลอดจนมีการใช้สื่อต่างๆ ให้เข้าถึงผู้ท่องเที่ยวชาวต่างชาติ จึงชื่นชอบ แหล่งท่องเที่ยวที่เป็นโบราณสถาน นอกจากนั้นยังชอบแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นทะเล เนื่องจากชายหาด ทะเล และแหล่งท่องเที่ยวทะเล สวยงามมีรีสอร์ต มีทิวทัศน์ และมีกิจกรรมท่องเที่ยวทางทะเลมาก จึงทำ ให้ชาวต่างประเทศชื่นชอบ ส่วนสถานเรีงรมย์ นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติให้ความสำคัญน้อย เป็นเพราะว่า ชาวต่างชาติใช้เวลาท่องเที่ยวสั้น และต้องการพักผ่อน จึงไม่สนใจสถานเรีงรมย์เท่าใด นัก และอีกประการหนึ่ง ชาวต่างชาติเกรงว่า จะไม่ปลอดภัยในสถานเรีงรมย์โดยดูจากสื่อที่เผยแพร่ ออกไป

2. การวิเคราะห์สิ่งอำนวยความสะดวกในการท่องเที่ยว โดยรวมนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติให้ความสำคัญมาก โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงมาก ได้แก่ การให้บริการ อาจเป็นเพราะประเทศไทยให้ความสำคัญกับการบริการ ซึ่งเป็นเอกลักษณ์การบริการที่ไม่มีใครทำได้ จึงทำให้ชาวต่างชาติพอใจ และประทับใจในการบริการ และด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด ได้แก่ การอำนวยความสะดวกในการเข้า และออกนอกประเทศ อาจเป็นเพราะนักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวมาก เนื่องจากประเทศไทยเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยว จึงทำให้การบริการไม่ทั่วถึงและไม่ประทับใจ

ตอนที่ 7 กรอบแนวคิดในการวิจัย

การศึกษางานวิจัยเรื่อง แนวทางการพัฒนาการจัดการการท่องเที่ยวบริเวณในเขื่อนประเทศไทย มีกรอบแนวคิดการศึกษา ดังนี้

